

J 2810

2

Handwritten text in a cursive script, possibly a name or title, written in blue ink.

Handwritten text in a cursive script, possibly a name or title, written in blue ink.

2810
22

ტყუილად შევეცდებით, თქვენო კეთილშობილებავ, არ ისურვებენ!—უთხრა მღვდელმა ბოქაულს, როდესაც წირვის შემდეგ გალავანში გამოვიდნენ და დაბურულს ხის ქვეშ დადგნენ. მათთან ერთად დადგა კიდევ ერთი სერთუკოსანი ახალგაზდა, რომელიც იმათ გამოსვლამდის გალავანში დადგა და თან ხან რომელს სათლავის ქვანთააკვირდებოდა და ხან რომელს. ახალგაზდა ხმა ამოუტყებლობდა ამოდგა ბოქაულს ხარში და თავჩაღუნულმა მიწაზე ჯოხით დათარღის ხაზია დაიწყო.

უსამღვდელოესობი მოხდილები და ააძ-
თორემ, როცა ჩემპართე და აი, ლღეს იმის
შის ხმა გაისმის ხალხს ამისი მიზეზი გლებები
თვალ-წინ, ვითომ ვლადიმერ ქვენო კეთილშობი-
დაამტკიცეს იმსწავლებლსა ეს ერთი რა

დნენ ისინი:—იქნება კიდევ რამე გამოგვიტყვიან და ამ სისხლი-პური ჭამის დღეს უნდა მოგვაცდინოს. კაი საქმე არ იქნება რჯი უნდა მოგვიმატონ, რომ მთელი სოფელი შაგვაყრევინა?!“ ჰფიქრობდნენ და ვერ გამოეცნოთ, რა მიზეზით უნდა ბოქაულ სოფლის ყრილობა...

— მაშ მაგრე გგონიათ, მამაო?!—ლიმით უბასუხა ბოქაულმა და ბოლთის ცემა დაიწყო ხის ქვეშ.

მღვდელი ამ დროს დაებჯინა შევერცხლილ თავიან ბზის ჯოხს, ილლით დაეყრდნო და მოსიარულე ბოქაულს თვალს ადევნებდა. ბოქაული ამ ტრიალის დროს, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, უღვაშებს უბერავდა. ხან დოინჯს შემოიყრიდა და დამთქნარებით ზანტად გადიქიმებოდა წელში, თითქოს ტყლის ძილიდან ეს არის ეხლა გამოალვიძესა ლოგინში იზმორებაო: ხან ხელო...
ოებოა და აბო...

— ყველას შეატყობინე?

— ყველას, შენი ჭირიმე! — უბასუხა მამასახლისმა.

— შეიკრიბნენ კიდევაც?

— „კანცელარიასთან“ არიან შაკრე და შენ მობრძანებს ელიან.

— კარგი, წადით და უთხარით, „პრისტავებლავე ბობრძანდება-თქო“.

— ეხლავე, შენი ჭირიმე, ბატონო!

მამასახლისი და სხვა გლეხებიც მაშინვე გაბრუნდნენ და, ვიდრე გალავნის კარებს არ გასცდნენ, ქუდები არ დაუხურავთ.

— Да, да, მამაო, ტყუილად გგონიათ, ვითომ გლეხები არ ისურვებენ.

— მე, თქვენო კეთილშობილებავ, გამოცდილებამ დამარწმუნა, რომ არ ინდომებენ.

— როგორ?

— ისე, რომ ამ ოთხის წლის წინად მის უსამღვედლოესობის „უქაზის“ თანხმად სამთრრემ, როცა ჩემმართე და აი, დღეს იმისი შის ხმა გაისმის ხალხს ამისი მიზეზი გლეხები თვალ-წინ, ვითომ ვლადიმერ კეთილშობილადამტკიცეს იმსწავლებლად ეს ერთი რა

არის, წამლად ერთი ბავშვიც აღარ დაიარება სკოლაში, თუმცა კი პირველ წელს ზედა-ხორა ჰქონდათ და ადგილის უქონლობით ბევრი არ მივიღე.

— ეე, მამაო, სამრევლო სკოლა რა სახსენებელია სამინისტრო სკოლასთან, რომლისთვისაც ათას ნაირი პოპეჩიტელსტვოები ინსპექტორსტვოებია დაარსებული, რომელშიაც სულ ამისთანა სპეციალისტი, როგორიც აი ვლადიმირ სერგეიჩია, მასწავლებლები ინიშნებიან. ვლადიმირ სერგეიჩმა გორის საოსტატო სემინარია დაამთავრა და მოწმობაც კარგი მიიღო... რასაკვირველია, — განაგრძო ისევ ბოქაულმა, როდესაც ისინიც „კანცელარიისკენ“ წავიდნენ: — ვლადიმირ სერგეიჩისთანა მასწავლებლები კარგად წაიყვანენ საქმეს. ესეც რომ არ იყოს, სირცხვილიც არის, რომ ორას კომლიანს სოფელში სამინისტრო სკოლა არ არსებობდეს. აქ, რასაკვირველია, სამრევლო სკოლა არ ივარგებს. სამრევლო სკოლა უნდა გაჰმართონ, საკომლი მცხოვრებნი უნდა ნაკლები

— ეგ სულ ერთია, თქვენო კეთილშობილებავ, სამრევლო იქნება, თუ სამინისტრო, არ იხერებს, როდესაც გლახებს სწავლის სურვილი არა აქვთ. გლახს რო სწავლის მნიშვნელობა ესმოდეს, იმისთვისაც კარგი იქნებოდა მაგრამ რო არ ესმით, რას ვიზამთ!

— რო არ ესმით, უნდა გავაგებინოთ. აი ეხლა ვნახავთ, რა სიხარულით მიიღებენ ჩვენს წინადადებას, როდესაც... როდესაც ვლადიმირ სერგეიჩი აუხსნის სწავლის მნიშვნელობას.

ვლადიმირ სერგეიჩმა გაიღიმა ამ სიტყვებზედ და თვალ-წინ წარმოიდგინა, თუ როგორ გამოვალ შეკრებილ ხალხის წინ ამ რამდენსამე წუთს შემდეგ და დავიწყებ ჩემ „სიტყვას“, რომელიც ხალხს ალტაცებაში მოიყვანს და მაშინვე დაუყოვნებლივ სურვილს გამოაცხადებსო. „გლახებმა, — გაიფიქრა ვლადიმირ სერგეიჩმა: — თავიანთ ალტაცების გამოთქმა ტაშის დაკვრით არ იციან, თორემ, როცა ჩემს სიტყვას გაჯათავენ, ტაშის ხმა გაისმის ხალხში“. მერმე წარმოუდგა თვალ-წინ, ვითომ ვლადიმირ სერგეიჩი უკვე დაამტკიცებდა მსწავლეებლათ და სალდათო-

ბისა კი აღარა ეფიქრება-რა. ის იქნება და ის, ველარ წამიყვანენ სალდათად და დროს ტყუილად აღარ დამაკარგვინებენო. სალდა-თობა რომ მოაგონდა, ტანში ჟრუანტელმა გაუარა და ბოქაულის მიმართ მადლობით აივსო. „ეგ რო ჩემი ნათესავი არა ყოფი-ლიყო, — ამბობდა თავის გულში ვლადიმირ სერგეიჩი: — და ხელის გამართვას არა სცდი-ლობდეს, ხომ მე ადგილს ვერ ვიშოვი და სალდათობა არ ამცდება, რადგანაც თავისუ-ფალი ადგილი აღარსად მოიძებნებაო“... ამ ფიქრში ჩვენი ახალგაზდა დავალიანებულის კაცის სახით შესცქეროდა ბოქაულს, რომე-ლიც უკვე გაჩუმებულიყო და თავის ფიქ-რებს მისცემოდა. იმას უნდოდა მადლობის ნიშნად მივარდნოდა ბოქაულს და გაეკოც-ნა, მაგრამ შუამავალი მღვდელი უშლიდა ხელს.

ბოქაული კი კმაყოფილის სახით გაიცქი-რებოდა წინ და ისიც თავის მხრით ტკბილს ოცნებას ეძლეოდა. რა წამს ხალხს გამოვეუ-ცხადებო, — ოცნებობდა ბოქაული, — მა-შინვე მიიღებენ ჩემს წინადადებას და ამით ჩემს ნათესავს ვლადიმირ სერგეიჩს, ჯერ ერ-

თი, სალდათობისაგან დავიხსნი, მეორე კიდევ, თავის ლუკმას გაუჩინ. მერე ვლადიმირ სერგეიჩი, რასაკვირველია, მადლობის გადასახდელად გაპგზავნის გაზეთში წერილს და ქებას დამიწყებს, რომ იმის დაუცხრომელის მეცადინეობით ამა-და-ამ სოფელს სამინისტრო სკოლა ელირსა და გლეხებს განათლების გზა მიეცაო. რასაკვირჩემს მეცადინეობას ერთი-ოღრი არა გყავდა ოჰ, ვინც წაიკითხავს ქლზე გლეხის სიხებს : „აი, ამისთანაო იცოდა, ქვეით რადეს პატარა როგორ ელაპარაკნა ვლადიმირ დროს, თქვესახებ), ეხლა გიჩნდებათ. აი, ეს აგონდათქვენი ჩამგონებელი და მასწავლებელიც, ეს გ მოგიზრდით შვილებს და გასწავლით, როგორ უნდა ცხოვრება კაცურად, იუ კი მოისურვებთ და ინდომებთ სამინისტრო სკოლის გამართვას...

— როგორია ე „სამინიჭსტრო“ სკოლა? — იეკითხა ერთი ახალგაზდა, ოც-და-რვისა, უ ოც-დაათის წლის გლეხი, რომელიც იანცელარის წინ მიქუჩებულ ქვებზედ შედგარიყო და დაყრდობილი ყველას თავს ვასცქეროდა.

ბოქაულმა ვერც კი გაიგო, როგორ მივიდა „კანცელარიამდის“. რაკი დაინახა ხალხი, მრისხანე სახე უფრო მოიქმუხნა და კანცელარიის დერეფნის გრილოში ამაღლებულ ადგილზედ ავიდა.

— გამარჯვებათ თქვენი! — დაიძახა მაშინვე იმან.

სერგე — კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება! — ლობდეს, ხიჩა-იქიდან გლახებმა.

საღდათობა არ 'აქვა შემდეგ ბოქაულმა! — ფალი ადგილი აღარსაღ შეგყარეთ ერთად?.. ფიქრში ჩვენი ახალგაზდა დე-უეცრად გაისმა კაცის სახით შესცქეროდა ბოქაულსა გააწყველიც უკვე გაჩუმებულიყო და თავი რებს მისცემოდა. იმას უნდოდა მადლოთ, და ნიშნად მივარდნოდა ბოქაულს და გაეკოჭქანა, მაგრამ შუამავალი მღვდელი უშლიდა ხელს.

ბოქაული კი კმაყოფილის სახით გაიციქირებოდა წინ და ისიც თავის მხრით ტკბილს ოცნებას ეძლეოდა. რა წამს ხალხს გამოვუცხადებო, — ოცნებობდა ბოქაული, — მაშინვე მიიღებენ ჩემს წინადადებას და ამით ჩემს ნათესავს ვლადიმირ სერგეიჩს, ჯერ ერ-

— თქვენ რომ გესმოდეთ რამე, თქვენ რომ ცოდნა გქონდეთ, მაშინ აგრე აღარ იცხოვრებდით, მაშინ სხვა ნაირად მოეწყობოდა... \

— ჩვენთვისაც კარგი იყო, შენი ჭირიმე, რომ ვიცოდეთ რამე, მაგრამ ჩამგონებელი არავინა გვყავს!—წამოიძახა ბოქაულს ახლო მდგომმა ერთმა გლეხმა.

— აქნობამდის თუ ჩამგონებელი არა გყავდათ (ბოქაულმა დაიხვია ხელზე გლეხის სიტყვები, თორემ აღარ იცოდა, ქვეით რა ეთქვა და ან როგორ ელაპარაკნა ვლადიმირ სერგეიჩის შესახებ), ეხლა გიჩნდებათ. აი, ეს იქნება თქვენი ჩამგონებელი და მასწავლებელი, ეს გ მოგიზრდით შვილებს და გასწავლით, როგორ უნდა ცხოვრება კაცურად, თუ კი მოისურვებთ და ინდომებთ სამინისტრო სკოლის გამართვას...

— როგორია ე „სამინიჰსტრო“ სკოლა?— დაეკითხა ერთი ახალგაზდა, ოც-და-რვისა, თუ ოც-დაათის წლის გლეხი, რომელიც კანცელარიის წინ მიქუჩებულ ქვებზედ შემდგარაყო და დაყრდობილი ყველას თავს დასცქეროდა.

— აი ეხლავე ავიხსნით ეს ყმაწვილი, როგორც არის და რა მნიშვნელობაც ექმნება თქვენს ცხოვრებაში ამ სკოლას.

— აბა, ვლადიმირ სერგეიჩი, აუხსენ ყველათფერი, — მიჰმართა სერთუკოსანს ახალგაზდას და თითქოს განგებ გაკეთებული ამალღებული ადგილი დაუთმო მომავალს მასწავლებელს.

ვლადიმირ სერგეიჩი შედგა ამალღებულს ადგილზედ და იქიდგან ხალხს რამდენჯერმე გადაავლო თვალი. სერთუკოსანი კარგა ხანს იდგა დაფიქრებული და ხმა ვერ ამოელო, რადგანაც მეტიმეტის აღელვებისაგან, როგორც ამბობენ, „სული ყელში მოებჯინა“. როგორც იყო, ძლივსძლიობით აღახვნა პირი და აკანკალებულის ხმით წამოიძახა: „ხალხნო და ჯაჰათნო!“ ხალხი ამ ხმაზედ გატვრინდა და „სული განაბა“. ვლადიმირ სერგეიჩმა განაკრძო თავისი სიტყვა ისევ აკანკალებულის ხმით და თან მთელის ტანით თრთოდა. ეს მხოლოდ პირველში მოუვიდა. რაც დრო გადიოდა და, როგორც იტყვიან, „თავის როლში შედიოდა“, იმის ხმას სიმაგრე და სიმალღე ეძლეოდა, ტანის თრთოლა უცხრებოდა, და ცოტა ხნის შემდეგ მთლად

დამშვიდებული ხელების ქნევითა და სხვა-და-სხვა ჰანგებით ჰლაღადებდა ხალხის წინა-შე. ვლადიმირ სერგეიჩმა დაწვრილებით აუწერა ხალხს სამინისტრო სკოლა. ჯერ ის აუხსნა, სამინისტრო სკოლა ვის მზრუნველობის ქვეშ არის და ამისთანა სკოლებში მასწავლებლად ვისა ჰნიშნავენ. ამ საგნის შესახებ ბევრი ილაპარაკა და სხვათა შორის ისა სთქვა, რომ მასწავლებლად მარტო იმას ჰნიშნავენ, ვინც დიდს სკოლას გაათავებსო, იმ სკოლასაო, სადაც მასწავლებლებს ამზადებენო. „იქაო, — განაგრძო ვლადიმირ სერგეიჩმა: — ყველაფერს, ყველაფერს ასწავლიანო“.

შემდეგ ილაპარაკა იმის გამო, თუ ყმაწვილებს როგორ ექცევიან სკოლაში სწავლის დროს, ან როგორ და რას ასწავლიან. როცა ვლადიმირ სერგეიჩმა სკოლის აღწერა გააუვა და დაიწყო, რა მნიშვნელობა ექმნება ისთანა სკოლას ხალხის ცხოვრებაში, მაშინ ის ფრთა-გაშლილს აზრს საზღვარი არა ჰქოლა. რა სიკეთე გინდათ, რომ არ ეხსენებიათ, რომ სკოლის შედეგად არ დაეხატოს...
 'ჰეიძლებო! — სთქვა მან ბოლოს: — ერთს კდნიერს დღეს თქვენი შვილები ჩინებით

და ორდენებით, პოლკოვნიკის და გენერლის მუნდირებში მოგივიდეთო!... მაშინ ვინ აღწერს თქვენს სიხარულს?! მაშინ ვილა გიცნობთ, რომ თქვენ ოდესღაც უბრალო გლეხები იყავითო?!.. “რომ ეს შესაძლებელია, მაგალითად მოუყვანა ლომონოსოვი და კიდევ რამდენიმე სხვა უცხო ქვეყნების სახელოვანნი კაცნი... „აი, ასეთი ბედნიერება მოგენიჭებათ,—დაასკვნა მან:—თუ მოისურვებთ სკოლის გამართვას და იკისრებთ იმის შესანახ ხარჯს, დანარჩენი ჩვენ მოგვკითხეთ. ჩვენ თითონ დავამტკიცებინებთ თქვენს განაჩენს და თქვენ აღარას შეგაწუხებთ!“ ვლადიმირ სერგეიჩი გაჩუმდა. ახალგაზდა კაცმა გადაავლო თვალი ხალხს და ჰკვირობდა, რომ ხალხი გაჩუმებული იყო, მუნჯობდა და თავის აღტაცებას და სურვილს არაფრით არ აცხადებდა...

— გავათავე! — უეცრივ წამოიძახა სერთუკოსანმა. იმას ეგონა, ხალხი იმის გამოა გაჩუმებული, რომ კიდევ მოელის რასმეო.

არც გათავეების მოგონებამ გამოიყვანა გლეხები სიჩუმიდგან. ამ გარემოებამ სულ ერთიანად დაანელა ის და მაშინვე თავისდა უნე-

ბლიედ გაიფიქრა: „ნუ თუ ჩემმა სიტყვებმა ამათხედ არავითარი მოქმედება არ იქონიეს?“ ამ დროს ბოქაულმა წაავლო ხელი მკლავში და აღტაცებით უთხრა:

— მშვენიერი სიტყვა იყო! აი ამისთანა სიტყვები უნდა გააგონონ ხოლმე ხშირად, რომ გლახები გონს მოვიდნენ. არა, მამაო?— დაეკითხა ბოქაული მღვდელს, რომელიც იმათ მიუახლოვდა და ვლადიმირ სერგეიჩს ულოცავდა მჭერ-მეტყველების უნარს.

— მშვენივრად განმარტა, მშვენივრად!— უპასუხა მღვდელმა.

— მეც მგონია, კარგად ვსთქვი, მაგრამ ამათი სიჩუმე რას მივაწერო?— წამოიძახა ვლადიმირ სერგეიჩმა და თვალები ბოქაულს მიაშტერა.

— ხალხო, — დაიძახა ბოქაულმა! — ხომ გაიგეთ ყველაფერი?

— გავიგეთ, ბატონო! — დაიძახა რამდენმამე გლახმა.

— ჰო და, თუ გაიგეთ, რაღა გაჩუმებულხართ და არას ამბობთ?

ხალხში რაღაც ხმა-დაბლა ლაპარაკი ჩამოვარდა და ყველა ისევ ჩქარა მიჩუმდა.

— ჰა! შევადგინო „პროტოკოლი“, რომ სკოლის გამართვის თანხმა ხართ?

ხალხში ისევ ხმა-დაბალი ჩოჩქოლი ჩამოვარდა.

— მაგრე რას ყაყანებთ?.. ვისაც სათქმელი აქვს რამე, ხმა-მალლა სთქვას?

— მე მაქვს სათქმელი, შენი ჭირიმე, ბატონო, და ვიტყვი კიდევცა, თუ არ გამიწყრები, — წამოიძახა იმ გლეხმა, რომელიც წინად დაეკითხა: „როგორია სამინისტრო სკოლაო?“

— ხალხო, გაჩუმდით! ე-ნდე, ემაგას უნდა ლაპარაკი. შენი სახელი? — გაწყვიტა სიტყვა ბოქაულმა და სახელი ჰკითხა გლეხს.

— სესია მქვიან, ბატონო!

— ჰო, სესიას უნდა თქვას რამე, გაჩუმდით, — დაიძახა ბოქაულმა, როცა გლეხმა სხელი უთხრა თავისი.

დანარჩენი გლეხები გაჩუმდნენ და სესიას დაუწყეს ცქერა.

— როგორ განგებ მალლაც შემდგარხარ! — სიცილით მიჰმართა ბოქაულმა და შემდეგ დაუმატა: — აბა, სესი, დაიწყე!

— ის უნდა მეთქვა, — დაიწყო სესიამ, —

რომ ე სამინიჭტრო სკოლა, ღვდელს რომ სკოლა ჰქონდა იმასა ჰგვანებია.

— იმას არა ჰგავს,—დაიძახა ბოქაულმა და სიტყვა გააწყვეტინა:—მღვდლისა სამრევლო სკოლა იყო.

— სამრევლო იყო თუ რომელი, ისე კი ასწავლიდა მღვდლის შვილი, როგორც ე-ნდე ე ყმაწვილმა ილაპარაკა. იმ სკოლაში თვეში თითო მანათს ახდევინებდა შაგირდებს ვინცა სწავლობდა, ის იხდიდა, შენი ჭირიმე. აი ე ყმაწვილმა სკოლაზე რომ ილაპარაკა, იმისთვის კი ყველამ უნდა ვიხადოთ. შენი შვილი ისწავლის, თუ არა, მაინც უნდა იხადო...

— მაშ ერთმანეთს არ უნდა დაეხმაროთ!?!— სასტიკად უთხრა ბოქაულმა.

— მე იმას როდი ვიძახი, ბატონო, რო არ უნდა დაეხმაროთ-მეთქი. ჯანი და სული წავიდეს, დეე, ყველამ ვიხადოთ, მაგრამ რად უნდა ვიხადოთ, როცა ბაღლები ტყუილად სცდებიან, როცა სკოლაში არაფერს აკეთებენ...

— როგორ თუ არას აკეთებენ? მაშ წიგნს არ ასწავლიან?—გაჯავრებით ჰკითხა ბოქაულმა.

— ასწავლიან კი, მაგრამ რა ნაირად ასწავლიან?! „ანაბანას“ ძლივას დაასწავლიან, მერე ისიც ავიწყდებათ. ტყუილად იძახდა ე-ნდე ეყმაწვილი, რო თქვენი შვილები ირანალ-პოლპონიკები დახდებიანო. ირანალ-პოლპონიკად მაგრე ადვილად რო დახდებოდნენ, რატო თითონ არ გახდა, მაგას უფრო დიდ სკოლაში არ უსწავლია?.. არა, ჩემო მამავ და ძმაო, ჩვენ აი ე მიწის შვილები ვართ, ჩვენ მამა-პაპას ე მიწისთვის შაულევია სიცოცხლე და ჩვენც ისე უნდა შავალიოთ. ჩვენ უნდა ვხნათ და ვთესოთ; ღვინო და პური მოვიყვანოთ. აი თუ კი იმისთანა სკოლას გაგვიმართავთ, რომ კარგა ხენა-დათესვა და პურისა და ღვინის მოყვანა ვისწავლოთ, მაშინ ვინ აავ-მკვდარი ხარჯს გაექცევა და ფულს დაინანებს. აი, გვიწინამძღვრეთ და ისეთი სკოლა გაგვიმართეთ, როგორც წინამძღვრიანთ კარის სკოლაა. ეე, თქვენი ქირიმეთ, ხალხო რეებს არ ასწავლიან. გაზაფხულზედ ჩემ ცოლეურთან ვიყავი. ჩემი ცოლი-ძმამ მითხრა: „აბა წამოდი, ჩვენი სკოლა ნახეო, ხომ არ გინახამსო“. „არა მეთქი“ და წავედით. რო არ შავედით,

ხალხო, თვალი ზედ დამრჩა იმათ მუშაობ-
აზედ. საკვირველება რამ იყო. ი თითი სიგძე
ბაღლები ისე ლამაზათა ბარამდნენ, რო მეც
კი ვერ დავბარამ ისე. მასწავლებელიც თავს
ედგა და, როცა უსცდებოდათ, აწსავლიდა.
მერე იმან წამიყვანა და ბაღლების ნამუშაოვარი
მაჩვენა. რეები არა ვნახე, ხალხო, ვინ ჩამო-
თვლის. ვუცქეროდი ი ბაღლებისაგან გაკე-
თებულ სკამებსა, გუბნებსა, და ვკვირდე-
ბოდი. არა მჯეროდა, თუ იმათი გაკეთებული
იყო. ახლა ეზოს გარედ გამიყვანა და მინდო-
რზედ გამახედა: „აი ე ჯეჯილებს ხო ხედავო?
„ჰო მეთქი“. ჰოდა ეგენი სუ ი ბაღლების
მოხნულ დაფარცხულიაო“. აი დიდება შენ-
თვის ღმერთო. ვუცქეროდი იმ შვენიერ ჯე-
ჯილს და ვნატობდი: „ნეტავი ჩემი შაქრი-
კა ერთი რვა-ცხრა წლისათ მიქცია ღმერ-
თმა, რო წამამეყვანა და ქუაქუა შემამგზავნი-
მეთქი.“

— მეცა ვნახე ი სკოლა! — წამოძახა, ამ
დროს ერთმა გლებმა.

— ხო მართალს ვამბობ? — განა, — გოგლა,
სუ ბაღლები მუშაობენ?

— მართალს ამბობ, ღმერთმანი, მართალს! — უპასუხა გოგლამ.

— ჰო და მართალს რო ვამბობ, აი ე „პრიპტავი“ აქა ბრძანდება და ვთხოვოთ, რო ისეთი სკოლა გაგვიმართოს.

— მაგისტანა სკოლების გამართვა ჩვენ არ შეგვიძლიან. სამინისტრო სკოლებს ეგეტებს არ ჰხსნიან და ამისათვის მაგას თავი დაანებე, ტყუილად ბევრს ნუ ლაპარაკობ, — უთხრა ბოქაულმა სესიას.

— ამისთანას არა ხსნიან და მაშ ნურც სხვანაირს გაჰხსნიან! ხალხო, — მიუბრუნდა მერე ხალხს, ხომ იცით, აგერა აი იმ სოფელში რო სკოლაა. ისიც, მგონი, სამინისტროა, ეხლა იქ გლეხები ბევრსა ნანობენ: „ნეტავი ღმერთი გაგვწყრომოდა და ხელი არ მოგვეწერა სკოლის გამართვაზედ. ამოდენა ხარჯს სულ ტყუილად გვახდევინებენო. აღარ გვინდა სკოლაო, მაგრამ ვილა გვიჯერებსო. რაკი ერთი მოვაწერეთ ხელი, ახლა ძალად გვახდევინებენო. გინდა თუ არა, უნდა იხადოთო“. მართლა-და, ოროლი მასწავლებელი იმათ ბატონებად გაჰხდომიან და სულს ართმევენ. არა, ხალხო, არ შესცდეთ და

ხელი არ მოუწეროთ! — მაღლა დაიძახა ეს სიტყვები სესიამ და თვალი გადაავლო გაჩუმებულს ხალხს.

ბოქაული ამ სიტყვებმა სულ ერთიანად გააცეცხლა. შედგა უეცრივ ამალღებულს ადგილზედ და სასტიკად შესძახა:

— ხალხო, ე მაგ სულელს არ გაუგონოთ და უარი არა სთქვათ!...

— სულელი რადა ვარ, შენი ჭირიმე ბატ... .

— გაჩუმდი, თორემ ეხლავე ტყავს გაგაძრობ!..— შეუტია ბოქაულმა.

— ტყავი რად უნდა. გამაძრო, ისეთი რა დავაძვე. ჯერა გვკითხავ და მერე...

— არ ეყურება ამასა!. შენ ეი, მისამარ შენთვის იყავ, თორემ ციხეში დაგალპობინებ. შენ ვინ მოგცა ნება ეგრე ცუდად მოიხსენიო სამინისტრო სკოლა. მაგით შენ მთავრობას ლანძლავ, ხალხს უჯანყებ.— ბოქაული თანდათან უფრო ცეცხლდებოდა და პირიდგან დორბლს ჰყრიდა.

— მე არცარავინ გამილანძლავს და არც არაფერი! მე...

— კიდევ! — მამასახლისო, გაათრევი ეგ...

მამასახლისმა არ იცოდა, რა ექნა. საცოდავად იღვა გაოცებული და ხალხს გაშტერებით შესცქეროდა.

— რად უნდა გამათრიოს, რა დავაშავე! — სესია უფრო უხირდებოდა და სიტყვას არ უთმობდა ბოქაულს, რაც, რასაკვირველია, იმის კეთილშობილების თავ-მოყვარეობას ძალიან არ მოსწონდა.

— არ გეყურება, დაიჭირე-მეთქი?! — დაიღრიალა ბოქაულმა და საცოდავ მამასახლისს ერთი ისეთი მათრახი გადაჰკრა, რომ გველივით გადიკლაკნა. ამის შემდეგ კი იკადრა მამასახლისმა. მაშინვე მეველეებით მიჰვარდა სესიას, მაგრამ სესია გძელი კომბლით იგერებდა და ახლოს არ უშვებდა მეველეებს.

— დაიჭით, დაიჭით!.. — უყვიროდა ბოქაული.

— დაჰკარით! — დაუძახა მეველეებს თავის მხრივ მამასახლისმა, რადგანაც ეშინოდა, რომ ბოქაულს კიდევ არ ეთავაზებინა იმისთვის.

მეველეებმა დაკვრით კი არ დაჰკრეს, მაგრამ დაიჭირეს კი. სესია თითონვე დაჰწებდა, რადგანაც იფიქრა: „რო გავუძალიანდე, ვაი თუ უფრო ძვირად დამიჯდესო!“

სესია გაათრიეს.

— წაიყვათ, ჯერ ერთი სამი დღე ბოსელ-ში შაამწყვდიეთ, მერე ვასწავლი ქკუას.— მეველეებმა სესია პატარა იქით გაიყვანეს და ცოტახანს შეფერხდნენ, როდესაც ბოქაულმა ზურგი იმათკენ მიიბრუნა. იმათ უნდოდათ გაეგოთ, ეს ამბავი რითი გათავდებოდა.

— ხალხო, — დაიძახა ბოქაულმა, როცა ცოტათი დამშვიდდა, — არ დაუჯეროთ. იმ სულელს. ეს სკოლა თქვენთვის გვინდა და არა ჩვენთვის. დიდ სარგებლობას მოგიტანთ. მაშ ჰა, „პროტოკოლს“ შევადგენ, რო გინდათ სკოლის გამართვა.

— არ შეადგინო, არ გვინდა! — მიაძახა სესიამ შორიდან ბოქაულისკენ პირ-უკუღმა მიბრუნებულმა.

— ეგ ისევ მადა გყავთ, თქვე...

— არ გვინდა, არა! — უეცრივ დაიგრიალა ხალხმა და ბოქაულს სიტყვა გააწყვეტინა.

ბოქაული სულ გადაირიხ და არ იცოდა რა ექნა. ვლადიმირ სერგეიჩი ხომ ტანში მოიშალა. მხოლოდ მღვდელი იყო დამშვიდებული და შეურყეველი. მოძღვარს ტუჩებზე

ღიმილი უქრიდა და ამით თითქოს ეუბნებოდა
ბოქაულს: „აკი მოგახსენე, არ ისურვებენ-
მეთქი“.

მამას მიწა მივაყალიბეთ!..

(სურათი)

გუშინ თითონ უშველა ორ მესაფლავეს თავის ქმრის გამოტანა და ურემზედ დადება. ისე, უკუბოდ, უმღვდლოდ, უხარჯოდ და შენდობის უთქმელად, ლეიბიანად გაშოტილი შეუდეს ურემზედ სოსიკა და შეზარხოშებულმა მესაფლავეებმა ღიღინით შეატარეს სოფელი და სამარის კარამდის მიიტანეს...

„ამას რას ვხედავ, ჩემო კარგო სოსიკო“!.. წამოიძახა მართიკომ, როცა სოსიკოს გვამს ურემზედ უდებდნენ, და გაცეტებულმა თვალების აქეთ-იქით ცეცება დაიწყო. „...მოდით, ქა, რას იმალებით?!“. დავიტუროთ ჩემი კარგი სოსიკო. რა დაგიშავათ, ხალხნო, რომ მაგრე დაუტირებელს და დაუმარხავად უშვებთ სოსიკოსა?!“—იძახოდა ის, მაგრამ ხალხი არსადა სჩანდა. მარტო აქა-იქ ბანიდგან

რამდენიმე ადამიანი გამოსცქეროდა მართიკოს და მწუხარებით გაიძახოდნენ: „ღმერთო, ეხლა კი ნუ მოგვკლავ და მერე თუნდ ერთ წამსაც ნუ გვაცოცხლებო!“ მომეტებული ნიწილი კი სოფლებისა დიდი ხანია თავ-ზარ დაცემული გავარდა სოფლიდგან და ტყესა და მინდორს მოჰხვდა.

იმისმა მაზღმაც, როცა ქმარი ავად გაუხდა, თავი დაანება და თავის ცოლშვილი მინდორში გახიზნა.

დარჩა მარტოკა მართიკო თავის ოთხის წლის გოგოთი ავადმყოფის გვერდით. ის თავ-განწირულებით უვლიდა; მორიდება თავში აზრად არ მოჰსვლია, მაგრამ ამ თავ-განწირულებამაც ვერა უშველა-რა. სამის დღის შემდეგ ქმარი ხელიდგან გამოეცალა.

— თქვენი ჭირიშეთ, ხომ კარგად დაასაფლავეთ?!. მიწა ხომ ბლომად მიაყარეთ?!. — შესძახა მართიკომ მესაფლავეებს, როცა იმათ ცალიერი ურემი კარებზედ ჩამოუტარეს.

— საფლავი ჯერ სულ არ ამოგვიმსია, თითქმის ერთხმად უპასუხა ორივე მესაფლავემ.

— რას მეუბნევით?! ნუ დამლუპავთ, თქვენი ჭირიმეთ, ნადირს ნუ შემიკმევთ!— შეჭლრიალა მართიკომ.

— დავილაღენით, შე დალოცვილი შვილო, ასე გონია ალალობა იყოს. ჩვენც ადამიანიშვილები ვართ. დღეს ეს მესამე საფლავი გაგვითხრია და მესამე მიცვალებული გაგვიტანია.— უთხრა ერთმა მესაფლავემ და ხარებს სახრე გადაჰკრა.

— არა გიშავთ-რა, ღვთის გულისთვის, ისიც კარგად დამარხეთ!— უკანიდგან მიაძახა მართიკომ...

— არა გიშავთ-რა რას მიქვიან, წადი და ახლა შენ მოუარე შენ მიცვალებულს!— უკან მოუხედავად უპასუხა ერთმა მესაფლავემ, რომელიც ურმის თავს იჯდა და ჩქარა საბძელსაც მოეუარა... მათიკო კი გაშტერებული დარჩა იმის პასუხად და ასე წამოდენსამე ხანს იდგა.

— შვილო, წავიდეთ, ჩვენ მაინც მივაცაროთ მიწა!..— სასოწარკვეთილებით წამოიძახა მართიკომ და ხელით აითრია თავისი პატარა ქალი, რომელიც იქვე, დედის გვერდით, მობუზული იდგა და მოწყენით შესცქეროდა დედას.

სულ სირბილით მივიდა ნახევრად მოყრილ ქმრის საფლავამდის და მაშინვე მიწის ფხა-ქნა და საფლავის ამოღება დაიწყო. პატარა ქალიც თავის პატარა ხელებით მუჭა-მუჭა მიწას იღებდა და მამის საფლავს აყრიდა.

— ქა, მე თავ-მკვდარი, ამასაც შავესწარი, სოსიკო, რომ ჩემის ხელით გმარხამ, ჩემის ხელით მიწას გაყრი!.. — გამწვავებულმა წამოიძახა და აქნამდის შეგუბებულს ცრემლს გზა მისცა.

მიწას აყრიდა თავის ქმარს და თან ცრემლით ალბობდა. დედის ტირილზედ პატარა ქალმაც ტირილი მორთო და ცრემლით სავსე თვალებით მიწას ჩასცქეროდა...

— დავმარხოთ, შეილო, მამა-შენი, დავმარხოთ!.. კარგად იმუშავე!.. — მალ-მალე წას-დახებდა ხოლმე თავისს ქალს და თითონაც აჩქარებით ფხაქვნიდა მიწას...

გუშინ თავის ხელით დამარხა ქმარი; დღეს კი თითონ ის აგერ წამოგდებულია კერის პირას და პირიდგან ნასაქმებში დამბალა.

წუხელ შუალამისას აუვარდა პირსაქმება და მუცლის წვა. წინადაც, ქმრის ავადმყოფობის დროს, უჩუხჩუხებდა მუცელი, ~~გაიფიქრა~~

~~დალა~~ კიდევ, მაგრამ თავს იმაგრებდა და ქმრის წუხილთან თავისი სულ დაავიწყდა. წუხელის კი აუვარდა მუცლის წვა და სულ თეთრად გაათენა. მასთან ერთად არც პატარა გოგოს მოუხუჭავს თვალი. ის, როცა დედა გამწვავებული გაიძახდა: „მიშველეთ, წყალი, წყალიო!“ ჯამით მიუტანდა წყალს და ეუბნებოდა: „დედი, აი დალიე!“ ისიც სვამდა წყალს, მაგრამ უკანვე აბრუნებდა დაღეულს. მუცელში არა უდგებოდა-რა: თანდათან უფრო სუსტდებოდა და აი... მზის გადახრაზედ უკვე მიიბნინდა და მიკნავებულის ხმით ხანდახან წამოიძახებდა ხოლმე: „მიშველეთ!“ მაგრამ ვინ იყო მისი მშველელი? თავს მარტო ოთხის წლის გოგო ეჯდა და თვალ-ცრემლიანის ხელებით ძუძუებს უსრესდა.

— შეილო! — მიჰმართა მიკნავებულის ხმით თავისს პატარა ქალს, როცა თვალის ქუთუთოები ძლივას ასწია და სხვილი თვალის კაკლები თავის მოწყენილის გოგოს თვალებს დაუპირდაპირა.

— შეილო, გარეთ გადი, შენც არ შეგეყაროს ხორველა!.. წადი, წადი, შეილო!..

ეჰ!—ამოიკვნესა უემდეგ და თვალის ქუთუთოები მძიმედ ჩამოიფარა, რომ გულის საკლავი სურათი აღარ დაენახა...—მეც რომ მოვკვდე, ვილა მოუვლის ჩემს პატარა სოფკას!.. ღმერთო!...—წამოიძახა მარტიკომ და ცრემლები გადმოსცვივდა მილულულ თვალეზიდვან...

სოფკა კი ზღაზნით წამოდგა და კარების გვერდს აეყუდა. ის გასცქეროდა კარგა ხანს მოწყენით ჩამავალს მზეს და თან თვალის ქუთუთოებს აჩქარებით ანძრევდა მზის სხივების გავლენის ქვეშ.

— ძია!..—უეცრივ წამოიძახა სოფკამ და აჩქარებით გაექანა მომავალ კაცისაკენ.

— გოგო, მამა რა უყავ?—ტირილით მოაძახა შორიდვან მარტიკოს მაზღმა, რომელმაც მინდორში ქორად გაიგო, რომ იმისი ძმა სოსიკა გუშინ დაასაფლავესო. ეს ნამდვილის შესატყობად წამოვიდა.

გოგო მაშინვე შესდგა და გულამოსკვნით წამოიძახა!

— მამას მიწა მივაყალეთ!..,

ცხერის ბინის ახლო ათას ფრად აყვავებულ პატარა ბექობზედ, რომელიც კონტად შეკრულს თაიგულს ემსგავსებოდა, იჯდა ყვავილთა დედოფალი, სიმშვენიერის გვირგვინი, ჯერ ახლად გადაშლილი მთიულის ქალი და აღგზნებულის თვლით გატაცებით უმზერდა ყვავილების ჯგუფებს, რომელთაც ერთმანეთისათვის თავი თავს გადაედოთ და ასე ჩახუტულებს სალამოს ნიავზედ ტკბილ, შეუშფოთებელ და შეუხამებელ ბლერსისათვის მიეცათ თავი. ზევიდგან იმ ყვავილი, ერთმანეთის სიყვარულით გუააც ის ული პეპელა დაცქრიალებდა, ის ამ ორის ში იყო ადვე დააშორე. ის ჯარის კაცად იწვიეს და კენჭიც ერგო. მას შემდეგ ერთმანეთი აღარ უნახავთ... „ნინიავ, ნი-

რომელს ყვავილების ჯგუფს დააფრინდებოდა და ხან რომელს. ისინიც მოარშიყეთა ყოველ მიტანებაზედ სწყვეტდნენ ალერსს, უღებდნენ გულს და ნებას აძლევდნენ დამტკბარიყო წყვილი პეპელა მათის გამაცოცხლებელის ნექტარით და, როდესაც გულ-ასუყებულს ორი მოარშიყე აფრინდებოდა ერთის ჯგუფიდგან და ახლა სხვა ჯგუფს დაუწყებდა გარს ფრენას, ისევ ჩაეხუტებოდნენ და განაგრძობდნენ ტკბილს ალერსს. უმზერდა გატაცებით ამას ამათ შუა მჯდომი ქალი და ტუჩებზედ ტკბილი ღიმი უქროდა; ყელმოღერებული შესცქეროდა ამათს ალერსს და იმასაც გულში უღვიოდა სიყვარულის ნაპერწკალი. ხომ ამ ორის წლის წინად სწორედ ამ ადგილას აიღო ყვავილებისაგან მაგალითი; ხომ ყვავილებმა სუნთან ერთად გარდასცეს ამ ბუნების შვილს სიყვარულის თესლი რამაც იმის გულში შესაფერი ნიადაგი იპოვა და გოგბი ღრმად და მკვიდრად გაიდგა. ბუნების უამოიძახა! — რბისაგან აიღო მაგალითი და, რო-

— მამას მიწა ძეგუყალენთ!.., ასა რა ის სწოყ

აღევნებდნენ, თავის-და უნებურად გადაჰხარა თავი და თავისი მთრთოლვარე ტუჩები მის ტუჩებს შეახო. რამ გამოიწვია ეს მოძრაობა იმათში, ისინი ამას ვერ მიჰხვდნენ და არც ამის გამოკვლევას გამოსდგომიან. ასე ჩახუტულები კარგა ხნობამდის იყვნენ და აჩქარებით ჰქმინავდნენ. როდესაც გააშორეს ტუჩები, ორივემ თითქმის ერთ-ხმად წამოიძახა: „ჩემო ყველა“, და თვალი თვალს გაუყარეს; თითქოს ამათ თვალით ერთმანეთის შექმა ჰსურდათ, რომ ამ გვარად საშუდამოდ ერთ არსებად ქცეულიყვნენ.

უმზერდა ყვავილების ალერსს ქალი და აგონდებოდა ეს ამბავი და ქალის დამამშვენებელი და უპირველესი ღირსება უმანკობისა და კრძალულებისა, სიწითლე იმის ლოცებს არა შორდებოდა. ქალს ეხლაც აჩქარებით გული უცემდა იმისთვის, უნდოდა ეხლაც თავ-დავიწყებით ჩაჰკეროდა გულში, მაგრამ როგორ მოეხერხებინა, როდესაც ის შორს იყო; როდესაც ესა და ის ამ ორის წლის წინადვე დააშორეს. ის ჯარის კაცად იიწვიეს და კენჭიც ერგო. მას შემდეგ ერთმანეთი აღარ უნახავთ... „ნინიავ, ნი-

წიავ!.. ჩემო ყველავე, რაისთვის არ იკითხავ
 შენთვის მკვდარს?!“ გრძნობით წამოიძახა
 ქალმა და ისევ ისე მიტვრინდა. რამდენჯერ-
 მე გონებაში გაღიოვალა, თუ რა ხანი კიდევ
 უნდა იყოს ნინია ჯარის-კაცადა და როდის
 მობრუნდებაო. რა ლამესაც მობრუნდება,
 მაშინვე, ჰფიქრობდა ქალი, ჩემს თავსა სთხოვ-
 სო მამას და მერე კი ველარავინ გაგვაშო-
 რებს. მაგრამ ამ დროს ელვასავით გაუბრინა
 თავში აზრმა, რომ მამა ნებას არ მისცემს,
 რადგანაც ნინიას არავინ ჰყავს და არცარა
 აქვს-რა, რამდენისამე სულის ცხვრის გარდა,
 ისიც იმის მამისაგან მიცემული, როცა ის
 ამათ მეცხვარედ ედგათ. ცოტა არ იყოს, ამ
 აზრმა შეაფიქრიანა და შეალონა. უეცრივ
 გაუქრა ტუჩებზედ ღიმი და სახე მოექუშა.
 „ნინიავ, ნინიავ, მამაიამაც რო ნება არ დამ-
 როს, მე თავს არ დაგანებებ, გამოვიქცე-
 ვი, ყველგან წამოვალ შენთან!.. რა ვუყო,
 რო არავინა გვყავს და არაი გაქვს! მე კი
 მიუორხარ და...“ გარდაწყვეტით წარმოსთქვა
 ქალმა ცოტა ხნის დალონების შემდეგ და
 ისევ თავი მოიძხიარულა.

— ქალავ, რას ჩაფიქრებულხარ?!—უკანი-
დან მოესმა ვილასიც ხმა. ქალმა მიიხედა უკან
და იმის თვალს წარმოუდგა ჯარის-კაცი,
ქართულის დრუჟინის ტანთსაცმელში.

— ბარამ, შენი კვნესა მე, საით გივლია?!
მოხვედ მშვიდობით!..—სიხარულით წამო-
ვარდა ფეხზედ და აღერსიანად დაუწყო მზე-
რა.

— დამხვდი მშვიდობით! როგორ არიან
ქვენები, დედა სად არის?

— ვეძას*) წავიდა და ჯერედ არ მოსუ-
ლა. კარგად არის, შენი კვნესა მე!

— ვეძასა?

— ჰო, საით გივლია, ბარამ?

— სანადიროდ ვიყავ და ვერა მოვკალი-
ა. მინდოდა უფროსისთვის წამელო ნანა-
დირევი, მაგრამ, დასწყევლოს ლომისამ, არა
ემეფეთა-რა.

— სად უნდა წაგელო?

— დუშეთს, სადაც ვარ.

— ახლა მიჰდიხარ?

— ჰო, შინ ჩავივლი და ფეხად ისევ გავ-
ქნდები.

— მაგრე ჩქარა რაისთვის მიხვალ, რატო არ დარჩები ცოტა ხანს?

— განა ცოტა ხანია აქა ვარ. ერთი კვირაა, რაც შინ მოვედი და თუ ხვალ გამოვცხადდი, არ იქმნების.

— მშვიდობით, ქალავ, დედაის მოკიხვა!— ცოტა ხნის ლაპარაკის შემდეგ გამეთხოვა ბარამი და წასასვლელად გაბრუნდა.

ქალმა კი რაღაც ყოყმანობა დაიწყო უნდოდა ეკითხა რამე, მაგრამ ვერ ახერხებდეს ცხვენოდა. ბოლოს, როცა ბარამი კარგადაჭშორდა, უკან დაედევნა და აკანკალ ბულის ხმით დაუძახა:

— ბარამ, შენს მზესა, ნინიას ვერ ხედლობ, ისაც სალდათად არ არის?!

— როგორ არა, სულ ერთად არა ვარც
— როგორ არის?

— რა უჭირს, სმა და ჭამა არ აკლია ქალებთან ქეიფი, — ღიმილით უთხრა ბარამი.

— სტყუი, ის ქალებთან არ იქეიფებს! წყრომით უპასუხა ქალმა და გამოტრიალდა.

II

დალამდა. დიდი ხანია მეცხვარეებმა თავ-
ხვიანთი ადგილები მონახეს და ცხვარი
ააბინავეს. სულ მალლა მოზარდი დააყენეს,
ომ ლამე ქვევით, ხევში, სადაც ბინა აქვთ,
დაცხეს; მას მოაყოლეს თოხლობა, მგრე
ოხოდა და სულ ქვევით, ზედ ბინის გვერ-
ით, მეწველი ცხვარი დააყენეს. თითონაც
აიყენენ და ზოგი მოზარდს მოუწვა გვერ-
ით და ზოგი კიდევ დანარჩენებს. ძალღე-
აც, მათი ერთგული მეგობრები, მეცხვა-
რეებთან ახლო წამოეყარნენ და პატრონე-
რით ყურ-მახვილად სძინავთ. ყოველ
ხვრის დაფშენვაზედ, ყოველ იმათ განძრე-
სა და ფეხების ბარტყუნზედ მძიმედ ასწე-
ნ წინა ტოტებს და ასე დაყუნცულები
მოდან მძიმედვე თვალით წრეს ავლებენ
ხელს ბინას, და რაკი დარწმუნდებიან, რომ
ერთი არსად არის, განგებ ერთი-ორჯელ
ჭყეფენ და ისევ საძილედ მიეყრებიან.

ბინაში კი მხოლოდ ცხვრის პატრონის
იბობა მიწვა ქოხში და მათგანვე გაკე-

თებული ყველი თავით მიიწყეს. სულ სამი ქალი იყო; ერთი ცხვრის პატრონის ცოლი, მეორე იმისი გასათხოვარი ქალი და მესამე რძალი. ესენი ყოველთვის, როცა კი ცხვრის წველის დროა, მთაში ამოდიან, რომ ყველი თითონვე გააკეთონ და აქ რჩებიან, ვიდრე ცხვარი არ გაშრება. ეხლაც იმისთვის ამოვიდნენ და აგერ მეორე კვირაა, რაც აქ ცხვრის ბინაზედ არიან ღამეცა და დღეც.

მიჩუმდა ყველაფერი; ცხვარმაც შესწყვიტა ფრუტუნის და ფეხების ბაკი-ბუკი, რაც ძაღლებს ძილს უკრთობდა და მალ-მალ ზარმაცად შეაყუფინებდა. მარტო ნანასავით ეწვეთება ყურში აქ მყოფთ მთის წვერიდან ცელქად ჩამომდინარ წყლის ჩანჩქარი, რომელიც ჩამოკიდებულ მთის კალთებზედ მარდად ჩამოხტის და მარგალიტებრ წინწყლებს ესვრის გარშემო უხვად ამოფეთქილს ყკავილ ბალახებს. მთვარემაც უკანასკნელად გადმოჰხედა მთის წვერიდგან ცხვრის ბინას და მძიმედ, თითქოს ენანება, რომ ასე მალე ანებებთ თავს ამ მშვენიერ ბუნებას, ჩაეშვა; აგერ იმისი უკანასკნელი მკრთალი სხივებიც გაიფანტა ცის სივრცეში, და აქამდის გაცრია

ებულმა ვარსკვლავებმა კაშკაში მოართეს. დროს მოისმა მთის ზემო კალთიდან, ბაბუკანი არის დაბინავებული, საამური და სალამურისა, ჯერ მძიმედ და დაბლად, ერე ამაყად და მედგრად, როგორც მთიულის გული და პოლოს კი ისევ მიწყნარდა, იჩუმდა და წყლის ჩანჩქართან შეერთებული დნავ-ლა გამოისპოდა იმისი ხმა. რაღაც ეციურს საიდუმლოს მოგვეთხრობდა წყლის ჩანჩქართან შეერთებული სალამურის ხმა...

— ნეტავი, თევდორავ, არ მასმენდე მაგას! — წამოიძახა ქოხში ქალმა და გულ-აღმა დაწვა. „რაი ვქმნა, მე ბეჩავმა, რაი?...“ აღ-მალ წამოიძახებდა ხოლმე ქალი და სოწარკვეთილებით ხან ერთს მხარეს გადა-რდებოდა და ხან მეორეს. თავი საშინლად ხურდა და თვალეზი უბრწყინავდა. ტირილი ნდოდა, ისე უნდოდა, რომ ასე თავისს ცოცხლეში არა მოსდომებია-რა, თითქმის, როგორც ამბობენ, ტირილი ყელშია ცქიან-ა მობჯენილი და არჩობდა, მაგრამ იმის თვალეზს ცრემლი არ ეკარებოდა. თევდორავი კი უფრო გულ-საკლავ ხმებს ათქმევინებდა სალამურს და პოლოს სულ კენესის

ხმად აქცია, რომელიც ქალს უურს ეწვეთა
ბოდა და სდაგავდა იმის გულს.

— ბარამ, ბარამ, რაი დაგიშავე, რაისთვი
მასმინე?.. არა, ბარამ, ლომისის მადლი
სტყუი, ცილსა სწამებ ნინიას, ის მე
დამივიწყებდა, არა!... ნინიაი მაგას
იზამს?... მე ის მიყვარს და!...—წამოიძახა
ქალმა, როცა თევდორამ ცოტას ხნობი
სალამური შესწყვიტა, მაგრამ იმან ისევ ჩქარა
ჩაჰბერა სალამურს და სამწუხარო ხმები ის
ჩააწვეთა უურში. ქალი გატვრინდა. ის უ
დებდა უურს და ხმის მაგიერად უურში ესმე
და: „ნინია გატყუებს, ნინია გატყუებს!..
ამას ჩასძახოდა სალამურის ხმა, ხოლო წყლ
ჩანჩქარი კი კვერს უკრავდა: „ჰო, შე
ჩავეო... ჰო, შე ბეჩავეო!..“ ქალმა ველ
გაუძლო ამ იღუმალ ხმებს და გიჟი
წამოვარდა. წამოვარდნისათანავე წამოიძახა
„არა, არა!... ნინია არ მაძატყუებს!“
„როგორ არა!!... როგორ არა!... ხა,
ხა!.. გატყუებს!“—მოესმა თავისის სიტყ
ბის პასუხად ქალს...

— ჩემი თვალით თუ არ ვნახე, არ და
ჯერებ, არა!.. ეხლავე წაველ იქ!—

ელივ წამოიყვირა ქალმა და ჯობს წამო-
ლო ხელი...

— ვინ ხარ! — წამოიძახა ქალის ხმაურობასა
ფაჩუნზე გამოღვიძებულმა იმისმა დედამ.

— მე... — უპასუხა ქალმა.

— რაისთვის არ დასწვები, რას ფროტია-
ბ?! — შეუტია დედამ და გადაბრუნდა.

III

ქ. დუშეთის გამონაპარებით, ზედ გზა-
ცილის პირად ორ-სართულიანი სახლე-
სდგას, რომელშიაც მოთავსებულია დუქ-
და სადგომი ოთახები. წინ დიდი ბაკი
ა. ეს დუქანი თავის სადგომ ოთახებით და
ით იმითია შესანიშნავი, რომ ტფილისს,
კავკას^ს მიმავალი არ ასცდება. ამის
ო დღე-მუდამ სავსეა ხოლმე მუშტრით.
ეტნავად საღამოობით მოატყდება ხოლმე
ერგუნები შიგ მსხდომ^ქთა და აქ ათევენ
ეს. დუშეთის ლოთი-ფოთი ბიჭები ხში-
რ ვითომ და „ბლადოროდნებიც“ გადმო-
იან აქ საღამოობით და დროს ატარებენ
ერგუნებით მოგზაურ ქალებთან. კვირა

სალამო იყო. ^{ზოო} კავკასიდან მომავალმა რადენმამე დასაპაღნებულმა ფურგუნმა ჟღერით შეიგრიალა ბაკში, საიდანაც მაშინ გადმოლოგდა აქრელებულ კაბებით სხვა-დასხვა სისქისა და სიმაღლის ლოყებ-დაბრაწილი ქალები. ზოგი მათგანი ზემო სართულში ავიდა, ზოგი კი დუქანში შევიდა სასმელ-საჭმელი შეუკვეთეს. მეფურგუნებმა დააბინავეს ცხენები და ისინიც საჭმლზრუნვას შეუდგნენ. ჩქარა გააჩაღეს სამირები და გარს შემოუსხდნენ. მოვიდა კი რამდენიმე ფურგუნი.

არც დუშელებს დაუგვიანიათ. იმათ კანტი-კუნტად დაიწყეს დენა, გაიმარდა სტოლები და დაიწყეს სმა და ჭამა. ერთ „ბლალოროდნები“ იყვნენ, იმათ ოთახებში შეჰყვეს თავი და იქიდან ულოცავდნენ ბაკონზე მსხდომ ქალებს.

ქვევით ეზოში სამმა ჯარის-კაცმა დაიბსტოლი და ღვინის სმა დაიწყეს; გაიმარდა საზოგადო სმა და ჭამა. რამდენიმე ჯარაკაცი ხან იქ აეყუდებოდა და ხან აქ: ის უმზერდნენ მოქეიფეთ და პირს ნერწყვი სდიოდათ, მაგრამ რას იზამდნენ, როდეს

ლი არა ჰქონდათ ჯიბეში და ამის გამო
ფის უინი მარტო ცქერით უნდა მოეკლათ.
მა ხანს შესცქეროდნენ და როდესაც
ეწყინათ ხმელად ქეიფი, შინისკენ გას-
ს იმ განზრახვით, რომ, როდესაც ფულს
გებენ ხელში, აქ იქეიფონ.

— ეი, მათუშკი, ჩემთან წამოდი, აი ფუ-
ბი?— შეჰყვირა ქვეიდან ერთმა ჯარის
თაგანმა ზევით ქალებს, როდესაც რამდე-
მე ჰიქის შემდეგ თავში შეუსხდნენ...

— ხა, ხა, ხა!— გადინარხარეს ზემოდ ქა-
ბმა:— გინდათ, რომ მანდ ჩამოვადეთ?

— ჰაი, ჰაი, რომ გვინდა!— უპასუხა ისევ
ს.

მ პასუხზე წამოდგა ერთი კარგა ჩასუქე-
ლი ქალი და კიბეზე მძიმედ ჩამოვიდა.

უკან მოჰყვა მეორე, ცოტა ამაზე
ე.

— ბარამ, კარგისები მოდიან, აი!— წამო-
ა ერთმა, როცა ქალები ამათკენ წამო-
ნენ.

— ლომისის მადლმა, ის ერთი საბნა-
გვეყვის და ლეობადაც! უპასუხა ბარამ-

— მოდით, თქვენი კვნესამე, მოდით!...
 თითქმის ერთხმად უთხრეს სამთავემ და ფე-
 ზედ წამოდკნენ.

ქალებმა იმათი ადგილები დაიჭირეს
 ღვინო გადაჰკრეს.

— ნინიავ, მაიტა რამ, ჩვენც დავ-
 დეთ! — უთხრა ბარამმა და, როდესაც ნი-
 დუქანში შევიდა, მეორეს მიჰმართა:

— ნიკოლავ, შენც გაქვს ფული
 შინადგან რომ ჩამოვიტანე, ვაი თუ
 გვეყოს.

— რამითი გაქვს?

— ექვსი.

— გვეყოფის, ბარამ, მეც მაქვს ორი
 უთხრა ნიკოლამ და ღვინო დაასხა.

ნინიამ გამოიტანა გრძელი სკამი
 პირდაპირ ჩამოუჯდა ქალებს, რომლებმაც
 ეშმაკურად შეჰხედეს და რალაც წასჩურ-
 ლეს ერთმანეთს.

— ბედნიერავ, მოეწონევა! — უთხრა
 კოლამ ნინიას და მუჯღუგუნე წაჰკრა...

ლაზღანდარობითა და სიცილით ბლ-
 მად დალიეს ღვინო. ქალები ისე დაით-
 ნენ, რომ აღარ ესმოდათ, რას ამბობდ-

რას არა, და უშვერის პირითა ჰლანძღავ-
ენ ბარამს, ნინიას და ნიკოლას...

— ნინიავ, იმღერე რამ! — წასძახა ბარამ-
და თითონვე დაიწყო:

მთიელი ვარ და მთას წავალ,
იქ მყავს დედის ძმანია!..

ნინიამ და ნიკოლამ კიდევ მეორე უთ-
ეს და მწყობრისად იმღერეს.

— გაჩუმდით, გაჩუმდით! — ხელების ფარ-
ით შეაყენა მომღერლები ჩასუქებულმა.
ტურებივით ჩხავით!.. აბა ეხლა ჩვენ
ღერებთ, — სთქვა ისევ იმან და ეხლა თი-
ნ დაიწყო.

— შენ გენაცველე, მაქ ტუჩებში!.. —
ოიძახა ბარამმა და საკოცნელად მიეტანა,
ცა იმან სიმღერაში თავი ამისკენ გადმო-
ა...

— უნამუსო!.. — უეცრივ წამოიძახა ერთმა
საცა მთიულის ბაღმა, რომელიც ის-ის
შემოვიდა და თოფ-ნაკრავივით ალა-
ბრივ გაშეშდა. უცნობი ვაფითორდა და
ფითლდა, როცა ამათ თვალი შეასწრო;
ტანის ცახცახი აუვარდა.

— რაისთვის არ გინდა მაკოცნინო, ქა-
ვ! — აღერსიანად უთხრა ბარამმა, როცა

ქალმა ტუჩებზე ხელი მიაფარა და საკოცნეოდ ლად გაწვდილი და დამზადებული ტუჩები იქით მიუღო, რაზედაც ნიკოლამ და ნინოსიცილი ასტეხეს.

— არა, შენ არ ვაკოცნინებ! აგერა მოვიდეს, იმას ვაკოცნინებ, იმას უუფრო თვალები აქვს, — უთხრა ქალმა და ნინიაზე მიიშვირა თითი.

— ბილწს, ის უნდა მიიყვანოს! — კანკალით წაიბუტბუტა ყმაწვილმა და ერთი ნიბიჯი წინ წამოსდგა.

— ეხლავ, შენი კვნესა მე! — წამოიძახა ნინამ და გვერდით მოუჯდა. ქალმა გადუღკისერი და ნინიამაც გატაცებით კოცნა და უწყო.

— უნამუსო! — წამოიძახა ბალომა და ფცხვერივით ხანჯალ-ამოდებული გადახეწინიასაკენ.

ყმაწვილმა ხელიც აჰმართა, უნდოდა და რა ქალისთვის, მაგრამ ამ დროს ბარამ მკლავი დაუჭირა.

— რას ჩადი, ბალო? — შეუტია ბარამ და იქით მიაყენა.

ყმაწვილი გატრიალდა, რა კი ხანჯალ

აკვრა ვერ მოასწრო და ამოღებული ხან-
ალი ისევ ქარქაშში ჩააგო.

— ბაღლო, რისთვის გინდოდა მოგეკლა?
— ჩაყინებით ჰკითხა ნინიამ, როცა ყმაწვილ-
ან მივიდა და ხელი დაუჭირა.

— ხელი უშვი!.. შენ წადი, აი ის უნა-
უსო ლოშნე!..—ამაყად უპასუხა ყმაწვილმა
და ხელი გააშვებინა.

— ბაღლო, ბედის-წერამ ხომ არ აგიტა-
ა?!

ნინია რომ ყმაწვილს ელაპარაკებოდა, ბა-
აში და ნიკოლა ისევ მოუსხდნენ გვერდით
ალებს და სიმღერა დაიწყეს.

— უნამუსოები!—წამოიძახა ყმაწვილმა და
აბრუნდა.

— ბაღლო, ბედის-წერამ ხომ არ აგიტა-
ა-მეთქი?! მე ცოტა მეყოფის, მთიული ვარ!

— მთიულია!..—დაცინვის კილოთი წა-
ოიძახა ყმაწვილმა:—შენ მთიული არა ხარ,
რა!.. მთიული მაგას არ იზამს, რასაც შენ
ადიხარ! წადი, ლოშნე აი ის უნამუსო.

— იყუჩე, ბაღლავ, თორემ აი ეხლავ თავს
აგაგდებინებ!—შეუტია ნინიამ და ხანჯალი
მოიღო.

ყმაწვილი მოტრიალდა იმისკენ და ლმობი ბიერად უთხრა:

— ნინიავ, ნინიავ, მამკალ, ამ სიცოცხლეს სიკვდილი მირჩევნია!

ნინიას როგორღაც ეცნობა ეს ხმა, გაშინდა და გონს ვერ მოსულიყო, თუ ეს ხმა საიდან უნდა გაეგონა.

— ბაღდავ, მითხარი, საით მიცნობ?

— გიცნობ, ნინიავ, და შენ კი ველა მიცანი?

— მითხარ, ვინა ხარ?—კანკალით ჰკითხა ნინიამ.

— ველარ სციან შენი მარო?

— მარო!..—წამოიღრიალა ნინიამ და მოსახვევნად მიეტანა, მაგრამ მარომ ამაყად ჰკრა ხელი.

— არა, მე შენი მარო აღარა ვარ!.. აგერ შენა ის ლოშნე!..—თითით ქალზედ ანიშნა და თითონ კი გარედ გავარდა. ნინია გაშტერებული დარჩა, ვერ მიჰხვედრიყო, ცხადი იყო ეს ამბავი, თუ სიზმარი.

IV

ქალი გავარდა და უგზო-უკვლოდ ხან აღმდგა და ხან დაღმა. ისე გამალებული გარდა

ბოდა, რომ კაცს ეგონებოდა, უკან მტერი
 შესდევსო: ქალი ჰფიქრობდა, ეშინოდა, რომ
 ნინია არ დასდევნებოდა და გზაში არ დაე-
 ტრა. მირბოდა და უკან აღარ იხედებოდა.
 მირბინა მთები, ტყეები და არ იცოდა კია,
 სად მირბოდა. უეცრივ ავიდა ერთის მთის
 ვერს და ქვევით ჩაქანება უნდოდა, მაგრამ
 მთის მეორე მხარე მოფლექტილიყო, რომ-
 მის ძირშიაც ადიდებული არაგვი მოსჩქეფ-
 და და მოჰქუხდა:

ქალი შესდგა. გადაჰხედა არაგვს და ტან-
 ში ჟრუანტელმა გაურბინა. ცოტა ხნის შემ-
 დგ ცივმა ოფლმა დაასხა და კანკალმა აი-
 ტანა. „სადღა წავიდე, რაისთვის-ღა ვიცო-
 კხლო?!“—წამოიძახა ქალმა და ქვითინი
 მორთო. ქვითინი ხმით ტირილად გარდააქ-
 ცია, რასაც არაგვის შუვილი ბანს აძლევდა.
 ტიროდს თავისს, ჯერ გაუშლელს ქალო-
 ბას, სიცოცხლით გაუმაძღრობას და ესალმე-
 ბოდა წუთისოფელს.—„ნინიავ, ნინიავ!..“—
 წამოიძახა ქალმა, როცა ტირილით გული
 იჯერა: — „რაისთვის მამკალ?... დაიწვი ჩემის
 ცოდით... არა!... არა! ლომისავე, ნუ მის-
 მენ!... ნუ დაჰწომ ნინიას, აცოცხლე დიდ-

ხანს და ბედნიერად ამყოფე!... ნინიაე!..
ჩემო ყველაფე!.. არა, ყველა აღარ მყავს!
ყველაი დავკარგე!...“—წამოიძახა ქალმა და
გადაეშო კიდევ არაგვი, რომელმაც ხარ
ხარით დაალო პირი და საჩქაროდ ჩანთქა..

ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთო!..“

I

დათუა შრომიშვილი დაპყრობილი ბა-
სი ტარს ვენასში და გასცქეროდა აღმო-
აღეთით ახლად შემოსილ მთის წვერს,
იომელსაც ოქროს ფერად მოელვარე გვირ-
ვინი დასდგომოდა, რის გამოც იგი ისე
ამოიციქირებოდა და მოელვარებდა, თითქოს
ცეცხლი წაჰკიდებიაო. ელვარებდა იგი, გაჰ-
რუნდა ლაპლაპი; მისი ალი ცას სცემდა,
მაგრამ ობლად მდგომნი მთის წვერზედ ახ-
ლად გაშლილი ხეები უვნებლად და ნაზად
ამოიციქირებოდნენ ცეცხლის შუაგულიდან;
იღებოდათ იმათ ცეცხლი, მაგრამ კი არ
ოდნენ.

დათუა შრომიშვილი, დამთვრალი სიცი-
ლის ნექტრით შეზავებულ დილის ჰაერით,
ხლად ჩანთქმული იყო ამ დიდებულ ბუნე-

ბის სურათის მზერით და მთელის ტანით
 თრთოდა. იმას არ ესმოდა იმის გარეშემო
 ფრინველთა გატაცებული ჭიკჭიკი, რითაც
 ისინი უგალობდნენ ბუნების დიდებულ სურათს
 დილის ჰიმნს, და განსაკუთრებით —
 იქვე ახლად აკოკრებულ ვარდის ბუჩქზედ
 მჯდომ ბუღბუღის აღეზნებულ სტვენას,
 რომელიც სრულებით არ ამჩნევდა დათუას
 სიახლოვეს; დათუას არ ესმოდა აგრეთვე
 ვენახის გვერდით წყალში მთევზების შლა-
 ჰუნნი, რომლებიც უეცრივ ამოხტებოდნენ
 ჰაერში, რომ დაენახათ დიდებულ სურათს
 და ისევ უეცრივ წყალში ჩაშვების დროს
 ბოლოთი გამოადენდნენ ხოლმე ტკაცანს;
 ის ვერ ხედავდა იქავე თვალ წინ მდგომ
 ვაზის სიხარულის ცრემლს, და სხვა მცენა-
 რეების მოძრაობას ვიღა იტყვის, რომლებ-
 საც მოებრუნათ შენამული გული აღმოსავ-
 ლეთისაკენ და თაყვანსა სცემდნენ იმ სურათს,
 რომლის წინაშეც სულდგმული თუ არა
 სულდგმული, პირუტყვი თუ სიტყვიერი, გენი-
 ოსი თუ არა გენიოსი, ნიჭიერი თუ უნიჭო,
 ველური თუ არა ველური, — ყველა ერთ გვა-
 რად მონავედება და თავის პიროვნებას იმის დი-
 დებულ სიმშვენს იერეს უერთებს.

აგერ, დათუაზედ კარგად მოშორებით ტყის
 ირს გამოსულა ხარ-ირემი, რომელსაც მრა-
 ხლ-შტოიანი რქები გადუხრია უკან, და
 მაზედ არა ნაკლების თავ-დავიწყებით უმზერს
 შავე სურათს.

დათუა მოცული იყო სურათის დიდებუ-
 ებით; მთელი იმისი არსება ჩანთქმული
 ყო იმითი, და იმისი მოსაზრება, გონება
 ავა რაიმე საგნისთვის დაჩლუნგებული და
 მოდუნებული იყო.

სურათს კი თან-და-თან ელვარება და
 ინათლე აკლდებოდა. ცოტახანიც და ცამ,
 თის წვერმა ჩვეულებრივი სახე მიიღეს.
 ზემაც თავი იჩინა და ყველას ერთად თავი-
 ა სხივი სტყორცნა, რომლის მოხვედრაზე-
 იაც, თითქოს ელექტრონმა დაურბინათ ტან-
 იო, აქნობამდის მოდუნებულ და გატაცებულ
 რსებებს ჩაედგათ ენერგია, მიეცათ ძალა
 ა მოსაზრება და მოძრაობა იწყეს: ფრინვე-
 ები ჟივილ-ხივილით გამოეთხოვნენ თავიანთ
 ამის ბინას და ცაში განავარდნენ; მწერებ-
 აც კი ზუზუნნი მორთეს და ხან ერთ მცე-
 არეს ეწვეოდნენ და ხან მეორეს, რომელ-
 იაც მზის სხივის მოხვედრაზედ ნაზი მწვანე

ყოთლები შეიბერტყეს და წელი აიმართეს.

დათუამაც მაშინვე თავისდა უნებურად ამოიკვნესა და უნებურადვე ბარს ფეხი ღონივრად დაჰკრა, რის გამოც ბარის პირი მომბალ მიწაში ღრმად წავიდა და დიდი ბელტი ამოაგდო. პირველ ბელტს მეორე, მეორეს კიდევ მესამე მოჰყვა და ასე ბელტი ბელტს მიეწყო.

ირემი კი განუსაზღვრელ აღტაცებაში მოვიდა და გაგიჟებით დახტოდა ველზედ ის უეცრივ გაქანდებოდა ხტუნაობით ტყიერთ ნაპირიდგან მეორემდის და უეცრივ ასევე მოტრიალდებოდა, უკან ხტუნაობითვე დაბრუნდებოდა; ხან უეცრივ შუა ველზედ შედგებოდა, პირს ახლად ამწვანებულ ბალახს დაადებდა და ჩაჰბლავლებდა მიწას თითქოს იქ, ქვესკნელს ჩასძახის თავის ტოლს რომ იქიდგან ამოვიდეს და ამასთან ერთად ისიამოვნოს, დასტკბეს სიციცხლით და თავი დავიწყებას მისცეს. ჩაბლავლებდა ერთი-ორჯერ კიდევ და, რაკი იქიდგან პასუხს არავინ აძლევდა, ისევ ასწევდა მალლა თავს და რქებ-გადაშვებულნი იწყებდა ისევ ისე ხტუნაობას.

აგერ ის შესდგა უკანა ფეხებზედ და რამდენსამე წამს ისე გაჩერდა; იმან აღზნებულად დააქყიტა თვალები და ის-ის იყო ტყისკენ გაშვებას აპირებდა, რომ ამ დროს ხოფმა იგრიალა. ირემი შეტორტმანდა და გულის საკლავის ამობლავლით წინ გადაატომის მაგივრად; გულაღმა გადავარდა.

ტყის პირიდგან გამოვარდა ახალგაზდა ყმაწვილი და გადაჩეხილ ირემთან მირბენისათანავე სიხარულით წამოიძახა:

— შიგ გულში არ მოჰხვედრია!..

ირემმა კი ძალ-დატანებით ქუთუთოებს ვანზედ გასწია და ცრემლში მოცურავი თვალის კაკლები თავის მკვლელს მიაპყრო, რითაც თითქოს ამას ეუბნებო: „გაუმაძღარო, რა დაგიშავე, რომ სიცოცხლეს მისპობ?!“

ამის პასუხად ყმაწვილმა ხანჯალი ყელში გაუგდო და მოუსწრაფა სიცოცხლე.

— ეხლა რომელი ქრისტიანი ადამიანი ესერის რასმე თოფს!— წამოიძახა დათუამ იქით მიხედვის დროს, საიდგანაც თოფის ხმა მოესმა, და, ყმაწვილი რომ იცნო, განაგრძო:

რინს იასპანქი შვილ

— მამა ნახე, დედა ნახე, შვოლი ისე გამო
ნახე!..

ბოლო სიტყვა სიმღერით გაათავა და რა
დენჯერმე ამ დროს ბარს ფეხი ჩაჰკრა.

დათუას ამის შემდეგ თავი მალლა აღა
აულია და გამალებული ჰბარავდა. ბარს
დროს დათუა ჩაჰმღეროდა და ჩაჰკენეს
მიწას, რითაც თავს იმხნევებდა და დალა
ვას არ ტყობულობდა, თუმცა იმის სახიდე
ოფლი ჩამოსწკრიალებდა და ნაბარში ჩ
დიოდა.

მოატანა სადილობამ და დათუამაც უკ
ნასკნელად ჩასძახა მიწას:

შობიდან სიკვდილამდისა
შენ ჩამოგტირით, დედაო,
სიკვდილის შემდეგ შენავე
მიგვიკრამ ხოლმე მკერდსაო!..

გათავებისას დათუამ ღონიერად დაჰკრ
ბარს ფეხი და ასე მიწაში ჩარჭობილს გა
ნება თავი, თითონ კი გამოჰხსნა კრედ
ხელსახოციდგან გამხმარი ქერის პური დ
ვაზის ქერში მიმჯდარმა ლოლნა დაიწყო
ღეს ძალიან უჭირდებოდა ჩაყლაპვა, რად

ნაც ქერის პური პირში ნამცეცებად იშ-
ებოდა, და, რომ ნამცეცებისთვის თავი
ხთად მოეყარა, წყალს ხშირად მიჰმართაფ-
ხოლმე და ლიტრას მალი-მალ იყუ-
ებდა.

ნახევარი პური ჯერ არ შეეჭამა, რომ
ეს მისი ცოლი ნენე წამოადგა.

— ცარიელი რა მოგატლიკინებდა, რო-
ტლიკინებდი, შაჰმანდს ვერას მაადულებ-
ნი? — მიჰმართა დათუამ თავის ცოლს ხველე-
თ, რადგანაც იმას ქერის პურის ნამცეცი
სულეში გადუფარდა.

— რისა უნდა მამედულებინა, რომ მაგრე
კი? — უპასუხა ნენემ და იმის გვერდით ჩაჯ-
ა.

— მარილის წყალს მაინც მაადულებდი
წამოიღებდი, რომ ჩამელობო ქერის პუ-
რი და აღარ დავერჩე.

— იჰ, რა დროს ეგებია, თუ ღმერთი
წამს! მე რისთვის მოვედი და ეს შაჰმანდს
იძახის!

— მერე და რატომ არ იტყვი, რისთვის
იხვედი?

— რა, აღარ დამაცალე!

— ჰო და ეხლა თქვი.— უთხრა და მოსასმენად მოემზადა.

იმან ჭამა შესწყვიტა და ლიტრას ხელი დააჭირა.

— იმად მოვედი, რომ იასაულმა და „პრიჰტავის“ ჩათარმა „პოესტკა“ გადმომცეს

— რა „პოესტკა“?

— „სულში იბარებენ დათუასაო“.

— რიჰთვისა, ადამიანო?

— რა ვიცი, რიჰთვისა!.. აი დაიჭი და გაიგე რიჰთვისაც.

იმან ამ სიტყვებთან ერთად ჯიბიდან უწყება ამოიღო და დათუას გაუწოდა.

— არა, შე ოჯახქორო, მაგას რო მაწვდი, გადავაბუღებულე თუ?!

— მე კი გადავაბუღებულე?

— დიდება შენთვის, ღმერთო!..— პირჯვარი გადაიწერა ამ სიტყვებზედ და შემდეგ ცოლს შეტევით უთხრა:

— რატომ არა ჰკითხე, რიჰთვისათქო? სასულდე რა მჭირს რა დავაშავე, ადამიანო?!

— მერე არა ვკითხე, რომ მაგრე ცუდ უბრალოდ ჰყვილი იცი! რო არ მითხრეს, რა მექნა? ღვდელი კიდევ შინ არ იყო, რო წამეკითხებინა.

— ჩაფარმა რატომ არ გითხრა, იმას ხომ ეცოდინებოდა?

— ღმერთმა ნუ იცის იმისი თავი, რა ვიცი, რატომ არ მითხრა?! „იქ წავიდეს და გაიგებსო, რიჰთვისაც არის დაბარებულიო.“ ასე მითხრა, მე რომ ვკითხე.

— დიდება შენთვის, ღმერთო, სასუდე რა დავაშავე?! ქურდობა არ გამიწევია და ბოზობა, ვალი არა ვისი მმართვეს და ვახში და სუდში რად უნდა მიმართევდნენ!.. ერთი სამიოდ თუმანი-ლა მმართვეს კომლობა-ამოწყვეტილისა და ხომ შამოდგომაზე ტკბილი უნდა მივცე, პირობა ასე გვაქვს და ის რად მიჩივლებდა!..

— ვისი-ლა გმართვეს, კაცო?

— ვისი-ლა და აგერ აი სახლობა-ამოსაწყვეტ ისაკასი!

— აი ღმერთმა კი ნუ ახეიროს იმისი თავი და ტანი!.. უთუოდ ის მქვესვინავი გიჩივლებდა! იმას ხომ ღმერთი არ დაასვენებს, თუ არავის არა უხმანა-რა.

— რაზე უნდა მიჩივლოს იმ სახლ-კარ დაქცეულმა!..

— ეშმაკმა იცის იმისი თავი და ტანი, რა ვიცი რაზე უნდა გიჩივლოს. რამდენჯერ

გითხარ, მაგ სახლ-კარ ამოწყვეტილ ჩამოცალე-მეთქი, რომ მაგრე უღვთოთ ყველას ტყავს აძრობს, მაგრამ შენ მაინც არ იშლი, მალი-მალ წახვალ და იმას მიადგები კარს.

— რას მიედ-მოედები და როშავ, როდის ერთხელ მივადექ კარს, ჰა?!

— რა ვიცი, თუ არ მიადექი, მაშ რაში აძლევ ჩვენ სარჩო-საბადებელს ყოველ წელს? გეთაყვათ, ყოველ წელს ბატონივით სამსეტომრები და ტიკები კი მიაქვს და!..

— იმაში მიაქვს, რომ ურჩიასავით ძველ თანასუქებს დაუწყო ძებნა და მალი-მალ „კანცელარიაში“ ხან ერთს უჩივლებს და ხან მეორეს: — „ეს მამაშენმა აიღო ვალადაო, ეს კიდე ბიძა შენმაო“. — არ ვიცი, მართლა აიღეს, თუ არა! ამღები არ არის ცოცხალი და მოწმეები.

— თუ მაგრე არამზადობით არ შაიძინა ხომ ღმერთი ვერ გააძღობს იმის თვალს!

← მაგრე რო არ ეარამზადნა, მაშ რით გადაჰქიმავდა ი ორ „ატაჟიანს“ სახლებს, ეხლა რო შიგ ბატონივით ცხოვრობს? მაშ არა და თავის ალაღად მოგებულ ფულით გადაჰქიმა აი!

დათუა და მისი ცოლი ნენე გაებნენ ისას ლანძღვა-წყევლაში, რადგანაც ისინი ითქმის დარწმუნებულები იყვნენ, რომ აკას მეტი არავინ „უხიმანებდა“ რასმე, უმცა კი უწყების შინაარსი არ იცოდნენ.

— ადამიანო, აბა ერთი წააკითხე ვისმე, რთლა ი ამოსავარდნელი და ამოსაბუგელი ჩივის თუ არა! — უთხრა დათუამ ბოლოს ა წამოდგა.

— რალა წავაკითხე ვისმე, ის იქნება და ა, აბა სხვას ვის რად უნდა ჩვენი ცოდო! — არწმუნებით უპასუხა ნენემ და წასასვლელად წამოდგა.

II

— ბიჭო, სანდრო! — გადასძახა ისაკა ჭააშვილმა ახლად მოსულ ბიჭს, რომელმაც არი იქვე მიაყუდა.

— რას მიბრძანებ, ბატონო?

— სხვები სად-ღა არიან?

— ახლავე მოვლენ სხვებიცა.

— სანამ ისინი მოვიდოდნენ, შენ წადი აგო და ლევანთან და უთხარ, ამაღამ ვახ-

შმაღ ჩვენსა წამოვიდნენ. ესაც უთხარ, ირმის მწვადებიც გვექნება-თქო.

— ეხლავე, ბატონო!—უპასუხა სანდრომ და, როცა გაბრუნდა, უკმაყოფილოდ თავისთვის რალაც წაიბუტბუტა.

— პაპა!—უკანიდან მიაძახა კამიაშვილს ჩვიდმეტ-თვრამეტის წლის ქალმა, რომელიც ის-იყო მაშინ გამოვიდა სახლიდან და იმასთან მივიდა:

— მამაშამ, რომელი ღვინისა ჩამოვასხმევინო ბოთლიკებშიო?

— დათუას ღვინისა-თქო, იმისმა ვენახმა კარგი ღვინო იცის,—უპასუხა ისაკამ, რის შემდეგაც ქალი შესრიალდა შინ, და თითონ კი დამილით განაგრძო:—„მალე დათუას მაგივრად, ჩემსას დაფუძახებ იმის ვენახს, სულ მალე!.. რამდენი ხანია,—განაგრძო იმან ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ,—ხან საიდგან მოვუვლი და ხან საიდან იმის ვენახს და მაინც ვერა ვუხიმანე-რა. ვერ იქმნა და ვერ ჩავიგდე იმის ვენახი ხელში, ვერა! რამდენიც საღმარე გავუსვი, იმან მაინც არცდინა. კიდევაც შევევაქრე, მაგრამ არა ქნა: „ჩემი მამა-პაპის ოფელი შიგაა ჩაღვრილი და მე როგორ გავყო“

ო!“ ჰმ, არ გაჰყიდი?! აბა თუ არ გაჰყიდი
 ა მაშ ეხლა მიყურე, როგორი მიღვერდი
 ეგდო!! მგონი ისე დაგცე, რომ ცხვირ-
 რი ჩაიმტვრიო. ამ ორი კვირის შემდეგ
 აქვს გაარჩევენ და მერე მე ვიცი; ავიღებ
 ისპოლნიტელნი ლისტს“ და მაშ რას იზამ,
 თუ ვენახს არ ჩამაბარებ?! მაგრამ მოწმებმა
 რომ მიმტყუნონ?!—ამ უკანასკნელ სიტყვებ-
 ე ისაკას სახეს, ცოტა არ იყოს, სიამოვნე-
 ის ზეწარი გადაეცალა, და შუბლი შეეჭ-
 უბნა.

ამ გვარმა მდგომარეობამ ?სულ ცოტა ხანს
 ასტანა. იმის სახეს დაფიქრების ჩრდილი
 გადაეცალა და გამხიარულებულმა წამოიძა-
 ბა: „მოწმები როგორ მიმტყუნებენ?.. გიგო
 და ლევანი მშიერი აზნაურშვილები არიან,
 არ გროშად მამის სულს გაჰყიდიან და მე რომ
 რთი-ორი თუმანი მივცე, ხომ სულ ფიციი
 ასკდებიან. მამასახლისს კიდევ მოვუხერხებ
 ასკე!..“ დაქეშმარტებით წარმოსთქვა:
 „მოვუხერხებ რასმე“ ცოტა ჩაფიქრების შემდეგ
 ა თავის სახლ-მიდამოს გადათვალეირების
 შემდეგ აივანზე ბოლთის ცემა დაიწყო.

ყოველთვის, როდესაც კი ისაკა ჭამიაშვი-
 დი თავის გარშემოს თვალს გადაავლებდა

და აივანზე ბოლოთის ცემას დაიწყებდა, უკვე
ველად აივისი წარსული მოაგონდებოდა და
ამ წარსულის მოგონებით სიამოვნებდა.

„რა ვიქნებოდი ეხლა მე, რომ შინ და
ვრჩენილიყავ და გარეთ ფეხი არ გამედგა“? —
უსიტყვოდ დაეკითხა ისაკა თავის თავს.
კარგა ხნის ბოლოთის ცემის შემდეგ, როდესაც
საც ნიდაყვებით დაეყუდა აივნის მოაჯირს
და დიდხანს, დიდხანს დასცქეროდა იქვე
იმის სახლის გვერდით, ჩამომჩანჩქარ წყალს
რომელიც თავის ჩხრიალით ატკობდა მის
სმენას და მოგონებისათვის ფანტაზიას უცხო
ველებდა.

მართლაც რა იქმნებოდა ისაკა, რომ თავის
მამა-პაპისთვის მიებაძნა და შინ დარჩენილიყო,
როგორც დათუა და იმისი მოძმე გლეხები
შინ დარჩნენ და თავიანთ მამა-პაპს
პაპდვენ, რის გამოც, თუმცა ალალის შრომით
ალალ ლუკმას სჭამენ, ნახევარზედ მშობლები
და ტიტვლები არიან! ხომ ისიც, როგორც
იმისი თანამემამულე გლეხები, ყველას
ლას მონა უნდა ყოფილიყო; ყველას იმის
თვის უნდა ებრძანებინა და თავში ჩაეკრა
ვინც კი სოფელში სამი რუსული სიტყვი

ავიდოდა, ხომ ყველას წინ უნდა ქუდ-
 ახლილი და გულ-ხელ დაკრეფილი დამდგა-
 იყო და წარბებში შეეცქირა, რომ იმის ბერ-
 პრანჭვის აზრს მიჰხვედრიყო და აესრულე-
 ნა ყოველივე იმისი სურვილი!.. მაზრის
 ფროსი, ბოქაული, მათი თანაშემწეები და
 დამწერლები, გადამწერლების გადამწერ-
 ები და მათი თანაშემწენი, ასისტანტები,
 თი ჩაფრები და მოჩაფრეები,—ერთისსიტ-
 ით, მაზრის მოხელეების მთელი გუნდი,
 ომელიც მრავალზედ მრავალ-შტოიანია,
 ამ მარტო იმისთვის არსებობს და მოდის
 აფელში, რომ გლესს თვალები დაუბღვი-
 ოს, დაჰყვივლოს და, თუ მოისურვა, სი-
 ა გასტკიცოს ან მათრახი გადუჭიროს;
 ე რამ გადასახდელი აქვს, წაართვას, გააგ-
 ის ბეგარაზედ, მიაყენოს გაჭირვება და
 ლში წაუჭიროს და არა იმისთვის, რომ
 ეების საკეთილდღეოდ იზრუნოს... გლე-
 ყველა ამ დამცირებას და დაჯუჯკვას
 რგად ამცნევდა ეხლა ისაკა და ამისთვის,
 ველთვის, ასე თავის წარსულის მოგონე-
 მი როდესაც გაერთობოდა, აღიდებდა იმ
 ეს, რა დღესაც იმის მამამ ის ერთ მე-

დუქნეს, რომელსაც დუქანი საქართველ
სამხედრო გზატკეცილის პირას ჰქონ
მისცა ბიჭად. ის დღე იყო ნიშანი ის
ახლანდელის მდგომარეობისა; იმ დღი
ამოიშვა გლეხის ტანჯვიდან თავი და მი
წია იქამდის, რომ ის დღეს სოფელში პ
ველ კაცად ითვლება; ყველა კრძალვით
მოწიწებით ექცევა; მაზრის მმართველ
უფროსები, — თორემ ნაბოლარებს ხომ თი
ნაც არ იკადრებს, — ჭყვილისა და კივი
მაგივრად პატივის ცემით ხელს უწვდ
იმის სახლში სტუმრად მიდიან, სადაც ს
ლის ხარჯით უხვს მასპინძლობას უ
და ამით თავ-პრუ დახვეულები ყველ
და ყველასთან, თუ კი რაიმე მიზეზით
ზედ ბაასი ჩამოვარდებოდა, ამას გაიძახდ
„ისაკა პატიოსანი კაციაო“.

მართალია, პირველ ხანს დუქანში დ
სიდუხჭირე გამოიარა, მაგრამ რა? განა
ტანჯვა სახსენებელია იმასთან, რომ
ის თავის მდგომარეობით კმაყოფილია?
დამცირება და მიწასთან გასწორება, რ
ლიც პირველ ხანს დუქანში წილად ჰხ
სასიქადულოდაც ჰქონდა იმას და ბევრ
სხვებისთვისაც უამბნია.

, ეხლაც, მოაჯირზედ დაყრდნობილს თვალ-წინ წარმოუდგა თორვეტის წლისა, რომლის პიროვნებასაც მედუქნე უწოდებდნენ ფეხქვეშ ჰსრესს, ტალახით სთხუპარ შეჰზარა კია ამ სურათმა, პირიქით, გულში სიხარული დაჰბადა და იმის-დაკარად წარმოათქმევინა: „იმისი დედ-ვაცხონე, რომ ასე მექცეოდა; ასე რომ მოქცეოდა, მე ეხლა ის არ ვიქნებოდი, ვარ!“

აღ, ისაკა ისეთი არ იქნებოდა როგორც ეხლა არის! ასე რომ არ მოჰქცეოდა, ა ცოტაოდენი სიკეთე კიდევ შეჰრჩევამ ისაკას, მაგრამ მედუქნე სხვანაირად მოექცეოდა, რადგანაც იმასაც ისე ედნენ, როგორც ის ისაკას. ჩვენებური მხრები კი ერთ-გვარი სკოლაა, რომელმეფობს აღზრდის ერთ-გვარი მეთოდი. აშვალეებით ამზადებენ „ისაკებს, გეგებს და არტემებს“, რომლებიც მზად მთავიანთ მოძმეთა სისხლი დალიონ. ლიწადს ისაკა ისე გაიწვრთნა, რომ ის თვალის დახამხამების აზრსაც კი

გზა-ტყეცილის პირას მოვაჭრე მედუქნი, გარდა იმისა, რომ მგზავრთ ვაჭრობას ტყავს აძრობენ, სხვანაირადაც მოქმედებით გასაყვლეთად; არც ერთი გაძარგზაზედ ისე არ მოხდება, რომ მედუქნი მონაწილეობა არ მიიღონ: ბევრჯერ წაუძვევიათ მგზავრისთვის ფული და ნივთები, და ამაში მედუქნეები, პირველი ლი თუ იმათ არა სჭერიათ, დამხმარებე მაინც ყოფილან; ბევრჯერ შიგავე დუქგაუძარცვავთ დამთვრალი მგზავრი და, იცის, რამდენჯერ სადგურების ახლო თეულობით სავსე ყუთები აუცლიათ სატო ეტლებით მოგზაურთათვის.

ყველა ეს საიდუმლოანი გაანდო მედუქნიმ ისაკას, რომელმაც ამაში დიდი განხილვა და ფხვა გამოიჩინა. ამის გამო ბევრ თუ ბიჭად იყო დუქანში, მერე გად გაუხდა, და ასე თვე თვეებს გად და, წელიწადი წელიწადებს და ისაკას დათან ზურგი უმაგრდებოდა. ამ ხანისაკამ ცოლიც შეირთო.

როცა ისაკამ ზურგი კარგა მოიმაგვის ამხანაგს, რომელმაც აღზარდა დ

თენა, ისეთი მოგვერდი უგდო, რომ ცა-
თერზე გაიყვანა.

ბევრის ხვეწნისა და მუდარის შემდეგ თა-
ვლი გამწოვნილი ისევ მიიყვანა ამხანაგად
დაჯერებით, რომ გზის პირას ევაქრა და
ქვემოთ ეწარმოებინა, წელიწადში რამდენ-
ჯერმე მიეცა ისაკასთვის ანგარიში და მოგე-
გონა ნახევარი ჩაებარებინა; თანხა კი უკვდა
ისაკასი უნდა დაჩენილიყო...

დათაკი გზის პირას ევაქრობის საქმე ასე
ან იწყო, თითონ დაბრუნდა თავის სოფელ-
ში და იქ საკუთრივ დუქანი „გაალო“, რომ-
ელიწადაც დახლიდრად თავისივე გაწოვნი-
ლი ნათესავი დააყენა.

აქედან იწყება ისაკას ცხოვრების მეორე
მანა და ამასთან ორგვარი მოღვაწეობაც
სოფელში: როგორც ვაქრისა და როგორც
იმ საზოგადოების წევრისა, რომელშიაც ის
ვაქრობდა.

ვაქრები თუ როგორ სძარცვენ სოფლებს,
ამაზედ ბევრი თქმულა და დაწერილა. ყვე-
ლა ამას ჩვენ იმასლა თუ დავუმატებთ, რომ
სოფელში მოვაქრე ერთისა და იმავე ნივთის
გაყიდვაში ერთსა და იმავე ღირსს ორნაირ

სარგებელს იღებს. ამის გამოსარკვევად მაგალითს მოვიყვან:

ესთქვათ, ვაჭარს რომელიმე ნივთი, რომელსაც გლეხი ყიდულობს, უღირს საშაურად, თითონ კი, სულ რომ ნაკლებიცხრა შურს მაინც გამოართმევს. გლეხმა რომ ქისა გახსნას და ცხრა შაური გადაუთვალოს, მაშინ ვაჭარს სამშაურიან ნივთში ექვსი შაური წმინდა მოგება დარჩება, მაგრამ გლეხს ქისა ცალიერი აქვს და ამისთვის ისთვის ნაწარმოებს მაგ: ხორბალს, ქერს, სიმინდს და სხ. აძლევს ცხრა შაურში იმ ფასად კი არა, როგორც ბაზარში ფასობს, არამედ ნახევარ ფასად. ფუთი ხორბალი რომ თვრამეტ შაურად ღირდეს, ის ცხრა შაურად იღებს, მერე ჰყიდის ხშირად იქვე გლეხზედ თვრამეტ შაურად და ამ გვარად სამშაურიან ნივთში ექვსის შაურის მოგების მაგივრად თხუთმეტ შაურს იგებს.

ისაკა სოფელში სხვა მოვაჭრეებს თუ არ გადააჭარბებდა ამ გვარ მოქმედებაში, უკან არ ჩამოურჩებოდა. ის, როგორც ვაჭარი, დღითი-დღე ტყავს აძრობდა გლეხებს და მდიდრდებოდა. მაგრამ ისაკას, ვაჭრობის

გარდა, გლეხების გასატყავებლად კიდევ სხვა
 გზაცა ჰქონდა. სხვა ვაჭრები, რომლებიც
 შეხიზნულან სოფელში, ვაჭრობის გარდა,
 სოფლის საქმეებში ვერ გარევიან, რადგანაც
 ისინი იმ საზოგადოების წევრებად არ ითვლე-
 ბიან. ისაკას საქმე კი სულ სხვანაირად იყო.
 ისაკა იმ საზოგადოებაში ვაჭრობდა, რომ-
 ლის წევრადაც ითვლებოდა, და ამისთვის
 ნება ჰქონდა გარეულიყო სოფლის ყოველ
 საქმეში. ასეც მოიქცა ისაკა. თითქმის ყო-
 ველ სასოფლო საქმეში ძალითა თუ ნებით
 ისაკა იყო თორმეტ კაცთა რიცხვში, რომ-
 მელთაც, სხვა მოვალეობათა შორის, სახელ-
 ქწიფო ხარჯის გაწერაც ჰქონდათ მინდო-
 ბილი; ისაკა იყო მაწარმოებელი სასოფლო
 დავთრებისა, ისაკა იყო მწერალიც, ისაკა
 აწარმოებდა სხვა ორ კაცთან ერთად სასოფ-
 ლო მალაზიასაც. ერთხნობით მამასახლისადაც
 იყო ამორჩეული. რასაკვირველია, ისაკასთანა
 კაცები ამ გარემოებით ისარგებლებდნენ და
 არც ისაკა აკლებდა. სადაც კი ისაკამ გამო-
 აარჩენი რამ შენიშნა, იქ დააგო თავისი ფა-
 ცერი და დღე-მუდამ განუწყვეტლივ წვრილსა
 და მსხვილ თევზს აბამდა.

ხარჯის გაწერის დროს ის ყოველთვის ერთ ორმოც თუმნამდის მაინც თავის სასარგებლოდ გააწერდა სოფელს. კერძო ჯარისკაცებს, რომელსაც სოფლის მოსამართლეებმა ახდევინებდნენ რაიმე საქმეში დამნაშავე გლეხებს, თავის სასარგებლოდ აკრეფინებდნენ იასაულეს და დავთრებში სწერდა, რომ ეს ამაზედ დაიხარჯა და ეს ამაზეო; სასოფლო მალაზია ხომ საკუთრებად გაიხადა.

ვინ ჩამოსთვლის კიდევ, რითი არ სარგებლობდა ისიც, ისაკასთანა კაცი ყოველთვის დაინახავს სოფელში უპატრონოდ და ტოვებულს რამ სარჩოს, რომელსაც თავის სასარგებლოდ იღებს.

ისაკა ჰხედავდა, რომ ხმის გამცემი არავინ იყო, და ამისთვის თავისუფლად ფარფაშობდა სოფელში.

მართლაც და ვინ გაუძალიანდებოდა გლეხები, რომელთაც შეამჩნიეს ისაკას მრუდობა?.. გლეხებმა ყოველთვის იციან, ვინ ჰყვლეთავს იმათ, მაგრამ ხმას ვერ იღებენ და ძალა-უნებურად ხმის ამოუღებელივ წიწვებიან ცხვრებივით, რომელთაც დუქართით შიგ ძირში ჰპარსავენ.

რამდენს სულ ტყუილად გარდაახდევინა თომ-და იმის მამისა ან ბიძის ვალი.

როდესაც მამასახლისად იყო და სწერდა ამასუქს და დაჰბეჭდდა, მოწმებად იმისათვის ჩასწერდა, რომლებიც უკვე გარდაცვლილები იყვნენ, ან კიდევ თავის ერთგულ მეგობრებს და ლევანს, რომლებსაც ცოტაოდენ ჰქონდა უღებდა, და სასოფლო „კანცელარიაში“ ჩივლებდა თავის ტყუილ მოვალეს, სადაც, მასაკვირველია, საბუთების წინააღმდეგ ვერ ივიდოდნენ და გარდასწყვეტდნენ, რომ ივალემ ნაღდად ჩააბაროს ისაკას და ამით მობლების ცოდო კისრიდან მოიშოროსო. გლეხები ხმას ვერა სცემდნენ და სხვა რწინააღმდეგე კი არავინ იყო.

დუქნის საშუალებით და სოფლის საქმეების ამ გვარ წარმოებით ისაკა ისე გაიჭიკბინა, რომ ახლო-მახლო სოფლებში სიმდიდრით აღარავინ სჯობდა. ერთის აოხრებულ ხნაურიშვილის მამული შეირჩინა თითქმის ულ მუქთად და ხენა-თესვას მიჰყო ხელი: „კადაჰკიმა“ ორ-სართულიანი სახლი, რომლის თახები ევროპიულად მოაწყო, და შიგაგანადაა თავის ცოლ-შვილით. ევროპიულად

ორთო თავის ორი ქალი და ორი ვაჟი კი სასწავლებელში მისცა, საიდანაც უფროსი უკვე სწავლა-დაუმთავრებლად დაუბრუნდა შინ და აგერ ჯერ-ჯერობით ნადირობას მიჰყო ხელი, თუმცა ხანდისხან სოფლის საქმეების წარმოებაშიაც ეშველებოდა ხოლმე. დას, რომელიც შემდეგში, რასაკვირველია, ამ საქმეების წარმოებას იმას გარდასცემს, რადგანაც იმისთანებში დიდს უნარსა და ფხას იჩენს.

თუმცა ისაკას ეხლა აღარა უჭირდა-რა, მაგრამ მაინც წართმევის სურვილი უფრო უცხოველდებოდა და გაუმადლობა ემატებოდა.

წართმევის სურვილი თითქმის სენად გარდაექცა ისაკას, და ხანდისხან ეს ჟინი ისე მოუვლიდა, რომ მზად იყო ყოველივე საშუალება ეხმარნა, ყოველისავე სისაძაგლისთვის ხელი ჩაეველო, ოღონდ კი წაერთმია ვისთვისმე რამ. ✓

აი ეხლაც იმას—თავის წარსულის მოგონებით გატაცებულს და სიამოვნებით მოცულს—უეცრივ წამოჰკრა ამ ჟინმა და მთელი ტანით შეარყია. მაშინვე მოტრიალდა და აივანზედ აჩქარებით გაიარ-გამოიარა.

უკვე დაბნელებულიყო. აქა-იქ ღრუბლებს შუადგან ვარსკვლავები მოწყენით გამოსცქეროდნენ სოფელს, სადაც მიწყვეტილიყო ადამიანის ხმა და მარტო ხანდისხან ძაღლების გაგრძელებული ყეფა-ლა მოისმოდა, და თავიანთ მკრთალის შუქით მიძინებულ სოფელს უფრო ძილს ჰგვრიდნენ.

— ბაბე! — წამოიძახა ისაკამ გაჯავრებულის ხმით და კარებს შეჰხედა, საიდგანაც ამ დროს იმისი გასივებული ცოლი გამოვიდა.

— ადამიანო, ბალკონზედ რას აკეთებ და შინ არ შამოხვალ?! — საყვედურის კილოთი, უთხრა ბაბემ და მიუახლოვდა.

— ბიჭი არ დაბრუნებულა?! სად არის აქნობამდის ის ოხერ-ტიალი?!.

— რამდენი ხანია, რაც დაბრუნდა!

— მერე, რა თქვა, მოვლენო?

— რას არ....

— აუ-აუ-აუ!.. — ამ დროს წამოვარდა კიბეზედ მწოლიარე ბროლია და თავ-პირის მტვრევით დაიწყო ბოხის ხმით ყეფა და გზისკენ გადახტა, სადაც ორი კაცი გამოჩნდა.

— გადი, გადი!...— დასძახეს იმათ და ჯოხებით ძაღლის გერება დაიწყეს.

— აი შე ვერანავ, შენა!.. გამოდი, გამოდი!..— ყვიროდნენ ცოლი და ქმარი და იმათკენ მიეშურებოდნენ.

ბროლია კი არ ეხსნებოდა იმათ და ზედა ჰვარდებოდა.

— რა კაპასი რამა გყავთ, კინალამ არ შეგვეჭამა!.. — წამოიძახა გიგომ, როდესაც ისაკამ ქვის სროლით ძაღლი წინ გაიგდო, და ბაბეს ხელის ჩამოსართმევად თავისი გუშუროდა.

— ხანდისხან იცის ხოლმე მაგრე გაგიჟება, თორემ ისე ჭკვიანია.

— რალა ჩემზედ გაგიჟდა! — ჩამოართვა სიტყვა ლევანმა და იმანაც ხელი გაუწოდა ბაბეს.

— იმიტომა, ჩემო ლევან, რომ ძალიან ძვირად მოჰდინხართ ჩვენსა!

— აზნაურის სტუმრობაო ნუ გგონია ხუმრობაო! ხომ მოგეხსენებათ ქართული ანდაზა? ხშირად რომ ვიართ, მაშინ...

— მაგისი ნუ გეფიქრებათ, გიგო, თქვენ დასახვედრად კიდევ მოგვეპოვება რამ? —

თავ-მომწონედ გააწყვეტინა სიტყვა გიგოს ბაბემა.

— მოიწვიე, რაღა მანდ ებაასები? — უთხრა ბაბეს ამ დროს მოსულომა ისაკამ და გიგოს ხელი ჩაავლო.

მასპინძელ-სტუმრები ერთად შევიდნენ ქვენიერად მოწყობილ სასტუმროში, სადაც ორი თავშიშველა ქალი დაუხვდათ. ესენი ჰიესალმნენ სტუმრებს, რომლებმაც მოწიწებით ჩამოართვეს ხელი, და დედის გვერდით დასხდნენ.

— რატომ არ დაათხოვებ ე შენ ქალებს, რაღას ელი? — მიჰმართა გიგომ ისაკას, როდესაც ქალებს ხელი ჩამოართვა და იმის გვერდით დაჯდა.

— იმას ველი, რომ კარგ კაცებს ვეძებ; უბრალოს ხომ ვერ მივცემ.

— უბრალოს მიეციო, ვინ გეუბნება, განა კარგები ცოტანი არიან?

— ჩემი ქალები სამსახურის კაცებს უნდა სივითხოვო! თუ არ სამსახურის კაცს, არც ერთონ ნდომობენ სხვას მისთხოვდნენ ვისმე. — ჩაერია ლაპარაკში ბაბე და თავის ქალებს ჰეჭხედა, რომლებმაც დედის სიტყვებზედ

თავები ძირს ჩაჰკიდეს და გაწითლებულებმა რალაც წაიბუტბუტეს.

— სამსახურის კაცები რას დაგიჟინიათ, აიღეთ და მამულის შვილს მიათხოვეთ, რომ....

— ის არა სჯობია, მამულიშვილიც იყოს და სამსახურისაც!—ჩამოართვა ბაბემ გიგოს სიტყვა:—დაიცათ! ჯერ ქალაქში გადავსახლდეთ, მაშინ ჰნახავთ, როგორ სულ დაწკეპილ აფიცრებს მივათხოვებ. ენაცვალოს დედა ჩემს სონას, შარშან რომ ჯარმა აქეთ გაიარა, აფიცრებზედ დარჩა თვალი და ერთი ამოიოხრა, რომ...

— კარგი, ერთი!.. წაჰბუზღუნეს თავჩალუნულმა ქალებმა დედას და საჩქაროდ მეორე ოთახში გაცვივდნენ.

— ეი, ეი, რას გარბიხართ? შეგერცხვათ, რომ თქვენი სურვილი დედამ გაგიმჟღავნათ?!—სიცილით მიაძახა ლევანმა ქალებს.

— ძალიან მორცხვები არიან, ენაცვალოთ დედა!—სიამოვნებით წამოიძახა ბაბემა.

— ოჰ, მონადირეს გაუმარჯოს!—ლევანმა და გიგომ ერთად მიაძახეს ილას, რომელმაც ამ

როს შემოაღო კარები და ღიმილით სტუმრებისაკენ წავიდა.

— სად იყავი, შვილო, აქნობამდის? — რუნველობით ჰკითხა დედამ ილას.

— დუქანში. ეხლა დაკეტა მიტრომ და ამოვედი მეც.

— დუქანში კი არა, ნათლი-დედასთან იქნებოდა! — სიცილით უთხრა ლევანმა და ღლა გვერდით მოისო.

— ეე, ლევან, შენ ჩემი მტერი ხარ, — სიცილითვე უბასუხა ილამ, — ეგენი არ იყოს, მორემ, ხომ იცი, მეც გაგიქვეყნებ!

— მაგას რალა დამალოვა უნდა, დღე თუ აღირობ, ღამე კი არ გინდა ნადირობა?... — აეხუმრა ეხლა გიგო.

— ღამე რად მინდა ნადირობა, როცა აღირი დამბული მყავს!

— ვერ უყურებ ამას, — სიცილით წამოიძახა გიგომ: — მე მეგონა ჯერ ისევ ნადირობს-ეთქი და შენ კი თურმე კიდევ გაგიბამს?! აშ შენი საქმე კარგად იქნება! *მე*

— კარგად, კარგად, ღმერთმანი, წინ აღარავგველობება-რა!... ერთი ეს არის, რომ

ნათლიმამაც შინ არის ხოლმე და ამისთვის ვერას ვარიგებ.

— ეე, არ ვარგებულხარ, შვილო: მაშინ მინდი ხოლმე, როცა ნათლიმამა შინ არ იყოს! — უთხრა ისაკამ და მერე ცოლ მიუბრუნდა, რომელიც სიყვარულის ღიმილით თავის ილას შესცქეროდა.

— აბა, ბაბე, ვახშმის თავ-დარიგს შაუღდექი!

— სუფრა გაშლილია, წამობრძანდით!

ამ სიტყვებზედ ყველანი მეორე ოთახში გავიდნენ, სადაც გაშლილი სუფრა დაჰხვდათ ვახშმად ყველაფერი ჰქონდათ: წვნიანიც შემწვარიც, ხმელიც და ნედლიც. ღვინო ხომ უხვად იყო.

სტუმრები გამალებულები ჰქამდნენ; რამოჰქონდათ, შეუქმელს და დაულეველ არას უშვებდნენ. არც ლაპარაკს აკლებდნენ ლაპარაკობდნენ ამ მთისას, იმ მთისას; ძველისა და ახლისას. ისაკამ და გიგომ თავიანჯელობის ამბებიც მოიგონეს და ორივენი იმ დასკვნამდის მივიდნენ, რომ „წახდა დროც ბაო!.. მაშინდელი ჯეელები ჰჯობდნენ ეხლანდელეებსაო“.

ქალები კი, ბაბეს გარდა, გაჩუმებულები
 ხდნენ და მოწიწებით ჰკიკნავდნენ საჭმელს.
 როცა მწვადები შემოუტანეს, თითო ნაჭერი
 ეჭამეს და სტუმრებს დასაძინებლად გამოე-
 შვიდობნენ. ბაბემაც ცოტა ხანს შემდეგ
 თავის ქალებს მიჰბაძა და ისიც მოჰშორდა
 მათ. სუფრას შეჰრჩნენ მარტო ისაკა, გიგო,
 ლევანი და ილა, რომლებმაც ღვინის სმით
 შეაღამეს გადააცილეს.

ბოლოს ისაკამ ხერხიანად ჩამოაგდო და-
 იუაზედ ლაპარაკი და გიგოსა და ლევანს
 გრძნობინა, რომ იმათი მოწმობის იმედი
 არა აქვს.

— რაო?— იფეთქა წყრომით ისაკას ეჭვზედ
 გიგომ და გულზედ ხელი დაიკრა:— გიგო
 მოკვდეს, თუ ჩემ სიტყვას ვუმტყუნო, გინდაც
 ხმისთვის თავს მჭრიდნენ!.. შენ, როგორც
 გეტყობა, ჯერ კარგად ვერ მიცნობ! .

— არა, ჩემო გიგო, თავი მომიკვდეს, თუ
 მე ან შენზედ, ან ლევანზედ ეჭვი შემომე-
 ტანოს, — ოსტატურადვე მოუქონა თავი გამ-
 წყრალ გიგოს ისაკამ, როდესაც დარწმუნდა,
 რომ გიგო და ლევანი არ მიმტყუნებენო და
 მამასახლისზედ დაიწყო:— მე აი მამასახლის-

ზედ ვამბობდი. ცუდად მოვიქეცი, რა
იმის სახელით შევამოწმეთ.

გიგოსა და ლევანისთვის ეს საკმარასი იყო
რომ ამათი თავ-მოყვარეობა დაკმაყოფილ
ბულიყო და ამ საქმეში ისეთი მონაწილეობ
მიეღოთ, თითქოს ეს იმათ ღვიძლ შვილ
შეეხებო.

— ეგ კი საფიქრებელია!..— მზრუნველ
ბით წამოიძახეს ორივემ და ღრმად ჩათიქ
დნენ.

— მინდოდა, — დაიწყო ისაკამ ისევ იმ
ლოთი, — ეხლა ისიც მომეწვია, მაგრამ გვე
დით რომ მოგვესო, ვაი თუ უფრო გატყლ
ქულიყო.

— კარგი გიქნია, რომ არ მოგიწვევი
თორემ, ხომ იცი, გლეხ-კაცის ამბავი: რა
თავს გაუყადრებ და პატივსა სცემ, უფრ
თავს წამოგაჯდება. ეს მე კარგად ვიცი!
უბასუხა გიგომ ისაკას ამ უკანასკნელის ს
ტყევებით უფრო თავ-მობოხილმა.

— მამი, შენ მამასახლისისა ნუ გეშინიან!
ჩაურთო სიტყვა ილამ, როცა მამას მართლ
და შიში შეატყო: — როგორ შეუძლიან სთქ
რამე და არ გიმოწმოს, ხომ ციმბირს იქ

აკილებენ! ჯერ შაამოწმა და ეხლა უარს
ტყვის?! შენ ციმბირით შეაშინე და მაშინ
ხავ, როგორ ფიცით ყბები ამოიგდებინოს,
რომ შენი დათუას ჰმართებს.

— მართალია, ეგ თავში სულ არ მოძს-
ლია ფიქრად?— სიხარულით წამოიძახა ისაკამ,
გრამ უეცრივ შუბლი ისევ მოექმუხნა და
ხარული მოსცილდა.

— ეკ კი, — დაიწყო შუბლ-მოკმუხვნილმა
ისაკამ, — მაგრამ იმან რო არ იცოდა საქმე
ში იყო, როცა ბეჭედი დავასმეინეთ, და
იც ეხლა იცის, იმას ხომ შეუძლიან თქვას,
რომ მე სულ არ ვიცოდი, რას მამოწმები-
ბდნენო, რადგანაც კითხვა არ ვიციო.

— მით უკეთესი! რო სცოდნოდა, ხომ
იც შეამოწმებდა! ეხლა გააგებინე და რას
ამს, თუ არ დაგემოწმება?!. როგორ შეუ-
ძლიან გააცხადოს, რომ შევამოწმე და არ
იცოდი, რას ვამოწმებდიო! იქნება იმას ხემ-
ფეზედ ამოწმებინებენ რასმე, უნდა შეა-
წმოს ისე გაუგებრად?! აბა ეგა თქვას და
შინ ნახავს, საით უკრავენ თავს!.. — ილამ
არწმუნებით წარმოსთქვა ეს მოსაზრებანი,
ბრწყინებულის სახით შეჰხედა მამასა, რო-

მელიც მაშინვე სიხარულით წამოვარდა
 შვილს გადაეხვია:

— ღმერთმანი, შვილო, შენ ჩემზედ მოს
 ზრებული ხარ!..— შესძახა იმან და გატაც
 ბით ჩაკოცნა.

IV

მაზრის სამსჯავროში დიდხანია, რაც ხალ
 ხი შეიყარა და ადგილები დაიჭირა. მომეტე
 ბული ნაწილი გლეხობა იყო. ყველას თავ
 პირი ჩამოჰკიდოდათ და ნალვლიანად შესტ
 ქეროდნენ მოპრიგებელ-მოსამართლეს, მა
 უდის წითელ სუფრა-გადაფარებულ ტაბლას
 რომელზედაც საწერ-კალამი და რამდენიმე
 წიგნი იდო.

დათუა შრომიშვილიც იმათ შორის იჯდა
 და ხშირ-ხშირად გადაჰხედავდა ხოლმე ისა
 კასა და იმის მოწმებს, რომლებიც ხმა-დაბ
 ლივ რალაზედაც ბაასობდნენ.

„ვაიმე!“ თავისთვის წამოიძახებდა ხოლმე
 ბრაზ-მორეული დათუა ყოველ შეხედვაზედ
 და თავისთვისვე განაგრძობდა: „რა უნდა მა
 კომლობა-ამოსაწყვეტს ჩემგან, რომ ტყუილ

არალოდ აქ ამომათრია! ვითომ რას წაიღებს, რომ მიჩივლა?!“

„ვითომ რას წაიღებს, რომ მიჩივლაო?“ იხადა დათუა იმისთვის, რომ ის დარწმუნებული იყო თავის სიმართლეში და ვერ წარედგინა, თუ ტყუილად გადაახდევინებდა ხმე რასმე სამართლის ძალით.

როცა მღვდელმა უწყება წაუკითხა და ამოუცხადა, რომ ისაკა სამოც თუმანს გიგის და ამისთვის გიბარებნო, ის გაოცდა და კარგა ხნობამდის გონს ვერ მოვიდა.

„ჰერე რას წაიღებს, რომ მიჩივის!? განა-და ლალობაა, რომ არ მემართოს და ისე წაართვას! სამართალი აღარ არის ქვეყანა-ელ!“ დამშვიდებით წარმოსთქვა პირველ საკვირვების შემდეგ იმან მღვდელთან და მინ წამოვიდა.

მას შემდეგ დათუას ამაზედ აღარც კი უფიქრია და დანიშნულ დღისთვის არხეინად წამოვიდა მაზრის სამსჯავროში, სადაც აიხსლა სხვებთან ერთად ელოდა, თუ მომრიგებელი მოსამართლე როდის გამოვიდოდა და დაიწყებდა იმის საქმის გარჩევას, რომ ის გამართლებული შინ გაესტუმრებინა.

აგერ ტაბლის იქით პირდაპირ კარი გაიღო და მომრიგებელი მოსამართლეც გამოვიდა რომლის დანახვაზედ ყველანი ფეხზედ წამოდგნენ. ის ისე დაჯდა და ძეწკვი ისე ჩამოიკიდა, რომ ხალხისთვის არც კი შეუხედნია დაჯდომის უმაღლეს ქალღმერთს ჩხრეკა დაუწყო, რომლებიც თითონ შემოიტიანა და ზოგი კი მდივანმა მიაწოდა.

— დასხედით!.. — დაუძახა ხალხს კარებში მდგომმა მოსამსახურემ.

ხალხი დასხდა. ამ დროს შემოვიდა ილიაში პორტფელ-ამოჩრილი ახალგაზდა კაცი და მოღიძარის სახით მოსამართლისკენ წავიდა, რომელმაც ღიმილითვე ხელი გამოუწოდა და ჩურჩული დაუწყო.

— ეგაა, რომ აქებენ?! — გაკვირვებით ჩაეკითხა მეორე და გიორგი „ადვოკატს“ ჩაეკვირდა.

— „სუდიასთან“ როგორ დაახლოვებულყოფილა, აგერ როგორ უცინიან ერთმანეთს!!... — განაგრძო ისევ იმ გლახემა, როდესაც დასხდნენ.

— მაშა, კაცო!.. ეგა და „სუდია“ ეს არიან, აი!.. — უპასუხა პირველმა და საჩვენებელი თითები ერთმანეთს მიატოლა.

— ნეტავი მაგას!.. წამოიძახა მეორემ და
მლა.

მოსამართლეს დანახვამ დათუა ცოტა არ
სა შეაშინა, და იმისმა მოქუშულმა სახემ
ქულებით გააფიქრებინა: „ვანი თუ გამა-
უნოსო“. მაგრამ იმან ამ დროს სარკმლის
კო ჯვარსა და სახარებას თვალი შეასწრო.
იმედი ისევ მოეცა: „როგორ გამამტყუ-
ა, როცა მართალი ვარ!“ გაიფიქრა იმან
მოსამართლის მოძრაობას თვალყურის
ქვეშ დაუწყა.

მოსამართლემ გაათავა გიორგი „ადვოკა-
ტი“ ბაასი და პირ-და-პირ საქმეების გარ-
დასაშუალებას შეუდგა.

მოიკითხა ჯერ ერთი, ახლა მეორე, მესა-
მეოთხე და ასე რიგ-რიგად არჩევდა საქმეებს და
გელ განაჩენის წაკითხვაზედ ხალხს ფეხ-
ზედ წამოაყენებდა ხოლმე.

მიდგა ჯერი დათუაზედაც.

მოიკითხა მოსამართლემ ისაკა ჭამიაშვი-
ლი და დათუა შრომიშვილი, რომლებიც
მინვე გავიდნენ.

— შენ, — უთხრა მოსამართლემ, — ისაკა ჭა-
მიაშვილის სამოცი თუმანი გმართებია და რა-
მ არ აძლევ?..

— რისა მმართვებია, შენი ჭირიმე, ჩემ
 ში მაგისგან ვალი არ ამიღია! ერთი სამ
 თუმანი მმართვეს, ისიც მამი-ჩემის აღებულ
 და შამოდგომაზედ გავუსწორდები.

— სამიოდ თუმანს კი არა, სამოც
 მანს გიჩივის და აი თამასუქიც აქ ა
 ტყუილად ხომ არ დაუწერდნენ და შეუ
 წმებდნენ!

— მაგისგან განა ძნელი მოსალოდნელ
 რომ ტყუილად დასწეროს.

— ბევრს ნუ ლაპარაკობ, აგერ მოწმებ
 ჰყავს.

— რაც არა მმართვეს, როგორ არ ვი
 პარაკო.

— ჩუმად, კარგი!— შეუტია მოსამართლე
 და მოწმები გამოიძახა. ისაკა კი გაჩუმებულ
 იდგა აქ დროს და, როცა დათუა უარს ჰყო
 და, გაკვირვების ნიშნად იღიმებოდა.

— დავაფიცო?— დაეკითხა მოსამართლე
 თუას, როდესაც გიგო, ლევანი და მამას
 ლისი, რომელსაც მკვდრის ფერი დაედ
 გამოვიდნენ.

— დააფიცე და მაშინ როგორღა იტყვი
 ტყუილს!— უპასუხა დათუამ და მერე მამას
 ლისს მიუბრუნდა:

როდის ვისესხე, რომ შაგიმოწმებია,

უეცარმა კითხვამ მამასახლისი სულ
ნია და ჭირის ოფლი დაასხა, რისგამოც
ჩნალამ გადაიქცა.

—რა ვიცით, როგორ აიღე!—წაილულ-
და თავისდა უნებურად და ისაკას ისე-
თვალეებით შეჰხედა, თითქოს ამის თქმა
აო: „შენი ოჯახი დააქციოს ღმერთმა,
ამ ცეცხლში ჩამაგდეო!“

—თუ არ იცი, შე ოჯახ-ქორო და... მა
ედს რაღას უცემდი?!—უფრო ხმა-მალლივ
რიძახა დათუამ და თვალეებში ჩააკვირდა
სახლისს.

—თქვენი „კანცელარია“ ნუ გგონია, აქ
ჰყვირი!—შეუტია მოსამართლემ და შემ-
გ დანარჩენებს მიჰმართა:

—წადით, დასხედით და მღვდელი ეხლავ
ვა.

ისინი ყველანი გამობრუნდნენ თავთავიანთ
გილებიკენ. მოსამართლემ კი სხვისა საქ-
ების გარჩევა დაიწყო.

დათუას მღვდლის ხსენებაზედ გამართლე-
ბა იმედი ისევ მოეცა, რომელიც მოსამარ-

თლემ სულ შეურყია და მოაშორა. მამას
ლისი კი უფრო შეაშინა და დააფიქრა. რო
ის მოსამართლემ გაიძახა, ეგონა, იქმნება დ
ფიცებლივ გადავრჩეო, რადგანაც იქ მღვდ
თვალი ვერსად მოჰკრა, მაგრამ იმედი გ
ცრუვდა. ის უნდა დააფიცონ.

„ჯანი და სული წაუვიდეთ, გამგზავნ
ციმბირს!“ დიდის ხნის ფიქრის შემდეგ
მოიძახა უსიტყვოდ მამასახლისმა; მაგ
ამავე დროს თვალ-წინ ცხადად წარმოუდ
თავისი კარ-მიდა?ო, ცოლშვილი და ტან
გააჟრჟოლა. „ღმერთო, რა ცეცხლში ჩამ
დე!“ საყვედურის კილოთი წაიხურჩუ
თავისთვის და ხელები წინ გაიშვირა, თი
ქოს უნდა ხელში აეყვანა ვინმე და გულ
ჩაეკრა, რომ გამოჰმშვიდებოდა. ყმაწვილ
მაგივრად, რომელიც იმას მოელანდა, ხ
ლები წინ მჯდომ კაცს წაავლო და ეს უკანა
კნელი მოხედვის შემდეგ დაეკითხა: „რა გი
დაო.“ ამ კითხვაზედ ის გონს მოვიდა, ხელე
გაუშვა და უთხრა: „არაფერი, მომიხედ
ხელი.“

„ვერა, ვერ დავთმობ!“ გადაწყვეტით წ
მოიძახა იმან, როცა იმის წინ მჯდომ

მა ისევ იქით მიიხედა, და გაოფლიანებული შუბლი მოიწმინდა.

მ დროს მღვდელიც შემოვიდა და ის სხვა შემებთან ერთად დასაფიცებლად გავიდა. დაფიცების შემდეგ მოსამართლე ისევ დაბს საქმეს დაუბრუნდა და მოწმებს სათიხედ ჩვენება ჩამოართვა.

ამივ მოწმემ ერთნაირად აჩვენა, რომ იუას ისაკასი ნამდვილად ჰმართებს სამოციმანი.

— ისე თქვენი ოჯახი აშენდეს, როგორც თალს ამბობთ! — გულჩაწყვეტით, თითქოტირილით, წამოიძახა დათუამ და მუხბი ჩაეკეცა.

ჩაკი მოწმებს ჩვენება ჩამოართვა და ხემაწერინა, ცოტა ხნის წერის შემდეგ მოსამართლემ განაჩენი წაიკითხა, რომლის ღითაც დათუა შრომიშვილმა უნდა გადიხოს სამოცი თუმანი ისაკა ჭამიაშვილის არგებლოდ და აგრედვე სამსჯავროში სასაწარმოებელი ფული რვა მანეთი.

— ღმერთი აღარა გწამთ, ტყუილად რად და გადავიხადო?! — წამოიღრიალა დათუამ, აჩენი რომ მოისმინა, და ჯავრისაგან ცრეები გადმოჰყარა.

— როგორ თუ ტყუილად!!— შეუტია სამართლემ და განაჩენი იქით გადასდო.

— ღმერთი, რჯული, არა მმართვეს!.. დაიჯერეთ, ქრიჰტიანები არ ხართ?!

— კარგი, წადი!.. თუ ვინდა, აქედან ასლი გაიტანე და სხვაგან გადიტანე სავარი.

— სხვაგან სადღა გადავიტანო? თუ კი არ მაძლევთ სამართალს, იქ კი მამცემენ.

— გაიყვანეთ ეგ დათვი!..— წამოიყვანა მოსამართლემ და თავ-პირ ანთებული ზეწამოვარდა.

V

ნენემა და იმისმა რვა წლის ვაჟმა, გრომ, დიდი ხანია, რაც დაიძინეს. დაიძინეს აგრეთვე სხვებმაც სოფლებში, ან კი აქ ბაძდის დაუძინებელი ვინ დადგებოდა სოფელში, სადაც მუშაობით მოქანცულები ბინდებისასვე წვებიან და გარაჟრაჟებამდ ფეხს არც კი გაიქნევენ. დათუას თვალს კი ძილი არ ეკარებოდა. ის აგერ რამოდ ხანია დერეფანში თავის ცოლშვილის გვ

შამფურივით ტრიალებს და ბოღმა აწ-
გულზედ, ამას ვერ მოუნელებია, რომ
ს ვენახი ისე უსინდისოდ ჩამოართვეს
ისაკას გადასცეს.

თვარე კი შემოსციმციმებდა დათუას და
თქოს ამას ეუბნებოდა: „საწყალო, შრომი-
ლო, როგორც ვხედავ, შენ ბედი არ
იღიპებს!.. რამდენი საუკუნეა, რაც შენ
ნად ხარ და შენი სარჩო საბადებელი სხვას
ქვს!.. წინად თუ ლუარსაბები, რევაზები
არჩილები გაცლიდნენ ხელიდგან შენ
ხოვრებელს, ეხლა ისაკები გიხდებიან
თონად და... ეჰ, საწყალო, როდემდის
და ითმინო?!“ თითქოს მთვარემ ველარ
ქძლო დათუას მზერას, ღრუბელს მიეთა-
და დერეფანში ჩამოაბნელა.

„ღმერთო, დაილოცოს შენი სამართალი!..“
მოძახა დათუამ მთვარის მოთარებაზედ და
სოჯდა. იმან გადაჰხედა ნენეს და გაბროს,
ამლებიც დამშვიდებით ქშვინავდნენ, და
რილი ყელში მოებჯინა: „რილათი უნდა
ქხოვროთ?!.. ან მტერს, ან მოკეთეს, ან
ერთს რილათი უნდა გავცე პასუხი!?!..“
წკალებულის ხმით ჩასძახა ნენეს და იმის-
ი უფრო გადიხარა.

— დათო, დათო, გენაცვალე, ვერ გორ წაგართვეს ვენახი, რომ ხმა არ გაეცი მიკნავებულის, მაგრამ სიყვარულით სხმით წამოიძახა ამ დროს ნენემ.

ამ ხმამ დათუას სწრაფად დაუბრუნა ში და მთლად შეარყია.

— ნენე!..— ჩასძახა იმან ცოლს, მაგ პასუხი ვერ მიიღო. ნენეს ღრმად ეძინა.

— ჰძინავს, ჰძინავს!..— თავის ქნევით და რის ღიმილით წამოიძახა და დიდხნობანთვალე აღარ მოუშორებია ნენესთვის, გორ მძიმედ სუნთქავდა და ტუჩებს მაღალ ანძრევდა, თითქოს რაღასაც ლაპაკობსო.

„კაცი ვარ მეცა!?!“ დაიძახა იმან კახის მზერის შემდეგ და ისევ მიწვა: „მამუ გართმევენ, სულს გიხუთვენ და შენ კი ცხრით თავი ჩაგიღუნავს და ხმას არ იღებ ვაიმე შე ოხერო ჩემო თავო!..“ წამოიყრტალა იმან და თავში მაგრად შემოირტყა ხელი: „სხვა უჩემო სისხლს დაჰღვრიდა, რებში ჩაკვდებოდა, არავინ შეეშო, და კი თითონ შავიყვანე და ჩავაბარე... თფუი სიბრაზით გადააფურთხა დათუამ და თავად ბი დახუჭა...

— მე მაინც გამოიშვი, კაცო, თუ შენ არას
 ჰნები!..—იმავე კილოთი აჩქარებით წამო-
 ხა ნენემ და ხელები გაათათურა.

— დედა-კაცის ლეჩაქი უნდა მეხუროს
 ვხედ, კაცის ქული კი არა!..—წამოიღრი-
 ა ნენეს ხმაზედ და ფეხზედ წამოიჭრა.

— ეეეხ!..—ღრმად ამოიოხრა ნენემ და
 აღმა გადმოტრიალდა.

ამ დროს მთვარემაც გამოიხედა ღრუბ-
 ზიდან და ნენეს მიაყენა შუქი.

იმის გამხდარ ფერ-მკრთალს ნაზ სახეს ამ
 ქზედ სინაზე უფრო გაუორკეცდა, და ამან
 ითუა დაიმონავა. იმას ჯერ არ ენახა თა-
 ი ცოლი იმისთანა მშვენიერი და ამ მშვე-
 ნების დანახვაზედ იმან თავისდა უნებუ-
 ლად ჩაიჩოქა.

— ნენე, ნენე!..— ჩაჰჩურჩულა იმან ნენეს
 თვალებით: —გენანება განა, რომ ამისთანა
 არ კაცს მიჰთხოვდი? განა, მე შენი ღირსი
 ვარ?!... არა, ნენე, მაგრე ლაჩარი არა
 ნუ ჰნანობ...

— ჰა-რა-ლეეე, სუფ-რისა-თავ-სა მჯდომა-
 ..— მოისმა ამდროს სიმღერის ხმა.

იქითუა საჩქაროდ წამოხტა ამ ხმაზედ და
 აღადგარდიქცა. იმას ეგონა, რომ სმენამ
 იყუა, მაგრამ სიმღერა არა სწყდებოდა.

— ისაა... ისაა... ისა ქეიფობს!..
 რიან, რომ ვენახი წამართო!..— დაბნეულ
 გაიძახდა ის და ხელებს აფათურებდა.

სუფრულის სიმღერა კი უფრო და უფრო
 მკაფიოდ მოისმოდა.

— ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთო!..—
 ჩოქვით და ხელებ მალლა აპყრობით წამ-
 იძახა დათუამ და ცრემლ-მორეულმა მე-
 თავისი მთრთოლარე ტუჩები მოწიწებ-
 ნენეს ჩათბუნებულ ტუჩებს შეუერთა; რ-
 მლებიც დათუას ტუჩების შეხებაზედ ოღ-
 შეთრთოლდნენ.

VI

ისაკა ჭამიაშვილის ბალკონზედ სანთ-
 ბით გაჩაღებულ ტაბლას გარს შემოსხ-
 მოდნენ სტუმრები: სამსჯავროსა და პო-
 ციის ბოქაულები მოაჯირებისკენ ისხდ-
 ტაბლის თავსა და ბოლოს— გიგო და ლევ-
 ისაკა და იმისი შვილი ილა — ბოქაულ-
 პირდაპირ, კედლისკენ.

ყველანი მომხიარულებულები იყ-
 სტუმრებიცა და მასპინძლებიც. ნამეტ-
 ისაკა კელაპტარივით დნებოდა ამ საღ-

ამას შეუსრულდა ამოდენა ხნის სურ-
და მაშ არ მოელხინა!!

— კამ, როცა ის კარგად შეზარხოშიანდა,
შულიც კი შემოსძახა, რომელსაც გიგომა
ლევანმა მეორე და ბანი უთხრეს, და
ლომდისაც შეუცდომლად გავიდა, თუმცა
გახანია ეს სიმღერა იმას აღარ უთქვამს,
დგანაც, იმის ფიქრით, გლახებს უნდა
ღერათ და არა იმისთანებს, როგორიც
აქ იყო.

— ბრავო, ბრავო!... — ბოქაულებმა შეჰ-
ჩიალეს და ტაში დაჰკრეს, როცა ისაკამ
ფრული დაათვა.

— ვერ უყურებთ ისაკასა, როგორ კარგად
კრის!! — წამოიძახეს გიგომა და ლევანმა და
ბილი დაიწყეს.

— ექსტრა, ექსტრა!.. ისაკას სადღეგრ-
ელოდ!.. — დასწყვიტა პოლიცის ბოქაულმა
აქიქა აივსო.

სხვებმაც შეავსეს და ჭიქების ჭახა-ჭახი
ჩვენეს.

— ისაკა!.. — სახლის კარგა მოშორებიდ-
ნებდახა ვიღამაც ისაკას ამ დროს. ჭი-
სმღახა-ჭახი შესწყვიტეს და იქით მიიხე-
მობდნენაღაც ხმა მოესმათ, მაგრამ სანთ-

ლიანის თვალით ვერა გარჩიეს. —
 კი სავსე ჭიქით წამოდგა და დაიძახა:

— ვინ არის?!

— აბა, ცოტა ხანს ეგრე გაჩერდი!...

— ვინა ხარ...

თოფის გრიალმა ისაკას სიტყვა გააწე-
 ტინა.

სანთლები ჩაქრა. მოისმა ჭურჭლის ლ-
 ლუწი, მაგიდების ბრახა-ბრუხი და რად-
 მძიმესი და რბილის ზათხანი

— უი, უი!...— კივილით გამოცვივდ-
 სახლიდგან თოფის გრიალზედ ბაბე და იმ-
 ქალები.

— ვინ?!.. რა?! როგორ?!. სადა?.. ს-
 თელი?— ყველა იქ მყოფი უეცარის შემ-
 ხვევით გულ-გახეთქილი გაიძახოდა დაბნე-
 ლად და გონს ვერ მოსულიყო, თუ თა-
 რა დაატყდათ.

უმცროსმა ქალმა გამოარბენინა სანთელი
 რომლის შუქზედაც იქ მყოფთ შემდეგი სუ-
 რათი წარმოუდგათ:

მაგიდებს შუა, ჭურჭლის ნამტრვებთან ერ-
 თად, გულ-გაგმირული ისაკა ღვინოსა და
 სისხლში დაცურავდა

„შანი ჩვენი ბრალიც...!“

აისის მზე ისევ მალლა იდგა. იმის სხი-
ზედ მთა-წმიდა მწვანედ ლაღლაღებდა და
ლაქიდან ჟივილ-ხივილით და სრიალით ყუ-
ბ-გამოჭედილ და მტვრით შეზავებულ
რით სულ-შეხუთულ ხალხს თავისკენ
ვევდა, რომ იმის წვერსა და კალთებზედ,
დაც ყოველ ბალახს ენაამოედგა და ნაზად
ჩახხდა: „სიცოცხლე, სიცოცხლე და სიცო-
ცხლე,“ სული მოებრუნა, მხოლოდ სიტკ-
ეებას მისცემიყო და სხვა ყველა დღიური
ჩამი და ვაგლახი დაევიწყა. თითქოს ეს
იტყვო მიწოდება შეესმინათ, რომ ქალი
ვაჟი ჯგუფ-ჯგუფად შემოაუდგნენ იმის
კლაკნილ-მოკლაკნილ გზას და სიცილით
მოხუნჯობით ზევით მიეშურებიან. აგერ
აგი კიდევაც ავიდა იმის მაღალ კალთებ-
ზე და შესასვენებლად შესდგა; ზოგი კი
კა მხრივ, უგზოდ, გაუკვერავე მზვანეზე მი-

დის და ზევეთვე მიეჩქარება. იმისი კად...
ჩქარა მოიფინა ქალითა და ვაჟით, როას...
თაც იმან შთაჰბერა უზენაესი გრძნ
ყოველივე ბოროტი დაავიწყებინა.

ყველა უზრუნველად მზიარული
ტის და თაკის თავს ბედნიერად სთვლ
მეტის-მეტის სიამოვნებისაგან ყველას მკ
დი მალლა უღელავს, სახეზედ სიხარულ
აღამური ასდის და გული უფართოვდება, რ
მელშიაც ყოველი მათგანი გრძნობს, რომ
უძლიან მოათვსოს მთელი სამყარო; განუ
ჩველად ყველა მიიწვიოს, წინ სიყვარულ
გადუშალოს, და, თუ კი შემთხვევა მოი
ხოვს, თავი მსხვერპლად შესწიროს...

გადახრილი მზეც სიხარულით გადასც
რის ამათ და, თითქოს ენანებაო, რომ ას
ჩქარა უნდა მოაშოროს თვალი ამ ყოველ
სავე მსხვერპლისათვის გამზადებულ საზოგ
დობას, რომელშიაც ამ წუთას არავითარ
ბოროტი განზრახვა არ მოიპოვება, მძიმე
მიცურავს დასავლეთისკენ. იმან ქვეითკენა
გადიხედა, და სიხარული გაუათკეცა, რად
განაც დაინახა, რომ კიდევ, კიდევ და
დევ მოდიან ამ წმიდა ადგილისკენ, და ის

იმგვარივე გრძობით იმსჯელებიან, სჯობდაც წინად მოსულნი... მაგრამ მზეს მოს რაღაც უკმაყოფილება შეეტყო. ზივ შეკრთა. პირველ შეკრთომის შექცევით სტყორცნა თავისი სხივები ქვეით, თითქმის მთის ძირში, ბალახებსა და ქვიცილებს შუა მჯდომარე ნაღვლიანად ჩაფიქრებულ ქალისკენ და პირ-და-პირ თვალებში ჩაჰხედა, რომ იქ იმის მიზეზი ამოეკითხა, რატომ ესეც არ აღისო ზევით და სხვებსავით იხარულს არ ეძლევაო.

ქალმა მუხლებზედ გადაშლილი წიგნი აიღო, მზეს მოათარა და თითქოს იმისი საიდუმლოს შეტყობა დაუშალა.

— ლიზა, ეს რა ჭიაა?! — ჰკითხა ამ დროს ექვსი წლის ვაჟმა, რომელმაც, ის-ის იყო, მოირბინა თავის ოთხი წლის დასთან ერთად და მუქა გაუწოდა.

— აბა, სად არის? — ჰკითხა ლიზამ და იმის მუქის სინჯვა დაიწყო.

— ვაი, სად წასულა?! — წამოიძახა პატარა ქალმა და მაშინვე თვალების ძირს ცეცება დაიწყო.

ვაჟი კი შეეკრთა და გაკვირვებით ლიზა შესცქეროდა. იმას ვერ გაეგო, თუ ისე როგორ გაჰვარდა ხელიდან, რომ ვერ შეიტყო.

— აი, შე უხვიროვ, შენა!..— ლიმილი უთხრა ლიზამ და იმის გაოფლიანებულ ლოყას აღერსით ხელი ჩამოუსო.

— აქ აღის, აქ!— სიხარულით წამოიძახა და დროს ქალმა და თავის პაწაწინა ფუნჩულთითებით ლიზას კალთიდან მარიამ-ქია აიყვანა.

— ეს იყო, სიკო?— ჰკითხა ლიზამ და პატარა ქალს მარიამ-ქია გამოართვა.

— ჰო, ეგ არის!— სიხარულით უპასუხა სიკომ და ხელი გამოსართმევად წაატანა, მაგრამ ლიზამ არ მისცა.

— ეს მარიამ-ქიაა!— უთხრა ლიზამ და ხელის გულზე დაისვა.

— აბა, აქ უცქირეთ, რას იზამს მარიამ-ქია!— უთხრა ყმაწვილებს, როცა მარიამ-ქიამ იმის ხელის გულზედ ცოცვა დაიწყო და მერე მოსთქვა: „მარიამ-ქიავე, ნუცი საით გათხოვდება...“

— გადმოვალდება, გადმოვალდება!..— გააწყვეტინა ნუციმ ლიზას სიტყვა და ხელი

აატანა მარიამ-ჭიას, რომელიც ლიზას ნეკის
ვერზედ გადმოეკიდა.

— ხელს ნუ ახლებ, ნუ! არ გადმოვარ-
ება.— უთხრა ლიზამ და ისევ განაგრძო
საუბრის ლექსი: „მარიამ-ჭიავ, ნუცი საით გა-
ახოვდება...“

ყმაწვილები გატაცებით შესცქეროდნენ
ოცუცუნე ჭიას, რომელიც რიგ-რიგად გაცო-
კავდა ხან ერთ თითზე და ხან მეორეზედ,
და ხმას არ იღებდნენ. ლიზა კი განუწყვე-
ტილვ იმეორებდა: „მარიამ-ჭიავ, ნუცი საით
გათხოვდება“, და თითონაც თვალს არ აშო-
რებდა.

მარიამ-ჭიამ მოირიგა ყველა თითები. ბო-
ლოს მეორედ გაცოცდა შუა თითზედ და
ზედ წვერზედ ტრიალის დროს ფრთების რხე-
ვა დაიწყო. ცოტახნის შემდეგ ფრთები
მთლად გაშალა და ყმაწვილებს თავზედ გა-
დაათრინდა.

— უი!...— ნუციმ და სიკომ უნებლიედ თი-
თქმის ერთად წამოიძახეს და უნებულიედვე
ხელები წაატანეს დასაჭერად, როცა მარიამ-
ჭია გაფრინდა. ყმაწვილები მაშინვე ერთად
დაედევნენ უკან.

ლიზამაც თვალი გააყოლა ყმაწვილებს და დროცა იმათ მარიამ-ქია ისევ დაიჭირეს და დაიწყეს თამაშობა, გულის ამოსკვნით წამოიძახა: „ნეტავი თქვენაო“, და წიგნი ისე გადიშალა მუხლებზედ; მაგრამ წაკითხვი კი არც ერთი სტრიქონი არ წაუკითხავთუმცა წიგნს თვალს არ აშორებდა. ის სულ სხვა გვარ წიგნს კითხულობდა ამ დროს იმის გონების თვალს მრავალ-გვერდიან დიდი მატთანე გადაეშალა, რომელშიაც მოთხრობილი იყო იმისი წარსული სიტყვები კი არა, პირ-და-პირ ცოცხალი არსებებით რომელნიც მოძრაობდნენ, ლაპარაკობდნენ რაც იმას მკაფიოდ ესმოდა, ზ მოქმედებდნენ გატაცებით უმზერდა მატთანეს, და, თუმცა ის ელვასავით სწრაფად თავისთავად იფურცლებოდა, არც ერთი სურათი თავის დაწვრილებითი მოქმედებით შეუმჩნეველი არ რჩებოდა.

— ლიზა, რას ჩაფიქრებულხარ?! — მიჰმართა ამ დროს ვიღაცა ყმაწვილმა კაცმა, რონლის მოსვლა ლიზამ სულ ვერ შეამჩნია.

ის ამ ხმაზედ მთლად შეირყა და მაშინვე ფეხზედ წამოდგა.

— დათიკო!...— წამოდგომის უმაღვე მიჭრთა იმ ნაირი ხმით, რომ შიგ სიყვარულიცა და საყვედურიც იხატებოდ. და ნაღვიანად დაუწყო მზერა დათიკოს, რომელიც დროს ალერსიანი ღიმილით შესცქეროდა ლიჭას სიყვარულით სავსე თვალებს.

კარგახანს უმზერდნენ ასე ხმის ამოუღებელივ ერთმანეთს; ბოლოს დათიკომ დაუჭირა ლები და ძირს დასწია.

— დაჯექი, ლიჭა!..— ალერსიანად უთხრა და ორივემ ერთად ჩაიკეცეს.

დათიკომ დაჯდომისავე თავი ლიჭას მკერდს აყრდნო და ხელის გულზედ ხანგრძლივად მოცა. იმან კი მეორე ხელით თმა აუწია უბლიდან და მთრთოლვარე ტუჩები შეახო.

— იცი, ლიჭა, ხელის გულზედ კოცნას ნიშნავს?

— რასა?

— იმასა, რომ მკოცნელი ამით ეუბნება: ე მსურს, რომ ჩემისთანად სხვას არავის ყვარდეთო.“

— მაშ გინდა რომ შენისთანად არავის უყვარდე?— მომხიარულებული ღიმილით ზიზზავდა ლიჭამ.

— მაშ არ იცი?!

— მერე შენ რა დაგაკლდება, რომ სხვ
შენზე ძალიან ვუყვარდე, თუ კი...

— რაო?!— გველ-ნაკბენივით უეცრივ მი
რუნდა ლიზასკენ და თვალების კვესებით დ
უწყო მზერა.

ლიზას თვალები გაუბრწყინდა. იმის მაგი
რად, რომ დათიკოს მრისხანე სახის დან
ხვაზედ შიში აღძროდა, სიხარულით გულ
ფანცქალი დაუწყო, და ტუჩებზედ სიამო
ნების ღიმმა გადაუქროლა.

„მაგ მრისხანებით უფრო დამიმტკიცე შენ
სიყვარული, ვიდრე ხელის გულისკოცნით!“
უსიტყვოდ უპასუხა ლიზამ დათიკოს და უფ
რო მომხიარულდა.

ლიზა შესცქეროდა სიხარულით მრისხანე
მზერალ დათიკოს, და ყოველივე ეჭვი, თ
კი რამდენისამე წუთის იმის სიყვარული
შესახებ ეპარებოდა და სტანჯმვდა, ახლ
სულ მოჰშორდა და შორს, სადღაც შორ
გადაიკარგა.

ის მზად იყო გადაჰხვევოდა და ამოეკო
ცნა მრისხანედ მოელოვარე თვალები, რო
დაემშვიდებინა; კოცნით დაემტკიცებინ

ამ ის, მარტო ის არის იმის სიცოცხლე
იმედი, იმისი აწმყო და მომავალი; მაგრამ
ანობდა იმისთვის, რომ ცოტად კიდევ
ვეგრძოთ თავისი სიამოვნება,

— ლიზა!..— წამოიძახა ამ დროს დათიკომ
ისხმნედ კი არა, როგორც წელან, ლმო-
კრად, ტანში მოშლილივით ჩაიკეცა და
უხარებით სავსე თვალები ისევ მიაპყრო
ახას. დათიკოს ამნაირმა უეცარმა ცვლი-
ლებამ ლიზაც დააღონა, იმას უეცრივ მოჰ-
არდა სიმხიარულე, და სულ რამდენისამე
ითის წინ შორს გაფანტული შავი ფიქრე-
ისევ დაუბრუნდა.

— დათიკო!..— გულის სიღრმიდან წამოი-
ა ლიზამ და ამავე კილოთი განაგრძო:

— რატომ არ მეტყვი, რას ნიშნავს შენი
ნაირი ქცევა?!.. განა ვერ გამჩნევ, რომ
ბოლოს დროს რაღასაც მიმალავ, გინდა
ახრა რამ, მაგრამ არ მეუბნები?!. დათი-
კო, დათიკო, მითხარ, ნუ მიმალავ, თორემ
იმის არის გავგიჟდე; იცი, შენი მაგნაირი
ქცევა რანაირად გულის მიკლავს და მტან-
ს; რამდენ რას მაფიქრებინებს და ეჭვს

მიბადებს თავში, როდესაც შენ მოგშორდები ხოლმე!.. იქნება აღარ...

— ნუ გაათავებ, ნუ!.. ეგ ტყუილად გგონია!

— მაშ რა ვიფიქრო, ჩემო დათიკო?!

— ნურათფერს, ნუ!..—არეულად უბასუ დათიკომ.

— სტყუი, სტყუი!!.. მითხარი, ნუ მდმლავ!!—დაჟინებით მიჰმართა ლიზამ და ხელები დაუჭირა.

— მართალია, ჩემო კარგო, მე ამ ბოლო დროს ჩემ ქერქში არა ვარ; მართალია მინდა გკითხო რამე, მაგრამ ვერ გამიბედავია...—არეულად დაიწყო დათიკომ.

— რატომ, რატომ?!

— მე, —განაგრძო ისევ არეულად დათიკომ,—საქმე-საქმეზედ მოვიყვანე და ამ ოცნებებში კვირას შემდეგ ჯვარს დავიწერთ. ეს ხომ შენთვის ახალი ამბავია?! შენ ასე აღრე ამ მოვლოდი.

— მერე ეგ გაწუხებდა, ჩემო დათიკო?!

— არა!.. ხომ ხედავ, რა ცოტა დროდ გვაქვს ჯვარის წერამდის და... მე კი შენ წარსულიდან არა ვიცი-რა. რატომ არას მე

ყვი?! შენი წარსულის გაუგებრობა მტან-
ავს და მათიქრებს...

— განა არ იცი ჩემი წარსული?! განა არ
ითქვამს, რომ მე ჯერ ვსწავლობდი და
ოცა სწავლა დავამთავრე, რადგანაც დედა-
ემს ჩემი შენახვა არ შეეძლო, მაშინვე აღ-
ზრდელობას მივყავი ხელი. და, აი, ეს ორი
ელიწადია, სხვის ოჯახში ვარ

— ვერ მიმიხვდი! მე კარგად ვიცი, რომ
ქნ სხვის ოჯახში აღმზრდელად ხარ და კი-
ვევაც ეგ. მათიქრებს. სხვის. ოჯახში დედი-
ქენის თვალი ყოველთვის ვერ გიცქერის,
ომ გაგაფრთხილოს და ხიფათს მოგაშოროს
შუათი კი სხვის ოჯახში მყოფ გამოუცდელ
აღს ბევრჯერ ელობება, და, არ ვიცი, იქ-
ება თავი ვერ შეიმაგრე და შეგაცდინა ვინ-
ე...

ლიზა ამ სიტყვებზედ სულ გაშრა. დათი-
ოს სიტყვებმა ამას გული გაუკაწრა და
მის უგრძნობიერესს სიმს კლანჭი გაჰკრა,
ამაც დიდხანს არ ალოდინა და გულის სა-
ლაფი ხმა გამოიღო.

— დათიკო, დათიკო! — ტირილით დაიწყო
ლიზამ და ცრემლები ლაპა-ლუპით გადმოჰყა-

რა: — ისეთი რა ჰნახე ჩემში, რომ ჩემ უმანკოებაზედ ეჭვი დაგებადა?! რომ შემცდარი ვიყავი და უმანკოება დამეკარგა, განა აქამდის არ გეტყობდი? თუ ვინმე შემაცდენდა ჩემის მხრივ ამ შეცდენას სიყვარული ედებოდა სარჩულად და მერე ამას შემდეგ შეგესე განუსაზღვრელად შემიყვარდებოდი, როგორც ეხლა მიყვარხარ?! ის შეცდომა... — იმას გული ისე დაუოსდა, რომ ლაპარაკ ველარ შესძლო და სიტყვა შესწყვიტა. ის ტიროდა და გულს ველარ იბრუნებდა. დათიკო კი უსიტყვოდ სწყევლიდა თავის თავს, რომ წინ დაუხედავი კითხვით ასეთი სატანჯველი მიაყენა იმას, რომელსაც თავიანთს ცემდა და აღმერთებდა.

— ლიზა, ლიზა, გევედრები, მაპატიე!.. მაპატიე!.. — ხვეწნით მიჰმართა დათიკომ და ლიზას ცრემლით დასველებულ ხელებს კოცნა დაუწყო.

— დათიკო! — გულ-ამოჯდომით უთხრა ლიზამ, როცა დათიკო ეხვეწებოდა და ხელებს უკოცნიდა: — მე რომ მკითხავ, რატომ შენ თავზედ კარას მეტყვი; შენც ჩემსავით პირნათლად შეგიძლიან შეჭხვდე ჩვენს ცოლქმრობას?!.

დათიკომ უეცრივ კოცნას თავი დაანება და გაკვირვებით ლიზას შეჰხედა.

— რას გაჩუმებულხარ და არას მეტყვი?!

— მე მეკითხები?! — უფრო გაკვირვებით ჰკითხა დათიკომ.

— შენ, რას გაიკვირვე?! მითხარ, მითხარ, ნუ დამიმალავ.

— ლიზა, — ღიმილით უბასუხა დათიკომ, — ვაჟებს მაგნაირ კითხვას არ აძლევენ. ვაჟებს ცოდვად არ უთვლიან იმას, რაც ქალისთვის მომაკვდინებელი ცოდვაა, და ამისთვის...

— ამისთვის შენც, შენც!, ვაი ჩვენი ბრალიც!.. წამოიძახა ლიზამ და თვალეზედ ხელის მიფარებით თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ვაჟებს აქვთ ნება მოსთხოვონ ქალს სიწმინდე ზე ქალს კი არა! რისთვის! რისთვის! განა დრო არ არის, ვაჟებსაც ის მოეთხოვებოდეს, რაც ქალებს?! არა, წმინდასთან წმინდამ უნდა დაიჭიროს კავშირი!..

უკანასკნელი სიტყვები თავის გაქნევით წამოიძახა ლიზამ და წასასვლელად წამოდგა...

... ამ დროს მოირბინეს ბავშვებმა და დათიკოს უნდა მოჰხვეოდნენ, მაგრამ ლიზას ნამ-

ტირალევ სწახსნის რომ შეჰხედეს, იმას გვერ
დით ამოუდგნენ და მგლის თვალით დაუწ
ყეს მზერა დათიკოს, რადგანაც იგრძნეს, რო
ლიზას ტირილის მიზეზი ის უნდა ყოფი
ლიყო.

„ღმერთო, დაილოცოს შენი *საყ*
სამართალი!...“

დილა აღრიანად ვენახში რალამაც გაათა-
ჩუნა. მალხაზამ მაშინვე თავი წამოყო და
თოფს ხელი წამოავლო. ის იყო მაშინ წა-
სთვლიმა და ეხლაც არ დააძინეს. მთელ
ღამეს ვენახს სულ გარს უვლიდა და თვალი
ერთ წამსაც არ მოუხუჭავს. გარშამო მე-
ზობლების ვენახები სულ დაკრეფილი იყო
და ადამიანი თუ ნადირი სულ ამის ვენახს
ეტანებოდა. იმისმა მეზობლებმა ენკენის-
თვის ოცამდისვე ჩაკრიფეს და იმას კი,
აგერ ღვინობისთვეც დაიწყო, რომ ვენახი
ჯერ ისევ ისე მოსაკრეფი აქვს და დღე-
ღამეს ასწორებს; მარტო ფარაჯის ამარა
თოფმხარ-ილლივ გადაგდებული და კომ
ბალ-დაბჯენილი ქარვასავით ყვითლად გა-
მომღვივებ ტევნებს შესცქერის და ზედ დაჰკან-
კალებს... .

„ნეტა, რისთვის?!“ ბევრჯერ დაჰკითხებია თავის თავს მალხაზა, მაგრამ პასუხის მიცემა კი გასძნელებია... განა იმისთვის, რომ ბაღმ გაიხაროს თავის ცოლ-შვილით?!.. მე შავიმუშაო, ჩემი სისხლი შიგ ჩავლვარო ჩემ მამულში და.... იმან წაიღოს... ჰმ... მე კი პერანგის ყიდვის ილაჯიც არა მქონდეს, რომ ვიყიდო და გამოვიცვალო!...“—მწარის ღიმილით წამოიძახებდა ხოლმე მალხაზა, როცა კომბალ-დაბჯენილი ჩაუფიქრდებოდა თავის თავს, და შემდეგ ჩამობღვლერძილ პერანგის გულის პირზედ დაიხედებოდა....

მალხაზა აბობლდა კაკლის ხეზედ, რომლის მალალ ტოტებზედ, ფუჩიჩი-დაფენილი ტახტსავით ჭიგოებისგან ჰქონდა. გაკეთებული, და იქიდგან თოფის დაბჯენით ირგვლივ თვალი გადაავლო ოთხის დღის ვენახს.. მერე გაგრძელებით გაჰკივლა და, რაკი პასუხად ფაჩუნნი არსაიდგან მოესმა, გვერდზედ წამოწვა.

მზემაც ამოყო თავი ამ ღროს მთის წვერიდგან და ალაზნის ველს ერთბაშად გადაავლო თვალი, სადაც ყველა სულდგმული, რომელიც კი გარედ იყო, სიხარულით მიე-

გება და მოძრაობა იწყო; ზოგმა გაინავარდა, ზოგი საზრდოს საშოვნელად გზას გაუდგა და ზოგი კიდევ მიწაში ჩაძვრა... ლამის მებრეებმაც ზღაზნით შემოიგროვეს საქონელი და გუთნებისკენ გასწიეს. გუთნის დედები ჩეკით სწმენდავდნენ გუთნის ხმალას და აახნისს-საკვეთს ამაგრებდნენ.

მალხაზა კი მზის სხივის მოხვედრაზედ გაიზმორა და თავისი გაზები წინ გადმოაწყო, რომ სითბოთი ესარგებლნა და ნამისგან ჩაქანქახებული ლურჯი მიტკლის შარვლის ტოტები გაეშრო.

„დღეს კი მელირსა რთველი!“...—კარგანის შემდეგ წამოიძახა მალხაზამ და გზისკენ გაიხედა.—„მგონი ისენი არიან“,—წამოჯდომით წაიბუტბუტა, როცა ხევ-გალმა მომავალ გოდრებით დატვირთულ ურმებს თვალი შეასწრო.

ურმები თანდათან უახლოვდებოდნენ, და მალხაზას კი სახე თანდათან ეღრუბლებოდა. ის ჰხედავდა, რომ ბალოს ცოლშვილი ურმებს უკან მოსდევს და სხვა, მუშად წამოყვანილ, დედაკაცებთან ერთად მხიარულად

მუსაიფობენ.. აგერ, იმათი სიცილიც ეს-
მის...

„ნეტავის, ის ოჯახ-ქორი ჩემი დედაკაციც
ჩამოვიდეს და ი ბაღლები წამოასხას, რომ
დღეს რთველში მაინც გაიხარონ და ისია-
მოვნონ რამე!..“—ნაღვლიანად წაილულ-
ლულა და ძირს ჩამოვიდა.

ურმები კიდევაც შემოვიდნენ ვენახში და
ვენახი აახმაურეს.

— მაკუშ-ჯან, აჰა, ჭამე! დილით ყურძნის
ჭაჰა კარგია!..—ყურძნის ჭამით გაუწოდა
მტევანი თავის გასათხოვარ ქალს ბალოს ცოლ-
მა და ურმის თავზედ ჩამოჯდა.

— მე თითონ მოვსწყვეტამ!—უპასუხა მა-
კუშამ და ვახებში შევიდა.

— ჰო, შეილო, მოწყვიტე!—~~უკან~~ მადახა
დედამ და ახლა თავის სერთუკოსან შეილს
მიუბრუნდა, რომელიც ყურძნის ჭამით ხან
დაიკუზებოდა და ისე გაჰხედავდა გლეხის
დედაკაცებს და ხან აიწეოდა.

— შენა, შეილო, რატომ უკან არ მი-
ჰყვები და თვალყური არ გიჭირავს, რომ ყურ-
ძენი არა ჭამონ დედაკაცებმა? ხომ მამა-შენმა
დაგავალა.

— ჯერ აქედგან ვადევნებ, დედი, თვალს, და როცა შორს წავლენ, მაშინ უკან გავვებო.

— ჰო, ეგრე, შეილო!—მოუწონა დედამ, ლერტი შორს სტყორცნა, მეორე მტევანს ამოავლო ხელი და ახლა იმას დაუწყო ამბა.

ბალოს პატარა ყმაწვილები კი ვაზებში დარბოდნენ და, თავს იყენენ თუ ბოლოს, მისი დედას არა ედარდებოდა-რა.

— დედი, დედი!..—კივილით გამოვარდა იმსუქნისაგან ჩარგვალეზულ სახიანი შვიდი-რვა წლის ყმაწვილი, რომელსაც თავის სიგრე აკიდო ეჭირა ხელში.

— უი, შენ კი გენაცვალოს დედა, შეილო მელქო, სად იპოვე?—აღერსიანად მიიქრა გულში და გატკბილებულ ტუჩებით გატკბილებულივე ტუჩები ჩაუტყლოშნა...

— იქა, იქა!..—სიხარულით ეუბნებოდა მელქო და თითს ვაზებისკენ იშვერდა.

— წადი, კიდევ მონახე და შავინახოთ!.. მალხაზა ჰხედავდა ამას, ყველაფერი ესმოდა და, რომ გული გაექარვებინა, საქონელს მან იქიდგან წაუვლიდა და ხან აქედგან...

— ჰკრეფენ?... — რიხიანის ხმით დაეკითხა ბალო, რომელმაც თავისი ლურჯა შემოათქრიალა ვენახში და კინალამ მალხაზს არ გაატანინა...

— ჰკრეფენ. — ქუდის მოხდით უპასუხა მალხაზამ და ცხენს სადავე დაუჭირა, რომ ბალო ჩამომხტარიყო.

ბალო გახლვით კახეთში სოფლად მოვაქრე, შუა სოფელში აქვს დიდი დუქანი და რას მოინდომებ გლეხის სულო და გულო, რომ იმას არა ჰქონდეს გამოკიდული, და იმისმა დახელოვნებულმა დახლიდარებმა, რაც არ გინდოდეს, ისიც არ მოგანდომონ!

„მეჩე, რილათი იცხოვროს?!“

(სურათი სოფლის ცხოვრებისა).

I

— რას მიბარებდი, კნიაზო?—დაეკითხა რეზიკოს იმისი თვალეზ-ჩასისხლიანებული მოურავი, რომელიც დაურიდებლივ შემოვიდა ოთახში და მოაღერსე ახალგაზდა ცოლქმარს თავს წაადგა.

რეზიკო ამ ხმაზედ მაშინვე წამოდგა და ცოლის აღერსით გამოწვეულ ღიმილით მიუახლოვდა მოურავს.

— ზალიკო, — მხრებზედ ორივე ხელების აღერსიანად დარტყმით მიჰმართა: — თელავს მინდა წასვლა და....

— კარგი, კნიაზო!

— მეც ვფიქრობ წამოსვლასა! — ნაზად წამოიძახა ტახტზედ წამოწოლილმა რეზიკოს ცოლმა და მუთაქა გაისწორა.

— რასაკვირველია, ჩემო სულიკო!....—
უპასუხა რეზიკომ თავის სულიკოს და მერე
ისევ ზალიკოს მიჰმართა:

— აბა, ეცადე, ჩემო ზალიკო, და, რაც
შეიძლო, ბლომად; აი, ვარიჩკაც აპირობს
წამოსვლას.

— ეგ ჩემ კისერზედ იყოს, კნიაზო, შენ
ფიქრი ნუ გაქვს!..—უპასუხა ზალიკომ იმ
კილოთი, რომ ბლომად იქმნებო, და დინ-
ჯად გავიდა გარედ.

— რა კარგი რამ არის!...—ლმობიერად
უთხრა ვარიჩკამ რეზიკოს, როდესაც ყელ-
ზედ ხელის გადახვევნით გვერდით მოუ-
ჯდა.

— შესანიშნავი კაცია!..—იმავე კილოთი
უპასუხა რეზიკომ და უღვაშებზედ ხელის
გადასმით ვარიჩკას მარწყვის ფერ ტუჩებს
დაეტანა.

— იცი, ვარიჩკა,—ტუჩების ტკბანურე-
ბით წამოიძახა, როცა ტუჩები ამოუწუ-
წნა ვარიჩკას:— ბედნიერებაა, როცა მოურავი
ასეთი მიხვედრილია და ყოჩაღი. მე ზალიკო
რომ არა მყავდეს, სულ თავ-გზას დავკარ-
გავდი.

— ჩვენც ვგრეთი ყოჩალი მოურავი გვყავდა...

— მართლა, ვარიჩკა, შენ ხომ არ გინახავს, როგორ აძლევს განკარგულებას. წავიდეთ ვნახოთ!—სიტყვა გააწყვეტინა და მორკალეებული მკლავი გაუწოდა. ვარიჩკამ თავისი მკლავი გაუყარა და ასე აივანზედ გავიდნენ.

სიძველისაგან დაფუტურობებულ აივანზედ აყრილმა ფიცრებმა იმათ ფეხქვეშ გულსაკლავი ქრაჭუნი მოართეს, თითქო ეუბნებოდნენ: „ღმერთი არა გაქვთ, სიძველით მაინც შეგვიბრალეთ და გაგვანთავისუფლეთ ამ განსაცდელისაგანაო.“ მაგრამ რეზიკო და ვარიჩკა ყურს არ უგდებდნენ ამ სამართლიან აივნის საჩივარს და შეუბრალეებლივ გაიარეს აივანი დასავლეთისკენ, საიდგანაც ზალიკოს ბმა მოისმოდა, მიეყრდნენ მოაჯირს, რომელმაც ერთი „ვაი“ შეჰკივლა და საჩქაროდ ისევ მიჩუმდა, თითქოს პირდაპირ გულში ლახვარი დაჰკრეს და სიცოცხლე სწრაფად მოუსპესო.

— გიო, — ეუბნებოდა ამ დროს ზალიკო დაგლევჯილ ჩოხაში გახვეულ გლეხს, რომე-

ლიც სულ ერთი თვე იყო, რაც მოჯამაგირედ დაიყენეს:--წადი ეხლავე და ქალია და გელა შეიარაღებულები აქ მომიყვანე. უთხარი: „ილალს მივდივარ-თქო.“ იმათ რომ დაუძახებ, შენ და „პოლესოვჩიკი“ წახვალთ და ნამკალშიაც რომ მოასწროთ საქონელს, დაუშინეთ კეტები და აქ მომირეკეთ. გეყურება თუ არა?

უკანასკნელი სიტყვები მკაცრად წამოიძახა და ცალი თვალით გვერდზედ, აივნისკენ თავ-მომწონედ შეიხედა.

-- მეყურება, შენი ჭირიმე!...—უპასუხა გიომ და ძუნძულით ჭიშკრისკენ წავიდა.

— ჰო, საუცხოვო რამ არის!.. — ამის მეტი ვერა სთქვა-რა ვარიჩკამ, როდესაც ზალიკო ძირის სახლში შევიდა ბრძანების გაცემის შემდეგ, და ქმარი იქით გაითრია.

— ეს კიდევ არაფერი!.. შენ უნდა ჰნახო, ხანდახან რა ნაირ ბრძანებას გასცემს ხოლმე!—უპასუხა რეზიკომ და ცოლთან მკლავ-გაყრილმა აივანზედ სეირნობა დაიწყო:

დიდხანს, დიდხანს დადიოდნენ გაჩუმებულები და ყურს უგდებდნენ იმათ ფეხ-ქვეშ მოჭრაჭუნე ფიცრების ტირილს. სოფელიც

აჩუმებულიყო და ხმა არსაიდგან მოისმოდა. ლეხობა სოფლის კარგად მოშორებით კალოებზედ გასულიყო და სხვა კი ვინ იმორავებდა. მარტო ხანდისხან დიდ ეზოს როელსამე კუთხეში შეიბერტყებოდა ქათამი და თავის გასართობლად სიმღერით კაკანს მოჰყვებოდა. ვარიჩკაც პირ-მოკუმული ხმას შეუწყობდა ქათმის კაკანს, და თუ რეზიკოც ხანდისხან ამასვე არ ნებულობდა, თავისეური დუეტი გამოდიოდა...

— ღმერთო ჩემო, რა მომეწყინა!..— წამოიძახა ვარიჩკამ, როდესაც ქათამმა შესწყვიტა კაკანი და აღარ დაიწყო სიმღერა, რომ მასაც ხმა ისევ შეეწყო და თავი გაერთო.

ვარიჩკა შესდგა და პირდაპირ მწვერვალს შეჰხედდა, რომლისთვისაც ზევიდგან მზეს ხივები დაეშო და როგორც სვეტებზედ, დაჰქრობოდა ზედ.

— შეხედე, რა სანახავია!..— წამოიძახა ვარიჩკამ და რეზიკოს გვერდში ხელი შემოჰკრა, რომ იმისი ყურადღებაც მიექცია ამ უკრათისთვის.

— ჰო, ლამაზი სანახავია!..— შეუხედავად წამოიძახა რეზიკომ და აივნის ბოძების გვერ-

დით რამდენსამე ხე-ყვავილს დაუწყო უაზროდ მზერა.

— ეს კატუშა მაინც მოვიდეს, თორემ ძლიერ მომწყინდა, — ისევ ვარიჩკამ დაარღვიო სიჩუმე და რეზიკო გაითრია.

— გუშინ აკი იყო.

— რა ვქნათ, რომ გუშინ იყო? როცა თელავში ერთად ვწავლობდით, სულ იმამეუბნებოდა, თუ რეზიკოს შეირთავ, მუდამ თქვენთან ვიქმნები ხოლმეო, ისე გვიყვარდით ერთმანეთი.

— იმას ეხლაც უყვარხარ?

— მე კი მიყვარს, და ის რომ აღარ დადი ჩვენსას? ახლა ჩვენ უნდა წავიდეთ იმასთან ვიზიტით. მართლა, მოდი ეხლავ წავიდეთ.

— წავიდეთ! — გარდაწყვეტით უთხრა რეზიკომ და ორთავენი სადარბაზო ტანისამოსი ჩასაცმელად შევიდნენ ოთახში.

სულ არ გასულა რამდენიმე წუთი იმათ შესვლის შემდეგ, რომ ჭიშკარი გაჭრიალდა და სამი ევროპიულად ჩაცმული ქალი შემოვიდა ეზოში, იმათ შემოჰყვა ორი ხმაღ-ხანჯლით შეიარაღებული აქალ-გაზდა ყმაწვილი.

ვარიჩკამ ჭიშკრის გაჭრიალებათედ ქვედა
ანისამოსით გარედ სტუმრები რომ დაი-
ახა, რეზიკოს დაუძახა:

— რეზიკო, გახედე, სტუმრები მოდიან!

— ეხლავ!—უპასუხა რეზიკომ და გარედ
ამოვიდა.

ვარიჩკა კი მაშინვე დაიძალა და აჩქარე-
თ ტანისამოსის ჩაცმა დაიწყო.

— გთხოვთ. მობრძანდეთ!—აივნიდგანვე
ადასძახა რეზიკომ და კიბეებზედ საჩქაროდ
იბრბინა.

— ეს არის ეხლა ჩვენ თქვენსა ვაპრობ-
ით წამოსვლას,—უთხრა რეზიკომ კატუშას,
ოდესაც სხვებს ხელი ჩამოართვა და მერე
აუმატა:

— ჩემი ვარიჩკა ძალიან მოწყენილია და
ინდოდა პატარა ხანს გაგვევლო.

— მანდ რასა დგეხართ? რატომ აივანზედ
ჩემი ამობრძანდებით?—კაბის დუგმების შეკვ-
ით გადმოსძახა ვარიჩკამ აივნიდგან, რაკი
ინახა, რომ რეზიკომ სტუმრები შეაყენა
და ადგილიდგან აღარ იძროდნენ.

— ეხლავე, ეხლავე!.. როგორა ბრძანდე-
თ, ვარვარა მიხაილოვნა?—თითქმის ერთ-

ხმად შესძახეს ყმაწვილებმა და გზა მისცნეს ქალებს.

— როგორ არ გრცხვენიათ, კნიაზო ილიკო, რომ აგრე დაგვივიწყეთ!—საყვედურო კილოთი უთხრა ვარიჩკამ, როდესაც ყველანი ალაგდნენ აივანზედ და ფიცრები ააჩხვლეს.

— რა ვქნათ ვარვარა მიხაილოვნა...

— წარმოიდგინე, ვარიჩკა, ილიკო აღარ სად დადის!—გააწყვეტინა კატუშამ ილიკოსიტყვა.

— რა ამბავია?

— საქმეები აქვს ბევრი.

— საქმეები კი არა და, აბა რა საქმეებ ექნება, შეყვარებულია და კრუხივით სულ შინა ზის და გულის ვარდზე ფიქრობს! ვერ ატყობთ, რანაირი დაფიქრებული სახე აქვს?— ჩაერია ისევ კატუშა ლაპარაკში და ილიკოსიტყვა კიდევ ჩამოართვა.

— ნუ თუ მართლა, ვინ უყვარს განა?

— არ ვიცი, არ ამბობს!—ხელების გაფრთხილებით წამოიძახა კატუშამ და თავის მოწუხუნე თვალები ილიკოს მიაპყრო. სხვერმაც შეჭხედეს ილიკოს და უსიტყვოდ თვლებით ეკითხებოდნენ: ვინ გიყვარსო?

-- საით მიემართებიან, კნიაზო? — დაეკითხნენ სტუმრები, როდესაც თვალი შეასწრეს შეიარაღებულებს.

— იალალზედ.

II

სოფლის განაპირებით, ზედ ხევის პირას, დიდი დაცემული მოედანია, სადაც გლეხობა მოიყრის ხოლმე თავს და ამ მოედანზედ განმარტებით მდგარ დიდ დაბურულ ჭანდრის ქვეშ ყაყანობს თავის გაჭირებისა და დაღუბლების შესახებ. ვინ იცის, ეს ჭანდარი რამდენის ყრილობის მოწამეა! ვინ იცის რამდენჯერ მიუშურებიათ მის ტოტებ ქვეშ რომ ეთათბირათ იმის შესახებ, თუ როგორ დაეცვათ სოფელი განსაცდელისაგან, რაც შირად ეწვეოდათ ხოლმე უწინ. ეხლაც კიდევ, კიდევ ვინ იცის, რამდენის გლეხის ულის სიღრმიდგან ამონ ხეტქი კვნესა შექმენია ამ ჭანდარს, რამდენი ტანჯული უნახავს...

აი სწორეთ ამ ჭანდრის ქვეშ მეორე დღეს პოლიკო, ჭალია და გელა ისხდნენ და წინ, მოედანზედ კი ორმოცამდის ჩამწკრივებული

ფურმოზვრობა სიცხის გულზედ ეყარნენ და მოღეშილად კუდსა და თავს ფშუილით იქნევდნენ ბუზების მოსაგერებლად.

— არა, ი თოფებს რომ გვესროდით, მითომ შაგვაშინებდით და საქონელს იქვე დაგვაყრევინებდით?!—ნიშნის მოგებით უთხრა ზალიკომ გუდიან მწყემსს, რომელიც ის-ის იყო რამდენისამე გლეხით მოვიდა და ჰანდრის ქვეშ ზალიკოს წინ ქუდ-მოხდილი დადგა.

— მაშ არ მესროლა, რომ თულებივით დამტაცეთ საქონელი?!

— რას მიედებ-მოედები, როგორ თუ თულებივით?— შეუტია ზალიკომ და ზეზე წაიშალა მოღვა.

— თულებივით, თუ არა, მა რა იყო? ჩვენ საქონელს თქვენ იალალზედ რა უნდოდან? თქვენი იალალი რო გედომოდა, მაშინ სო სიკო ხოკი აღარ მივცემდით საბალახეს.

— კიდევ მაგაშია საქმე, რომ საბალახეს სოსიკოს აძლევდი და ჩვენ იალალზედ კი დავდი.

— სოსიკოსი ვერ დაგვიტევეს, რო თქვენი საზე არ ვატაროთ? ან თქვენი მობალახე მწყემსები რად გადმოგვიშვებენ.

— ღმერთმა ნუ იცის თქვენი თავი და
ანი, რა ვიცი რად გადმოგვიშვებენ?! თქვენ
ესა ხართ, აი!—ორივე მაჩვენებელი თითი
თმანეთს მიატოლა ზალიკომ და მერე ისევ
ნაგრძო:—განა ძალლი ძაღლის ხორცს შე-
ამს? თქვენ ბატონს რას დაინდობთ!.. თუ
თმანეთში პირობა არა გაქვთ, მაშ რად
ღუშვით ჩვენი მობალახე მწყემსები სოსი-
საში, რო იმ დღეს იმან მასწრო და ოცა-
ის სული საქონელი აქ ჩამოლალა.

— იმანაც ისე მასწრო, როგორც შენ
ენსას მოასწარი. მე ჩემი თვალით დავინა-
ვი, რო სოსიკოს მოურავი გადმოვიდა თქვენს
ლაღზე და იქიდგან გადმოლალა საქონე-
ნი.

— ე მაგეების ლაპარაკს, გირჩევიან დაი-
ნა, თორემ ხომ იცი ჩემი ამბავი, ეხლავე
ღებს დავჭრი ე საქონელს და ძაღლებს
დვუყრი.—ბრაზ-მორევით შეუტია ზაღ კომ
რამდენჯერმე გაიარ-გამოიარა.

— სუი, ბიჭო, ნუ იცი ხოლმე ატორღია-
ება. თუ დაპარვა არ გინდოდა—ფხიზ-
ად იქნებოდით!..—მუჯღლუგუნის წაკვრი
ჩიეს საქონლის პატრონმა გლეხებმა.

— რას ამბობ, კაცო, ერთი პირი ძიდ წყალსაც მოუვა ხოლმე, და ჩვენ ხომ აღმიანიშვილები ვართ! ვაი მაგათ დედი-ღმერთსა რო დროით გადაგვასწრეს, თორემ ჩვენ ვუჩვენებდით სეირს!

— რაო? — შესქვივლა ზალიკომ და მწყემსისკენ გაიწია.

— კარგი, შენი ჭირიმე ზალიკო, ამ ყბედობას რა ყურს უგდებ, პატრონები ჩვენ ვართ.

მწყემსი მართალს ამბობდა. იმ ღამეს ზალიკო, ჭალა და გელა მუცლით ჩაცურდნენ მწვერვალიდგან, რომელიც რეზიკოს და სისიკოს იალაღებს ჰყოფს და, რაც კი ბინადგან კარგა მოშორებით საქონელი ეყარს, სულ ერთიანად დაირეკეს, იმ დროს, როდესაც მწყემსები ოღნავ მბჟუტავ ცეცხლთფარაჯებში გახვეულები გარს შემოსწოლდნენ და ხვრინავდნენ. ძაღლებიც იქვე მრკალებულიყვნენ და მაშინ გაიგეს, როდესაც ზალიკოს ნახევარ საქონელი მიჯნა გადაცილებული ჰყვანდა. ისენი გაცოფებულები ყფით დაედევნენ; მათ ყფთაზედ მწყემსები წამოცვივდნენ და მაშინვე თოფ

აახალეს, მაგრამ გვიან-ლა იყო. ზალიკომ ადაასწრო და თოფის სროლითვე გასცა ასუხი.

— პატრონები ხართ და მაშ რატომ არ ხსნით?— უკან დაწევით წამოიღრიალა ზალიკომ, როცა გლებები წინ ჩაუდგნენ. და ვეწნა დაუწყეს.

— დახსნით კი დავიხსნით, მაგრამ რო არ იცით რამდენსა გვთხოვ?

— რამდენსა გვთხოვთ რა, არ იცით, სუნიზედ რა არის? იანგარიშეთ სულზედ მანეთ-ნახევარი და გაიგებთ, რასაცა გვთხოვთ. აქ ორმოცი სულია.— ცოტა მორბილებულის კილო-ი უთხრა ზალიკომ და ქვაზედ ჩამოჯდა.

— მანეთ-ნახევარი რო ვიანგარიშოთ, ვინ ცის, რამდენი შადგება!— უპასუხეს დაღობულმა პატრონებმა.

— რაღა რამდენი შადგება: ორმოცი მანეთი, ოთხი თუმანი და ორმოცი ნახევარი მანეთიც... ორ თუმანს შადგენს, ექვსი თუმანი გადმომითვალეთ და თქვენი საქონელი დასხით.

— არა, შენი ჭირიმე, ზალიკო, ექვსი დანიან ბევრია. აბა ეხლა ექვს თუმანს ვინ გვცემს?..

— არაეინ მოგცემთ და ეგრე იყავით! სწამ არ გადმომითვლით, აქ, ე თქვენ საქონელს რო სულებიც დასცვივდეთ, ერთსა არ მოგცემთ.

— სულზედ მანეთი იკმარე და ის ათ-ათ შაური გვაპატიე.—ერთმანერთში მოლაპარაკების შემდეგ სთხოვეს გლახებმა.

— რას ამბობთ, ეი, რეზიკომ რო ენგრათ-ათი შაური აპატიოს, მერე, რილათი იცხოვროს?!—გადაწყვეტით წამოიძახა ზალკომ და ფეხზედ წამოდგომით ხელი გაუწოდებლედელს, რომელიც ჭანდრის ქვეშ მოვიდა და იქ მყოფთ მიესალმა.

„ი... უუ... ჩე!...“

(მონოლოგი).

„...რალას გავჩუმდი და ენა მუცელში ივარდა, როდესაც ის საზიზლარი ისეთის ღწის ღიმილით იმის სურათს გვაჩვენებდა თავისს გამარჯვებას შემოგვეკვებოდა?!. ტომ მაშინვე ყელში არ ვწვდი, ის ბილგული არ მოვგლიჯე და იატაკზედ არ ვანარცხე?!“

„ახ რა ნეტარებას ვიგრძნობდი, როდესაც სი გვამი ჩემ ფეხთ წინ კრუნჩხვა-გრეხვას იწყებდა და თბილი სისხლი კი ჩქეფით ურობას მორწყავდა და იმის უხეფები ჩვენ ვწინწკლავდა?..“

„... ნეტარებავ, ნეტარებავ!.. თითქოს ძნობდა იმის სიტყვებს, რომ სურათში შენი ღლები იქ მდგომთ ნაღვლიანად, ღმობი-

ერად შემოგვცქეროდა და შველას გვთხოვდა...

„მე კი, შენი მალმერთებელი, სხვებთან ერთად, ხა! ხა! ხა! უშნოდ ვიღრიჯებოდა და ვცდილობდი, რომ ჩემი მღელვარება გამოჰქლავებულიყო...“

„ის კი, საზიზღარი, ხან ერთს გადმოგვცემდა შენს სურათს და ხან მეორეს... ვხედავდი ყველა სტკებბოდა შენის სიმშვენით და...“

„როცა შენი სურათი ხელთ ვიგდე, მინდობდა დამეხია, კბილით დამეფულითა, რომ იმ ბილწს ბინძურს უბეში აღარ ჩაედო შენის სახელისათვის ჩირქი არ მოეცხო...“

„მაგრამ კიდევ იმ შიშმა, კიდევ იმ მოძალატეობამ შემაყენა...“

„მაბატევე, ჩემო ღვთაებავ, უკანვე გზად დავეცი და ისევ ღრეჯა, უშნოდ კრწე დავიწყე...“

„...განა, ჩემო წმიდათა-წმიდავ, სტყუოლო სრულს სიცრუევს ამბობდა... იმის სიტყვა ნიადაგი არა ჰქონდა?! შენ გულთმისანი ხარ, შეიტყობდი, რა განზრახვითაც გვევლება...“

ავს. იმის სიცბიერე შენთვის ცხადი იქმნე-
ოდა, და სურათს კი არ მისცემდი, ახლო-
ც არ მიიკარებდი...

„ხა, ხა, ხა!.. როგორ უსინდისოდ სტყუო-
ხ!.. საზოზლარს, შენი სურათი სადმე მოუპა-
ავს და დასამტკიცებელ საბუთად დააქვს...
ყოფილ შენ განდევნე და ეხლა ის სამაგიე-
ოს გიხდის... ცილს ვწამებს...“

„მაგრამ... ახ... ზედ-წარწერა?!..“

„შენის ხელით იყო ზედ წარწერილი, შე-
ნო!.. მაშ... მაშ სუყველაფერი მართალი
ყო?! ვერ მიჰხვდი იმის ცბიერებას და....“

„რად მიენდე იმ...“

„მაგრამ რას ებოდავ?! გულო ჩემო, რის-
ის ჰშფოთავ?! რა იცი, რომ ყოველივე
იმან არ იცის და კიდევ არ ესიამოვნა...
ბნა შენ რომ წმინდად, უბიწოდ, ციურ
სებად გეჩვენება, ეს მართალია?!. იმის
სლები რომ უბიწოდ გამოიმზირებიან, ვა-
ოც ცბიერებით არ მოსდის?! ხომ შეუძლებე-
ქვა შენთვის ეს შეიტყო და მაშ რად ჰბრძავ-
ხბი? იქნება იმის სიმშვენიერე, თვალთ
ა იცი სიმშვენიერე წუმპის ფსკა, და შენ

კი ბუდიდგან გადმოვარდნას ჰლამობ, რი
დესაც ის წარმოგიდგება თვალ-წინ!..

„არა იყუჩე, გულო, იყუჩე!.. დასცხრ
ი... ყუ... ჩე!...“

^ A \ |

„გმადლობ, უფალო, გმადლობ“!..

(ეტიუდი)

— გმადლობ, უფალო, გმადლობ!.. სიხათლისაგან ლამის გადავირიო... მადლობის დახდა ვერც კი მომიხერხებია.

„ღმერთო, ღმერთო, რითი დავიმსახურე ენი ყურადღება, რომ... რომ ღირსი გამდე, რჩეულად მყავი და... ახ, გმადლობ, უალო, გმადლობ!.. ადამიანის სული, გუნი, აზრი... ღმერთო, გულთა-მხილავი ვარ!.. ადამიანის გული ჩემთვის დაფარული აღარ არის!.. სულ უღრმესი, მისთვისაც კი დაფარული და უჩინარი, თვალ-წინ გადამეშაბა, გონების თვალი ელვასავით სწრაფიკლანება ადამიანის გულის უფსკრულ ზგილებში და ყოველსავე საიდუმლოებას, საიდუმლოთა საიდუმლოებას... გმადლობ, უალო, გმადლობ!.. .

„აგერ ის მხევალი! . ბედ-შავი, რა დაღონებული შემოვიდა შენს წმიდა ტაძარს! თვები უკან ჰრჩებოდა. ვერა ბედავდა მოსვლასა. თვისი საქციელი ჰქენჯნის, ბავშვებს დასრულება არ დააცალა, ძალად დაჰბადა, უჰ, წყალში გადააგდო!.. საზიზღარ დმოატყუა, შეაცდინა და... აგერ, როგორ მღულარეს აფრქვევს: „შემინდე მე, უფოლოო!..“ გეხვეწება უსიტყვოდ.

„აპატიე, უფალო, აპატიე!..—გამოუცდელი იყო. საზიზღრის ცრუ სიტყვები სიმათლედ მიიღო და...

„იმ საზიზღრისთვისაც ჰლოცულობ?! გედა ამასაც აპატიოს უფალმა?! ახ, რა კეთილი არსება ჰყოფილხარ!..

„ღმერთო!..

„ოაა?!. პატიებას კი არა, სამაგიეროს დახდას ეხვეწები?!. სიბოვ უფალსა, დასტავო, არ მოასვენოს?!. შეგაძლებინოს, მის ხელითვე ჯავრი ამოიყარო?!.

„ახ! მეგონა იმასაც ავედრებდი უფალს. ეხლავე საძულელია, სამაგიეროს გადახდებოდი. ან იქნება შენი გული თავისუფალი მაგ სიწმიდან, თუ კი ეხლავე ნიადაგს...
ლ.

„მაგრამ გეპატიება, ადამიანი ხარ. მოგა-
უეს და შენც...“

„ზარსა ჰრეკენ!.. დღეს ბედნიერი დღეა.
ავალი მოაწყდება, ეკლესია არც კი დაი-
ვს. აგერ იქ, გალავნის კუთხეში, დავდ-
ხი. იქიდან არავინ გამომეპარება. მე კი
ჩავინ დამინახავს. ყველას გული, ოხ,
ერთო, წინ გადამეშლება!... გმადლობ,
ალო, გმადლობ!... მე... სსს!.. მოდიან
დეც!.. აგერ დედაბერი ყავარჯენის ბჯე-
რ მიუახლოვდა ეკლესიის კარებს, პირ-
ბრი გადიწერა... ოი, ოი, მოხუცო მან-
ლოსანო!.. თითქოს ღვთის-მოსავე ადამია-
სახელი გაქვს მოხვეჯილი! პატიოსანისა
მართლის ადამიანის ჯილა დიდი ხანია
მოგადოებამ თავს დაგადგა... მაშ გიცრუ-
საზოგადოებისთვის თვალეები აგიხვევია...
ერთო, რა გაიძვერად უმოქმედნია!.. აი,
რაც, წმიდა ადგილას, შენ წინაშე სცრუ-
ე!.. არ გინდა, მოხუცო, სიბერის დროს
შეც გულ-წრფელი იყო და ქვეყანას არ
აულებდე?! პირ-ჯვარს იწერ, სიტყვებს გაი-
, და გული კი, ოი, საით გაგიჭბდეს?!
დექ, შედექ!.. ღირსი არა ხარ...“

არ გამიგონე და შეხვედი?!. შენი სისაძაგლ
არ დამავიწყდება, შენ...

„ოხ, რა დაღონებული, რა სათნოებო
სავსე მოდის!.. მშვენიერო არსებავ!.. თ
თით საჩვენებელი ხარ, შენი სიკეთე, ზნე
ბის სიმტკიცე, სიტუაქიზე სამაგალითოდ გა
ხდარა. მშვენებავ, რამდენი შენს მეუღლ
ზედ უკეთესი შენის სიმშვენიერით გადარ
ული უნუგეშოდ გაგისტუმრებია? რამდენ
თაყვანის-მცემელი ოხრავს და ვერ გაუბედ
ნია თვისი გრძნობა გამოგიმელავენოს?! ახ, რ
ბედნიერია შენი მეუღლე?..

„რანაირად გეძნელებოდა გუშინ მეუღ
ლის გასტუმრება?! გამხნევევბდა, „ერთ-თვე
ზედ დავბრუნდებიო“, მაგრამ მაინც გეძნ
ლებოდა განშორება, გული თან გააყოლ
ერთი თვე საუკუნოდ მიგაჩნდა. ნეტარ
რა დამშვიდებული წავიდა. ან კი რად უნ
ედარდნა, როდესაც შენი სიტუაქიზე სწამს
იცის, შენს სახელს, ოჯახს არ შეუბღ
ლავ.

„აი, ეხლაც მოსულხარ, რომ შეავედ
უფალს იგი. „ნუ სწუხხარ, ნუ!.. ის... მა
რამ—რას ვხედავ?!.. ვინ ის?! განა ეხლ

ულღეზედ არა ჰფიქრობ?!. განშორება დევაც გიხაროდა?!.

„იი, წყეულო თვალთ-მაქცო!.. შედექ, დექ!. სხვისთვის გიცემს გული?!. მოტყუე-ლო, მეუღლე!.. აი, შენი გულ-წრფელი ძნობა!..

„არ შეხვიდე, შე მატყუმრავ, არა!.. შენი გილი...

„ოხ, თქვენ ხომ შეყვარებულები ხართ?!. დნიერებო, ერთმანეთისთვის გიცემთ გუ-ი, სული და გული გაგიერთებიათ.

„კარგია თქვენ შემოხვედით იმ წყეულის მდეგ. დამამზიდეთ. თუ ეს აქ ატყუებს, ცის დააკლებს იქ. ორივეს ერთმანეთისა ამთ, ორივენი კი ერთმანეთს ატყუებენ. არსნი არიან ორივენი ერთმანეთისა, თქვენ ...

„სულ სხვაა თქვენი კავშირი. ძლოწვას გაჰ-დეთ ერთმანეთისთვის გაგემჟღავნებინათ ქვენი გულის ცემა. სულ ერთი კვირაა მას ეთ. გინდათ სამუდამოდ ერთად იყვნეთ?! დეც მაგაზედ გაქვთ ლაპარაკი. ოხ, რა ძნობით გამსჭვალულა თქვენი თვალები. ჯალებით გინდათ ერთმანეთი სჩანთქათ,

რომ ერთ არსებად ვარდიქმნეთ... ბედნიერებო, შედით, შედით! უფალი აკურთხებს თქვენს გრძნობას, გულ-წრფელს გრძნობას... სულ ცოტა ხნის შემდეგ მანდვე ერიც იქნება მოწმე თქვენის შეუღლებისა. შედით, შედით!.. თქვენისთანებისთვის არის ეგ წმიდა ტაძარი და არა იმ...

„მო... ი...ცადეთ, მაიცადეთ!.. თქვე... ნუ თქვენც სათავეშივე დაიწყეთ ცრუობა?!.. რად, რად ატყუებთ ერთმანეთს?! ვინ გატანთ ძალას?!.. რატომ გულ-ახლით არ უამბობთ ერთმანეთს გუშინდელს ამბავს?! ხომ არც ერთს ერთმანეთი არ გახსოვდა გუშინ, როდესაც სხვა და-სხვებთან იყავით? შედექით! არ შეხვიდეთ, ვიდრე ერთმანეთს გულ-ახლით არ უამბობთ გუშინდელს ამბავს!.. ეხლავე ნუ დასდგომიხართ სიცრუეს ნუ, ნუ!.. ახ, არ გინდათ, მომისმინოთ?! მაინც სიცრუობთ და... ახ, ერთმანეთისა რა ლად გჯერათ... ნუ თუ ვერა ჰხედავთ ერთმანეთის სიტყვების უშინაარსობას?!.. შედექით!.. შე...დე...ქით!..

„კეთილო მწყემსო!.. შედი და შენი მკვერ-მეტყველებით, შენის გულ-წრფელი

სიტყვით გამოხდევნე ყველა. მანდ ყოფნის-
 არც ერთი ღირსი არ არის. არც ერთი არ მოსუ-
 ლა სალოცავად. ყველა გამოხდევნე, შედი,
 შედი, ნუ ყოყმანობ! ხომ კეთილი ხარ? ხომ
 შენი სიკეთე, გულწრფელი მოქმედება ქვე-
 ყანამ იცის?! ხომ გრწამს კიდევ, გულ-
 წრუელად ემსახურები შენს ერს? აგერა
 როგორ გეხვევა ხალხი?!. ყველა მოწიწებით
 შემოგცქერის... მაშ...

„მოიცა, მოიცა!.. შენ... ღმერთო!.. ნუ
 თუ ესეც, ესეც... შევიდა კიდევ, თან
 ბრბო შეჰყვა... მისდევს... ქალი, კაცი,
 დიდი, პატარა, ერთმანეთს მოება. აგერ,
 აგერ მოეშურება ყველა მანდ!.. თან მოაქვს
 გულ-წრფელობის გარდა, ყველაფერი. რა
 გვარი სისაძაგლე არ არსებულა ადამიანის
 გულში!.. ღმერთო, შენ ხომ ჰხედავ ყვე-
 ლაფერს, შენ ხომ...

„ოხ, პატროსანო არსებავე, მოხვედი?!
 გულ-წრფელო, მამულიშვილო... უკანას-
 კნელად შენ მოხვედი.

ჯნუ შეხვალ მანდ. ყოველმა სისაძაგლემ
 მანდ მოიყარა თავი. უმწიკვლო ხარ. მა-
 გათთან ერთად არ უნდა იდგე, არა. შენი

მოღვაწეობა, შენი გულ-წრფელი, თავ-და-
დებული მოქმედება გამოისყიდის მთელის ერის
უნდომლობას, გაუტანლობას. იყავ კელაპტ-
რად! კეთილო მამულიშვილო, შორს და-
დექ! ნუ შეჯეროდები მაგ სისაძაგლის მო-
რევს, ნუ! შედექ, შედექ!..

„უანგარო მოღვაწევ, შედექ! მინდა გიმ-
ზირო, მინდა შენის მზერით დავტკბე და
თავი ვინუგეშო. იქნება აგერ იქ მოთავსე-
ბული სისაძაგლე დამავიწყდეს და დამშვიდ-
დე!.. შე... შედი, შედი!.. არ შესდგე,
შე, საზიზღარო თვალთ-მაქცო, ბილწო!..
ყველაზედ საზიზღარი შენ ჰყოფილხარ, ყვე-
ლაზედ...“

„ახ, ღმერთო, სადღაა, სად მოვძებნო წმი-
და გრძნობა, წრფელი და უანგარო, როდენ-
საც უწმიდესის საგნის სახელითაც ასე სარ-
გებლობენ, როგორც ეს უმგზავსი?!.“

„ახ, რა დიდის ამბით, რა გრძნობით
ახსენებ ხოლმე წმიდა სამშობლოს... ღმერ-
თო, ნუ თუ შესაძლებელი ყოფილა მაგრ-
ხელოვნურად თვალეზი აუხვიოს საზოგადო-
ებას და დაჰფაროს ადამიანმა ნამდვილი მო-
ძრაობა გულისა?!.“

„რალას ჰყოყმანობ და არ შეხვალ, შე საზიზღარო?!. შედი, შედი და ყველაზედ წინ წარსდევდი! შეუტერთდი იმათ და ატყუე, ატყუე, ვიდრე... ღმერთო, რად აბოგინებ ამათთანას?!.. რატომ...

„ოხ, თქვენ მაინც იყავით მაგრე. მუდმივ ეგ წრფელი გრძნობა გაკავშირებდეთ... აი, ვერ მხედავთ, რა სიხარულით ვეგებები თქვენს წმიდა, წრფელ გრძნობას იმ საზიზღარის შემდეგ?!.. ერთმანეთისათვის თქვენ თავს გასწირავთ: გიყვართ ერთმანეთი მეგობრულად. მეგობრები ხართ!.. შემომხედეთ, მეც თქვენთან ერთად ვხარობ. ღმერთო, გმადლობ, რომ კიდევ ყოფილა ადამიანში წრფელი გრძნობა!.. აი, ესენი... შედექით კია!.. ნუ მიხვალთ იქ. შე...

„შედით, შედით!.. თქვენც, თქვენც ორგულობთ, ერთმანეთს ატყუებთ?!. მოიგონეთ გუშინდელი ამბავი, როგორ ჰკილავედით ერთმანეთს, რომ თქვენი პიროვნება ამით აგემალლებინათ?! ახ, საზიზღრებო, აღარც კი გრცხვენინათ, ერთმანეთს ეგრე ღიმილით ეგებებით და შეყვარებულებსავით მიჰლაპა-

რაკობთ!!.. ფუი, ფუი, თქვე... შედით, შედით!..

„ღმერთო!.. რაღა დარჩენია?!. უფალო შეარყიე ტაძარი, შემუსრე მისი მკვიდრ კედლები, როგორც შიგ მყოფთ შემუსრე ყოველი ადამიანური გრძნობა და...“

„უფალო, უფალო!.. ნუ თუ აღარვინ დარჩა?!. ერთი, ერთი ადამიანი მაინც ვნახო, რომელსაც თავისი თავი არ გაელმერთებინოს და გულწრფელად მოქმედებდეს!.. ღმერთო...“

„რა გინდა აქ!!. წადი, წადი!.. დედი, დედი ერთ ნაბიჯსაც ნუღარ წარმოსდგამ!.. წადი, დაიმაღე!.. ახ, არ გეყურება, წადი!.. ღმერთო, ღმერთო, ნინოც თან მოჰყავს, ჰა ჰა, ჰა!..“

„დედი, შეიბრაღე წამებული შენი შვილი!. დაიმაღე, ნუ მოხვალ!.. წაიყვანე ეგეც ნინოც! ნურც მაგას შემოიყვან, წადი, წადი!. ნინო, ნინო, დედი, წადით, წადით!.. აი, მუხლ-მოდრეკით გევედრებით!! ვერ ხედავთ, რა მღულარებას ვაფრქვევ!! წადით წადით!..“

„ახ, არ გეყურებათ!. მოსდინხართ! . ღმერთო!.. დაბრმავდი, გონების თვალო, დაჩლიუნგდი, გონებავ!..“

„გული მაინც დამალეთ!.. არ მინდა თქვენ
 ლს შეეხედო... თქვენი საიდუმლო გავი-
 ...

„მინდა, ეგ ორი გული მაინც არ ვიცოდე!..
 ორი გული მაინც მაკავშირებდეს ადა-
 ნთან... მინდა ადამიანის გულ-წრფელობა
 მდეს!.. მაგრამ. .

„აახ, ხა, ხა, ხა!.. თქვენი გულიც მეშ-
 ბა თვალ-წინ!..

„არ მინდა, არა, არა და არა!.. და-
 უნგდი, გეუბნები, გონებავ!.. თავალო,
 არმავდი!.. ადამიანის გულ-წრფელობა მინ-
 მწამდეს, მინდა!.. მინდა!.. არ ჰჩლოუნ-
 ები!! ეპოტინები მაგ ორ გულსაც? ძალად
 „ჩლოუნგებ, დაგაბრმავებ! ნებას არ მოგ-
) შეეხო მაკ ორ გულს, ჩემ წშიდათა-
 დას...

„აი, ეს დამბაჩა მოგიღებს ბოლოს!..

„ჰაა!.. დედი... ნინო... მშვიდობით!..

— შვილო, რა დაგეპართა!...

— ჰა?!.

— საშინლად ჰბორგავდი, სტიროდი.

— დედი, შენ?!. ნინო?!.

— ჰო მე, ვილა ნინო?

— გენაცვა, დედი, დედი!.. სიზმარი ყოფილა!..

— ჰო, ძილში სტიროდი!..

— გმადლობ, უფალო, გმადლობ!.. სიხარულის ცრემლის ფრქვევით წამოიჩოქა ლოგინში და მხურვალედ უფალს მადლობა შესწირა, რომ სიზმარში ყოფილა გულთა-მხრე ლავი და არა ცხადად.

„...მძულხართ!...“

(სახალწლო ეტიუდი)

— ეს პირველი!— წამოიძახა ქალწულმა და ერდზე კისრის მიგრებით სარკეში ჩაიხე... ოდნავ შეპარებული სიწითლე იმის ხს, სპეტაკ სახის ფერს აშვენებდა, და ცისრი თვალები და ოქროს ფერი თმა ხომ თკეცებდნენ სიმშვენიერეს. ნეტოს თიანვე მოეწონა თვისი მინაზებულის სახე და ზკისკენ მთლად მიტრიალდა. სარკემ ხუფურად გამოაჩინა იმის მოხდენილი ტადა..

— მოდის!.. — ღიმილით წამოიძახა, კიბინ ფეხის ხმა რომ შემოესმა, და მოწყვეთ სავარძელში ჩაესვენა.

— ლეგაა!.. — შემოვიდა დედაკაცი და მოახნა ნეტოს.

— სთხოვე!.. — უპასუხა ნატომ და წამოდგა ლეგამ კარბჭეში გვაბანაკი გაიძროთმა გაისწორა და... — მოგილოცავთ ახალ წელს!.. — უთხრა, შემოვიდა თუ არა დარბაზში და ნეტოს მხურვალედ ჩამოართხელი.

— პირველად თქვენსკენ წამოვედი...

— გმადლობთ! თითქმის მეკვლევს თქვენ ხართ! — უპასუხა ნეტომ და სთხოვა, დამეღარიყო.

— ახ, რა ბედნიერი ვარ, რომ თქვენ მეკვლევ მე ვარ?... — შეუხამებელი სიხარულით წამოიძახა ლეგამ და ნეტოს გვერდი მიუჯდა...

— განა ჩვენი მეკვლეობა მაგრე საინტერესოა, რომ ბედნიერებად სთვლით?! — ღიმილით დაეკითხა ნეტო, და ცოტათი ლეგასკენ გადმოიხარა.

— ნეტო! — ხმის კანკალით წამოიძახა და ხელი დაუჭირა: — ეს დღე ჩემთვის სანეტარო იყო და მოუთმენლად მოველოდი, რომ... რომ... ახ!... ნეტო, მიყვარხართ!...

— ხა, ხა, ხა, ხა!.. — გაღიხარხარა ნეტო და ხელი გამოჰგლიჯა...

მდულარე გადაესხა ლევას, ნეტოს და-
ინვითი ხარხარი რომ შემოესმა და წამს
ოსაზრება დაეკარგა...

ვერც ხელი, ვერც თავი ვერ გაენძრია
ა გაშტერებით ნეტოს მისჩერებოდა.

რად?.. არ იცოდა.

ხარხარი კიდევ შემოესმა, თუმცა კი ნე-
ოს მეორედ არ გადუხარხარია, და მაშინ-
ა გამოჰტხიზლდა.

უეცრივ მოუდუნდა ტანი, ძლივს წამოდგა
ა თვალ-ცრემლიანმა წაილულლულა:

— მშვიდობით ბძანდებოდეთ!..

— როგორ, მიდიხართ?..— წამოდგა ნე-
ოს და თვალთ ჩააცქერდა.

— საცაა, დედა ჩემიც გამოვა, ძალიან
წყინება, იმის უნახავად რომ მიდიხართ!..

— ბოდიშს ვიხდი... არ შემეძლია!..

*
* *

ლევა გაეთრია. დიალ, გაეთრია, რადგან
ავის თავს ძალად მიათრევდა. ფეხები აღარ
მორჩილებოდნენ.

რა სიხარულით, რა სიამით მოეშურებო-
ა ნეტოსკენ?!. რა ღიმი უკრთოდა ტუჩებ-

ზე, როდესაც აქეთ მოესწრაფებოდა, და რას არ ოცნებობდა!.. მაგრამ რა სასტიკად დასაჯეს, დასცინეს და წმიდათა-წმიდა შეუღლახეს!..

მერე ვინ?..

ნეტომ... ნეტომ... იმ ნეტომ, რომელიც ანგელოზად მიაჩნდა, და რომლისაგანაც სრულებით არ მოელოდა ამგვარ შეურაცყოფას...

ნეტო ხორც-შესხმულ ციურ არსებად მიაჩნდა ლევას და როგორ წარმოიდგნდა რომ ის... ის... ისე ხარხარით მიიღებდა იმის წმიდა გრძნობას და...

— ახ!.. შესდექ!..—მეეტლეს ყავარჯენ ზურგში წაჰკრა და შეჰყვირა:

— გადაჰხადე!..

— როგორ, ბატონო, სთოვს!..

— გეუბნები გადაჰხადე!..—მოკლედ უბუსუხა და გვაბანაკი გადიღელა..

ცხელოდა. საკირეში ეგონა თავისი თავი იმის შუბლს, სახეს უხვად ეფერებოდა თოვლი, მაგრამ ამით არაფერს გრძნობდა და ქუდ-მოხდილი გადახდილი ეტლით მიწაზე რიალებდა უმთავრეს ქუჩაზე. რამდენმა შეე

ქდა და გაიფიქრა: „მთვრალიაო“. სხვა
როს თითონვე დაითაკილებდა ამას, მაგრამ
... ახლა... ახლა, როდესაც ნეტოს დაცინვით
არხარის მეტი არა ეყურებოდა-რა, ველა-
აფერს ამჩნევდა...

— გეყურება, არავინ მიიღო, ვინც უნდა
ყვეს... შინ არ არისთქო, ასე უთხარ.—სას-
იკი ბრძანება მისცა მოსამსახურეს და ლო-
ინზე გულდაღმა მიეგდო...

*
* *

— ვინ იყო, შვილო!..—დაკიეთხა დედა,
როდესაც ლეგა წავიდა, და დარბაზში გა-
ოვიდა.

— ლეგა.

— როგორ?! მერე ჩემ უნახავად წავიდა?..
ათომ, სანამდის მე არ გამოვიდოდი, ტკბი-
ღეულობაზე არ მოიწვიე?!

— მიეჩქარებოდა... უპასუხა ნეტომ დე-
ას, მაგრამ ტანში გააჟრჟოლა.

იგრძნო, რომ იმტყუენა, რომ იმისმა ხარ-
არმა აიძულა ლეგა ჩქარა წასულიყო და,
აე რომ არ მოჰქცეოდა, იქნებ: ის მთელი
ქდე ამათთან დარჩენილიყო. თვალ-ცრემ-
იანი ლეგა უეცრივ წინ წარმოუდგა და...

— გენაცვა, დედი, ცუდადა ვარ, მე ვ
ლარავის ვეჩვენები...

გული ამოუჯდა და ქვითინი მორთო.

— რა დაგემართა, რა იყო?!.

— არ ვიცი... მაპატივე!...— წამოიძახა
თავის ოთახში შევარდა...

— რა უზრდელი, საზიზღარი რამა ვარ!
ასე როგორ მოვიქეცი და...

ახლა-ღა იგრძნო თავის ხარხარის მნიშვნე
ლობა და ტანმა ჩხვლეტა დაუწყო.

ღეგას ცრემლ-მორეული თვალები
ჩაქინებული ჰშეყურებდნენ და, თითქო
მომაკვდავი, უკანასკნელად საყვედურს ეუ
ნებოდნენ...

— ღმერთო, ღმერთო, ხომ მოვკალი!...
წამოიძახა თვალებზე ხელის მიფარებით, რო
ღეგას თვალები მოეშორებინა და ლოგინს
პირქვე მიწვა...

ღეგა კუბოშია. შავად შემოსილი მღვდ
ლი წინ მიუძღვის და საუკუნო სამყოფ
ლოსკენ მიაქვთ. მგალობელთა გუნდი კ
სამგლოვიარო „წმიდაო ღმერთოს“ ჰგ
ლობს...

დედა?!..

ლეგას დედაც უკან მისდევს და იმას...
ტოს... საყვედურით უმზერს...

— ახ!.. — მწარეთ ამოიკენესა ნეტომ და
იგი ბალიშში უფრო ღრმად ჩაჰფლა, რომ
სამწუხარო სურათი თავიდან მოეშორე
ნა...

*
* *

— საზიზღარი!.. — შეჰბლავლა ლეგამ და
ლოგინიდან წამოვარდა: არ მეგონა, რომ
... ის ასე უზრდელად მომექცეოდა და
რში დაცინვით მომახარხარებდა... ოხ, რა
ვალების ამხვევი ყოფილა გარეგნობა!..

წავიდა... განქრა ჩემი ოცნება... რა ნა-
დ სათუთად ვკვებავდი, და ის კი რა სას-
იკად მომექცა?!.

— ახ!.. რომ ქალწული არ ყოფილიყო,
ამ სხვას მოეყენებია მაგეთი შეურაცხოვა,
ავგლეჯდი, დავფლეთდი და მიწასთან გავა-
ორებდი...

— როგორ, როგორ?!.. თუ უარის თქმა
ნდოდა, განა ზრდილობიანად ვერ მეტყო-
და? განა არ შეეძლო, სხვანაირად უარი
თქვა და მაგრე მასხარად არ აეგდო ჩემი
ძნობა?!..

საზიზღარი!..

— ბატონო, ვილაც ქალწულს უნდა თქვენი ნახვა.— მოახსენა მოსამსახურემ და წამოეჭიმა.

— მე აკი გითხარ, ნურავის მიიღე მეთქი!— წყრომით შეუტია ლეგამ და ის ლოგინზე მიწვა...

— მისთანა მშვენიერია, რომ უარი ვეღვუთხარი, როდესაც მკითხა: „ბატონი შარისო“?.

— გასწი, გაეთრიე!.. უთხარ სძინავს-თქო.

— ლეგა, მე ვარ!..— უეცრივ კარი შემოეღო და იქიდან მოესმა ხმა.

— შენ?!.— სიჩქარით წაჰოიჭრა და ნეტო პირ-და-პირ დაუდგა.— ხა, ხა, ხა, ხა!... შეგცოდეთ და იმისთვის მოხვედით?.. — მწარე დაეკითხა და თვალი თვალს გაუყარა.

— ლეგა... მომიტევე!— წამოიძახა ნატო და ლეგასკენ აჩქარებით წამოვიდა.

— შორს!.. მძულხართ!..

წერილის ნაგლეჯი

(ეტიუდი)

... ვუკვირდები, ჩემო კარგო, ჩემ გრძნობა თმა ყალყზე მიდგება. ნუ თუ ყოვე-ვე, რაც გითხარი ჩემ გრძნობაზე, ტყუი-უნდა გამოდგეს?!. რა მემართება? არ კი. წინადაც ესევე მემართებოდა, მაგრამ მჯერა, თუ ეს მემართებოდა. ჩემ გრძნობა არ ვენდობოდი... აგერ ერთი წელიწადია, რაც სიყვარული გამოგიცხადე და ჩემი პირობა მოგეცა. მგონი ერთი წლის კვირვება საკმარისია, რომ ასე თუ ისე შენი გრძნობა ასწონ-დასწონო და რაიმე დასკვნა მოიყვანო. რასაც იმ წამს ვგრძნობდი, აღდესაც პირველად გითხარ: მიყვარხარ, ალაც იმასვე ვგრძნობ. მართლაც მიყვარ-ხარ, მიყვარხარ, თავ-დავიწყებამდის მიყვარ-ხარ...

„მინდა ახლა გულში ჩაგიკრა, სულ ჩაგიძვრინო, რომ განუშორებელნი ვიყუ და საფლავშიაც ასე, ერთ არსებად გავქმნილნი, ჩავიდეთ... ახ, რა ნეტარება იბოდა, რომ ამ გრძნობით ჩავესვენო სკუნო სამყოფელს!..

„ხომ შორსა ხარ, ხომ მარტო წყრილ გესაუბრები ამ წამს, მაგრამ შენ ცხად თვალ-წინ მიდგეხარ და გეაშბორები, გევი და უკიდურეს ნეტარებას ვგრძნობ, იმ მეტს, როგორსაც, ხომ გახსოვს, შენი მშობლები რომ დასაძინებლად წავიდოდნენ ჩვენ. მარტოკებს ოთახში დაგვტოვებდნენ ჩაკონებულები, რა ნეტარებით ვიყავით სკულნი!.. ძაშინ აღარ გვესმოდა შენი მშობლების მძიმე ქშინვა, აღარც კედლის სკოთის შეუწყვეტლივი კაკა-კუკი და...

„ახ, რა სანეტარო გრძნობით ვიყავით შენგრობილნი!..

„იმაზე მეტ ნეტარებას ვგრძნობ ამ წამს როდესაც გონების თვალთ გეხვევო. შენგ მეტი ამ ქვეყნად არავინ არის ჩემთვის, შენგ ხარ ხემი ყველაი; მაგრამ... წყეულომც იყევეს „მაგრამ“, რომ დაუპატიებელი სტუმარად

ილიკო მიხვდა იმათ თვალების მეტყვე-
ბის აზრს და პასუხი არ დაუგვიანა.

— ვინ უნდა მიყვარდეს კატუშას მეტი?—
ილით წამოიძახა ილიკომ და ხელი კატუ-
კენ მიიღო.

— ხა, ხა, ხა!.. აი ეგ მოგეწონს!.. --გადი-
ნარეს ყველამ და კატუშას შეხედეს.

კატუშა კი გაწითლდა და სიცილითვე წა-
იძახა:

— როგორ არა გრცხვენინანთ, კნიაზო,
მ დამცინით?!

— მე არა ვხუმრობ,--დაიწყო ისევ ილი-
კი, როცა ქალებმა სიცილი შესწყვიტეს:—
მე არა მაქვს, რომ წავიდე სადმე; ან სულ
ქუჩაში ვარ, ან იალაღებზედ, ლამის გავგი-
ნებდნენ, არ ვიცი რა უნდა ვუყო ამ წყეულ
ქალებს.

— ვერ წარმოიდგენთ, რა ავაზაკები არიან,
ხედები; მზად არიან გაგყვლიფონ და
გლიჯონ; წარმოიდგინეთ ტყე სულ გა-
სული...

— მართალს ამბობ, მეც მაგ ყოფაში
გვდეს!----კვერი დაუკრა რეზიკომ და ამის

შემდეგ, ვინ იცის, რა სიმურტლე და სი
ძაგლე არ მიაწერეს გლეხებს.

— უნდა სულეები ამოვხუთოთ,—გად
წყვიტეს ბოლოს ერთად.

დასასრულ დაასკვნეს, რომ „მამულ-დედ
ლის მოვლა,“ თუ კი რამ „მამულ-დედუ
აქვთ“ და ან კიდევ იმისი ჯავრი აწუხებ
„სრულიად შეუძლებელია ამ დაწყევლ
გლეხებისა გამო.“

იმათ ლაპარაკში მზეც მოეთარა მწვე
ვალს, თითქოს მოჰწყინდა იმათი მზერა
ყარ-ყარყატის ყურის გდებაო და ცის სი
ცეში აქა-იქ გაფანტული ღრუბლები ი
მაგივრად სირცხვილის ნიშნად გააწითლ
სალამოს ნიაემაც დაჰბერა და ლაპარაკ
გაცხარებულები და აღელვებულები გააგ
ლა.

ამ დროს შეიარაღებულები ჭალია და
ლა შემოვიდნენ ეზოში და აივანზედ მობ
სეთ ქუდების მოხდით მიესალმნენ.

— კარგია მოხვედით!..—აივნის ქვეშიდ
გამოსძახა ზალიკომ ახლად მოსულებს
თითონაც შეიარაღებული იმათ გვერდ
ამოუდგა.

ასო სიტყვა და ვერც რომელიმე მოქ-
ხა ვერ დაახასიათებს.

ად მეწართება ეს?! არ ვიცი. პირველ-
ფიქრობდი, ვითომ ჯერ გამოურკვევეს-
ჩემი გრძნობა და ამისთვის მეწართება
ამის გამო გაგწორდი, რომ გამომერკვია
კვირვებოდი, მაგრამ, რაც ბევრს ვცდი-
გამორკვევას, უფრო გამოურკვეველად
ა და ჩემთვის გაუგებრად რჩება ის
ლოური სიყვარული, რომელსაც პოეტები
ტავენ. მე მგონია, იმათი ოცნების ნა-
ა ის სიყვარული და ცხოვრებასთან
თარი კავშირი არა აქვს. ან იქნება მე
ამ გვარი ბუნებისა და სხვები კი არა.
კ მაგრე იყვეს, მაგრამ... ფუი, კიდევ
ამ წამოიჩხირა!.. ყველამ რომ ასე გულ-
ლად ილაპარაკოს, როგორც მე შენ
პარაკები, მაშინ, მგონია, ყველა ამას
ადა...

ა, ნეტავი ვცდებოდე!.. მაშინ მეც შე-
ება შევიყვარო ვინმე ისე, რომ... რომ
ის იყვეს საუკუნოდ ჩემი სული და
ი...

ომ ჰხედავ, ჩემო კარგო, როგორ გულ-

ახლით გებაასები?! იმედია, შენც მომ
 თუ ჩემსავით გემართება... აბა ჩაუკვირდი
 თავს, გულს და ისე მომწერე... ნუ იმ
 ნებ, გეთაყვა, ნუ იმტყუნებ და .

.*)

*) ეს წერილის ნაგლეჯი ქუჩაში ვიპოვე, რა
 ნაც ავტორი არა სჩანს, ამისთვის გამოვაშუქავენ

„ბაბღო კი...“

(სააღდგომო ეტიუდი)

„ტირის მათა, სტირის, ცრემლები ველარ
თუყენებია, ან კი როგორ არ უნდა იტი-
ს, როდესაც თავის საყვარელ ბაბღოს,
რთმეტის წლის უმანკოს, ბალიშზედ უგრ-
აბლად გადასვენებულს დასცქერის?..

— ბიჭებო, მაგათ ძარს *) თავი დაანებეთ,
ნ მწუხარე ჰყავთ.— შემოესმა გარედგან ხმა.

— ვინ ჰყავთ მწუხარედ?— დაეკითხა მეო-
ხმა.

— ვინა და საწყალი ბაბღუა!..

— საწყალი!...

ამ ლაპარაკზედ მათას გული უფრო აუ-
ღდა და ცრემლებმა თვალთაგან ნიაღვა-
რით დენა დაუწყო.

*) დიდი გოდორი, რომელსაც დაუცეხვავ სიმინ-
შესანახავად ხმარობენ.

— მაშ ვისი ძარი წავიღოთ?... — ალაბა კდნენ ისევ გარედ.

— ვისი და ბერუკანთ ძველი ძარი უღიათ გარედ და ის წავიღოთ.

-- ჩემი ძარი წაიღეთ, ჩემი!.. თუ ჩემი ბაბლო არ მეყოლება, გინდ ე ქოხიც დე წვით!.. — წამოიძახა თვალ-ცრემლიანმა მაიამ მაგრამ გარედ ხმაურობა შესწყდა.

დარჩა მაია ისევ ყრუდ თავის ოთახში ხმის გამცემიც აღარავინ არის. ან კი მოიცლიდა აღდგომა ღამეს მაიასთან მის ვლელად, ხმის გასაცემად? ყველა აღდგომისთვის ემზადება, ყველა....

— ო-ო-ო-ო!.. — ყრუდ შემოესმა მაიამ ეკლესიის გალავნიდგან ყიჟინი.

— შვილო, შვილო, რატომ შენ კი იმითან არ ჰხარობ? — ჩასძახა მაიამ ბაბლოს მუხლებზედ ხელები მაგრად დაირტყა.

ჩქარა ეკლესიის გალავანი მთლად გაჩნდა. ცეცხლის ალი ეკლესიის წვერს სწვებოდა; *) ცოტაოდენი შუქი მაიას ოთახში...

*) ბევრ სოფელში ქრისტეს აღდგომა ღამეს ეკლესიის გალავანში ლიტო იისათვის ზარების დამკმდის დიდი ცეცხლი უნთიათ, გარს თითქმის მთლიანად ახლავს — ქალი და ვაჟი — ეხვეტილებიან, ლხინობენ, როკორც დღეობაში.

რკმელსაც მოხვდა და იქ ხატის წინ მბრუნ-
ვ კანდლის შუქს შეუერთდა. ამ გარე-
ებამ მაია გამოარკვია და სარკმლისკენ
ახედა.

— და, და, და, რასა ვხედავ, შვილო,
საა?!. შენც ხომ გიყვარს, შვილო, აღდ-
მა ღამეს ცეცხლის გარშემო სირბილი,
ნსტოლ-ამხანაგებთან ცელქობა, მაშ ეხლა
ხლში რას აკეთებ?!—სიმწვავეთ ჩასძახა მა-
კ ბაბდოს და გულში ჩაეხუტა.

— ჭოონააა!..—შემოსძახა პირველმა ხმამ
გ კარებში; მეორემ და ბანმა ხმა შეუწყყეს
რველ ხმას და მწყობრად, დიადი ჰარმო-
ით განაგრძეს ერთად:

„ალათასა ბალათასა
ჩამოვკიდებ კალათასა;
ქალო, ერთი კვერცხი ჩადე,
ღმერთი მოგცემს ბარაქასაა!...“

— ჩემო ბაბდო, ადე, კვერცხები გაუტა,
ნ გენაცვალოს დედა, შვილო!—სიყვარუ-
თ ჩასჩურჩულა მაიამ ბაბდოს და იმის
ფლვარებულ ტუჩებს თავისი შეახო.

მომღერალთ უეცრივ შესწყვიტეს სიმღე-

რა. ცოტა ჩურჩულის შემდეგ ფეხ-აკრეფი წავიდნენ.

— სად მიხვალთ, სადა?— მაიამ თავი კარ ბისკენ მიიღო და მიაძახა, მაგრამ მომღეღღებმა ვერ გაიგეს.

— ყველა თავს გვანებებს!...— მწარის ღმილით წარმოსთქვა და თავისი მორღვეულ თვალები ბაბლოს მიაყრდო, რომელიც დროს ტუჩებს აცმაცუნებდა და დრო-გამოშვებით გაუგებარ სიტყვებს გაიძახოდა.

მაია არ ჰშორდებოდა გვერდიდგან. მლი-მალ შუბლზედ, გულზედ, ხელებზე წყალსა და ძმარს უსვამდა. ბაბლო კი მაინც ბორგავდა, სიცხე არა ჰნელდებოდა.

პირველად მამლებმა რომ იყივლეს, ბაბლო დამშვიდდა, სიცხემ დაუშო. მაიას გაუხარდა ბაბლოს სუნთქვას თვალყურს ადევნებდა თვალ-ყურის გდებაში თავი ჩამოეკიდა, თავის უნებურად, იქავე, ბაბლოს გვერდი მიწვა და უნებურადაც ჩაეძინა...

— დედი, დედი!...— შემოესმა მაიას ხმა და დაფეთიანებული წამოვარდა.

— შვილო, რას შერეცა...— წამოვარდნილ უმაღლ მოჭხვია ხელები წამოჩოქილ ბაბლოს და გულში ჩაიკრა.

— გამიშვი, გამიშვი, მინდა წავიდე!

— სადა?...

ჩამოჰკრეს ამ დროს დიდ ზარსა. *) ააყოლეს კრილი ზარებიც.

— აგერ იქ!.. მეძახის, ვერ ჰხედავ?..

— ვისა, შვილო?! აქ არავინ არის!.. გომბაა, ზარებს რეკენ!

— აღდგომბაა!..—თვალეები მაგრად ჩახუდა შუბლი შეექმუხნა, თავი დედის კირს მიაქდო და...

დიდხანს იყო ასე. ზარების რეკა შესწყდა. გალავანში მღვდლის წინამძღოლობით ღობი სინარულით ეკკლესიას გარს უვლის. მავალი სანთლის შუქი აჩირაღდნებს ეკკლესიას და მის არე-მარეს. მღვდელი და მეფე-მომუნე „ქრისტე აღსდგას“ გალობენ. ხალხი ხარობს, „ქრისტე აღსდგას“ გაიძახის...

— დედა, ვერ ჰხედავ იმას?!

— არავინ არის, შვილო!

— შენ გენაცვალე!..—თითქოს გული თან გატანაო, ისე, წიკრმოსთქვა ბაბდომ.

*) სოფელში ღამის 12 საათზედ კი არა ჰრეკენ ზარებს აღდგომბა ღამეს, განთიადისას.

— მე უნდა გენაცვალო, შვილო, შენ კარა!..

— დედი, გამიშვი!..

— სადა?..

— ვერ ჰხედავ, მეძახის?! აგერ როგორ ბრწყინავს, აგერ, ... აგერ?!.. ქრისტე აღსდგა!.. რწყინავს!.. ის მეძახის!.. აგერ!— წამოიწია და თითი მაცხოვრის ხატისკენ გაშვირა, რომელიც მარჯვნივ აღმოსავლეთში კუთხეში ესვენა.

— რას მომცემს ის ქრისტე, რომელიც მე ჩემს ნუგეშს მართმევს!...

— სსს!..—მწარედ წაისისინა და დედის ტუჩებზედ ხელი მიაფარა.

— აბა სად არის?!.. მე იმას...

— სსს!—კიდევ წაჰსისინა და უფრო მარად დააფარა ხელი.

— შეევედრე!.. შეევედრე!..—ის... ის განუ... გე... შებს...—უკანასკნელი ასოვსულ მკრთალად წარმოსთქვა და მოღვეშის დედას მიესვენა...

გათენდა. ფრინველთა შესწყვიტეს დიდ ბული ჰიმნის გალობა, კერძოდ თვითნებურად

მხიარულეს მიეცა. მზემ ნაზი სხივები
 ავად უძღვნა ადამის შთამომავალთ, რომელ-
 ც მხიარულებით ერთმანეთს ქრისტეს
 უდგომას ულოცავდნენ. მღვდელიც ფსალ-
 უნით შევიდა: „ქრისტე აღსდგა მკვდრე-
 თ...“ და ბაბდოს რომ თვალი შეასწრო,
 ლობა შესწყვიტა...

„ქრისტე აღსდგაო!..“—ყველა მეტყველი
 ას გაიძახის... ქრისტე აღსდგა, მაგრამ ბა-
 ლო კი... *მკვდარ და მხარს ეს*

„გულ ცივობამ“!..

(ვეტიუდი)

კოდა-ხევის შესართავთან პატარა კლდეზე მოთავსებულმა ვაბრომ ყურებამდის მხრები აიწურა, შუბლი დაინაოჭა და მწარის ღრმით მილით, ჩაჟინებით მზერა დაუწყო იქვე ფეხთ ქვევით, განწისხებულ არაგვს.

ჰჩქეფს, ღრიალებს არაგვი!.. მზლად ზვირთებად ქცეული, იერიშით მოდის პატარა კლდის შესამუსრავად, რომელიც თითქოს დარაჯად ჩასდგომიაო უპატრონოდ მიტოვებულ „ბებრის ციხეს“, რომ გაცოფებულ არაგვი აუცეროს იმ ფშხვიერ გორაკს, რომელზედაც ჩვენ წინაპართ არსებობის დასაცველად აუშენებიათ ეს ციხე.

მაგრამ პატარა კლდე მწუხარებით უმზერდა თავის მკერდს უშვერს მედგარ ტალღებს რომლებიც შუილ-ხუილით ეკვეთებიან და

ვე წამს დანაწილებულნი, შხეპებად ქცე-
ნი კვნესით უკუ გარბიან.

„აწბილებული არაგვი ნაზად ჩაუდის „ბე-
ს ციხეს“, მაგრამ პირ-ქათ მოსულობა
ამხელს, რა ძალდატანებითი სინაზეც
ს, რინაირ შხამითაც არის აღვსილი მისი
აზე.

ბებრის ციხეს“ ჩაცილებული არაგვი ძ●
იკრებს და მხიარულის ღრიალით მუ-
ას უთვლის პატარა კლდეს; ემუქრება
მიეშურება...

აით!...

არაგვო, არაგვო!.. — გულის ტყენით
ურჩულებს პატარა კლდე! — რას გამოგი-
არ თვალში, რისთვის მოგინდომებია ჩე-
შემუსვრა?! ნუ თუ უპატრონოს დარა-
ხისთვის?! ეჰ, ჩემო კარგო, რადა ხარ
ეთი ხარბი?.. აბა მიიხედ-მოიხედე: რა დი-
შენი კალაპოტი. რო გაიფანტო, ვერც
ღაპთარავ. კარგი, მეც შემმუსრე, გა-
რთოვე შენი კალაპოტი. მერე? ჰმ!..
ივის გინდა? მაგრე სისწრაფით რომ გა-
ხარ და თან მუქარას მითვლი, თუ გგო-
გიძმოს, რომლის იმედითაც მემუქრები?!

ნუ. სტყუვდები, ჩემო კარგო არაგვო, ნუ იმისი ტკბილი ხმა ნანად ნუ შემოგესმის პირველში ძმურად გიხუტავს გულს დინჯი, მეტის-მეტად დინჯი შენს ფიდეგამს და მკლავ გადახვეული მოგიხტვევრდით და იმას კი ველარა ჰხედავ, თან-და-თან ბურუსში როგორა გხვევს და

● სადღაა შენი ხსენბა?..

დიდებული მტკვარი მოდისო! გაიძახე ქვევით, და შენი სახელი კი...

— ეეხჰჰ!.. — გულ-ამოსკვნით წამოიძახა ბრომ და შუბლზედ ხელი გადისვა.

მწუხარებამ ისე მიასუსტა, დაუჩლოუნგა გნება, რომ დიდხანს, დიდ-ხანს შუბლ-კრული და მხრებ-აწურვილი გაქვავებუიჯდა. ამ დროს განძავლობაში არავითაზრს არ გაუვლია მის თავში.

გზა-დაბნეულ ცხვარსავით მოვიდა კლდეზედ მოღვეშით ჩამოიჯდა. არ შეუმჩვია გაბროს არც არავის ბრძოლა კლდესთან არც ეტლების ტრიალი იქავე გზა-ტყევიზედ და არც ის, თუ თან-და-თან როგომისწყდა ფეხის ხმა, და მხოლოდ არაგვიქუხდა. ვერც მთვარის ამოსვლა შენიშნა

მ, და ეხლა, როდესაც თავისდა უნე-
 ად გულის სიღრმიდან კვნესა აღმოჰხდა
 ცივი ოფლი შუბლიდგან მოიწმინდა,
 არეს შეჰხედა, რომლის დანახვაზედაც
 ღი მოეკუმშა, ყელში მოებჯინა. თვალი
 აროდ მოაშორა და არე-მარეს გადაავ-
 , მაგრამ იქაც, იქაც იგივე შეჰნიშნა:
 , ღრე, მდინარე მთვარესავით გულცივა
 კქეროდა გაბროს.

გერ, გაღმით ქალიდანაც ბუღბუღის
 ზნებული ყეფა „ტია-ტია“ ოდნავ გამო-
 და არაგვის მოთქმას შეუერთდა.

ეგ... ეგ მაშინაც ჰყეფდა, მაგრევე გატა-
 ით, როდესაც მე აქვე... ოხ!..“

აფეთქლებზედ ხელი მიიფარა და მწარედ
 იინი მორთო.

წრათად გადაეფურცლა მისი ცხოვრების
 ანე და სანუგეშოდ ვერა ჰპოვა-რა, მხო-
 დ ერთ გარემოებას მოჰკრა თვალი, რო-
 ს იმედითაც ლამობდა შელახული ძალის
 გენას და ესიც ხომ...

ღმერთო, ღმერთო!..“—წამოიკვნესა გაბ-
 კ და უფრო მაგრად მოუქირა თავს ხე-
 ბი.

„წყვდიადში ხეტიალი, ხელების ფათურ ქვითინებდა გაბრო:—როდემდის უნდა რძელდეს?.. ან კი რად უნდა ხელი აფარო, რას ელტვი, რისთვის, ან ვისთვის ცხობრობ?..“

— რას სულელობ, რას?.. სადაური ხეა:

● „ვისთვის, ან რისთვის“? ეკითხება იმ მალე ხმა.

— რომ მაგრე მკიცხავ, გეცოდინება სთვისაც.—გაბრომ შესწყვიტა უეცრივთინი და თვალეზი მოიწმინდა.

— ვიცი და ამისთვის გეუბნები.

— ოოხ, მითხარ, მითხარ!.. ოლონდ გამაჯებინე და... ვფაცავ ჯოჯოხეთს, რილსაც ჩემ გულში დაუბუნდია, გაგაღმერც გეთაყვანები!—გაბრწყინვებული თვალე შეეკითხა ზეცას.

— ვისთვის და საზოგადოებისთვის.

— ჰმ!.. მეც არა ვსთქვი, მართლა იცი გულნატკენად წამოიძახა გაბრომ და თვალეზი მჩქეფარე არაგვს მიაყრდნო.

— რატომ მაგრე მწარედ იღიმები?.. გეკითხები! მაშ არ უნდა ემსახურო ი

ანც დაგბადა, აღზარდა?!... ვალს გარდახ-
ა არ უნდა?

— შეგნებულად მეუბნები მაგას?

— შეგნებული რომ არ მქონდეს, არც
ტყოდი.

— მაშ კარგი, ყური დამიგდე: საზოგა-
ოებამ დაგბადაო, მეუბნები, ეგ ტყუილია.
. არ ვიცი კია რა განზრახვით, ბუნებამ
მზარდა, ხოლო საზოგადოებამ წამართვა
, რაც ბუნებამ მომანიჭა, ან კიდევ, თუ
წამართვა, დამიმახინჯა, გამირყვნა და
მილახა.

აგერ! არ გეყურება, როგორ გატაცებით
ლობს ბულბული?! ეგალობება და გალობს.
ოდესაც გეტირება იცინო და იტირო, როდე-
ც გეცინება! საზოგადოებას რომ ის მივუ-
ო, რაც მე იმან, მაშინ ის, აი, წინ უნდა
ვიმძღვარო და ჯერ ის მივანდო არაგეს და
რე მე მივეცე. გულ-ქვა, გულ-ცივი, თა-
წვერის ფეხის დამჭირებელი საზოგადო-
მოდის და გეუბნება: „შენ ჩვენი მოქმე
ესა და ესა ჩვენთვის უნდა გააკეთოვო!..
ანაცვალე ჩვენ, ვინც კი გყავს, ან გაქვს
მე. შენ მოვალე ხარ...“ კარგი პატიოსანი.

თუ მე ვარ მოვალე, პატივცემულო საზოგადოება, შენც მოვალე ხარ; თუ მე შეგე გეკუთვნი, შენ კიდევ მე უნდა მეკუთვნოდეს. საზოგადოება მსხვერპლს გთხოვს, ძალა გატანს. შენ კი დანა ყელთან რომ გქონდეს მიტანილი, ხელს გამოგიწვდის საშველად?.. როდის გაუწვდია თავის წევრისთვის ძმურად ხელი, გაუმხნევებია სასოწარკვეთილი, აღუდგენია სულით დაცემული?

გეყურება? შენ გეკითხები, შენა, როგორ საზოგადოების ვალს თავს მახვევ.

— სტყუი, საზოგადოება ყოველთვის გლოვობს, როდესაც მის წევრს უბედურება რამ ეწევა.

— ხა, ხა, ხა, „გლოვობსო“!.. დიად გლოვობს, სწუხს, სტირის, მაგრამ, აბა ჩემი უკვირდი, რას წარმოადგენს ეს გლოვა, ტირილი, მისი ცრემლი? დაკარგულ წევრს გლოვობს თუ თავის თავს; დაკარგული წევრისთვის აფრქვევს ცრემლს, თუ თავის თავისთვის? აბა, შენ იყავ მხოლოდ ადამიანი უჩინარი, თუ შენ გიგლოვს, ცრემლი აფრქვიოს. იმას ჰგონია, რომ შენის დაკარგვით არა დააკლდება. შენს უბედურებას

რც კი შეიტყობს. თუ მასხარა ხარ, საზოგადოება გიგლოვს, ცრემლს დააფრქვევს, დგანაც მოაკლდება შენი მასხარაობა, ვერ იმხიარულებს შენის მასხარაობით. შენ გლოვს, როგორც მასხარას და არა როგორც წევრს-ადამიანს. მწერალი ხარ ან უნა რაიმე ხარ, რითაც შენ საზოგადოებას იმხიარულებ, ასარგებლებ, გიგლოვს რადგანაც შენის უბედურებით აკლდება მას სიამოვნება, სარგებლობა. შეიგნე, რომ თავის ამოვნების შემცირებას გლოვობს და არა კარგულ წევრს? მაშ...

ეჰჰე, რაებს მალაპარაკებ?!. რაც ცხადია, რაც ნათელია, იმას ახსნა, განმარტება უნდა? „თვით მონა, ყურმოჭრილი მონა ძლიერსა ცდილობს დაგიმონაფოს, გაგანადგუოს, სისხლი გაგიშროს, და ამ საზოგადოებისთვის მირჩევ კიდევ ვიცოცხლო, ვალი დავეუხადო?

ახ, რომ შემეძლოს მისი ვალის გადახდა?! რამ არა!.. არა!.. არ მინდა მეც ის საძაოობა ჩავიდინო, მოლალატობა, სუსტის გადგურება, ძალმომრეობა და ფეხ-ქვეშ დახლა მე არ შემიძლიან. და თუ ასე არ მოი-

მოქმედე, მაშინ აღგილი არ გაქვს საზოგადოებაში. იმისთვის მეც...

— კარგი, მაგას თავი დავანებოთ, ესთქვა შენ მართალი ხარ...

— როგორ თუ ესთქვათ?!. მაშ დარწმუნებული არ ხარ?

— როგორ არა!.. დარწმუნებული ვა დავანებოთ თანამედროვე საზოგადოებას ვი, სიძულვილის ღირსია. აბა, ახლა გაიხე გამოიხედე: ჰხედავ, აგერ იქ ზედაძნის ს ბეროს მთის წვერზედ, ქვევით კიდევ, ჯვა პატიოსნისას, მცხეთის ტაძრებს, ნანგრევც და, აი, შენს გვერდით „ბებრის ციხეს“ ვერ ჰხედავ, როგორ გამოკრთიან მთვარ შუქზედ? ნუ თუ შენს სულს და გულს ნი დიდების მოწამენი არას ეუბნებიან?! ნა ყოველივე ეს შენ წინაპირთ არ გაგ ნებს, როდესაც მათი სიცოცხლე დულ და გადმოდიოდა ამ მახარეს?!. განა...

— კმარა!.. ვხედავ, კარგად ვხედავ ჩ წინაპართ დიდებას და იმასაც კარგად ვ დავ, რომ ამ დიდებას ჩვენი გათახსირე არარობა მოჰყვა. რას წარმოადგენს ის დიდ რომელსაც შედეგი ასეთი ექმნება? ჩვენი ა

აბა იმ დიდების შემდეგ უფრო მწვაფია, რო...

— აი სწორედ ამ გათახსირების დროს და ბრძოლა.

— ოხ, მომეც რწმენა მომავლისა და, აი, მთას მეორე ნაპირას გადავდგამ, თავს შელამ...

— შევნიერ არსებას შეუძლიან მოგანის რწმენა, გამოგარკვიოს და....

— სსს!..— მწარედ წაისისინა გაბრომ ამ ხუცვებზედ და დაღრეჯით თავი გაიქნივ-გაიქნია.

— რა იყო?

— ნუღარას მკითხავ, მომშორდი!

— კარგი. ყოველისფერში მართალი ხარ. კრამ ერთ კითხვაზედაც მიპასუხე: მაგრე მ გამოგაშტერა?..

— საზიზღარო, მომშორდი, არ გეყურება? ადამიანი უკიდურეს მდგომარეობამდის ულა და შენ გულ-გრილად მასხარად ებ!.. აი, მაგ გულცივობამ გამიტება გულცივობამ!..

— ნუ თუ გულშემატკივარი არავინ იყვ, რომ თავს იმეტებ?!. განა შენის სი-

კვდილით არავის აატირებ, გულწრფელ
-კრემლი არავის არ წამოსცვივა?!.

— წყვილი კრემლიც რომ გადმოაგდ
ვინმემ გულ-წრფელად, ვფიცავ, თუნდ
ნანგრევებს, ამ „დიდების მოწამეთ“, —
გორც შენ მონათლე, — ავიტანდი ყოველგ
ტანჯვას. ოღონდ თბილი, გამაცოცხლე
ლი კრემლი მოჰხედეს ჩემს მკერდს და
მკვდარიც გავცოცხლდები. მაგრამ სადაა,
და?! ვეძებდი, მაგრამ... უნდა... უნდა...

მხოლოდ არაგვი ვიპოვე, აი, ვერ ჰხედ
ლავისკენ მიმწვევს, მეაღერსება?... კრემლ
ბი მზადა აქვს... ყველას მკერდს აპკურე
დაალობს თბილი, გამაცოცხლებელი კ
მლებით კი არა, ცივი, მამაკვდინებელით.
ესე, როგორც ჩემ მკერდს...

„აახ!...“

არაგვი ოდნავ შეჩქათუნდა, შეშოშმი
და სწრაფ ისევ ისევ, ჩვეულებრივი დ
ლაიწყო; მთა, ღრე, „დიდების მოწამე
ისევ ისევ გულ-გრილად, ცივად გადმოს
როდნენ პატარა კლდეს, რომელიც უ
ვანთავისუფლებულიყო ზედ მოთავსებ
გაბროსავან, და მთვარე ხომ...

ბულბულიც ისევ აღვზნებით ჰყეფდა „
ტიასა.“

„რა ზიზღით მიცქერის?!“.

(ეტიუდი)

I

ცხელა, საშინლად ცხელა. ჯერ თორმე-
ი საათიც არ არის და კაცს გარედ აღარ
ამოესვლება. ამისდა მიუხედავად მაინც
უფილისის მტვრიან ქუჩებში მოძრაობა არ
სეწყვეტილა. აგერ, გაქაფებული ცხენები
ტლს მიაგრიალებენ და შიგ მჯდომი კი
ოლგას ეფარება. მეჯაგვე ცხენს გვერდით
ოსდგომია და რაც ძალი და ღონე აქვს
ეპაუნებს, მაგრამ ცხენი ადგილიდგან არ
ძვრის. ველარას ჰხედავს. ცხენსაც და პატ-
ონსაც ღვართქლი ჩამოსდით.

— კუღზედ უკბინე, კუღზედ?...— გაეხუმ-
ა კინტო და ხმა-მალლივ ყვირილი მორთო:
იტრი, კიტრი, შუშა კიტრი... ჰა, ჰა, ჰა!..
ა გრილი კიტრია!.. ღმერთმანი. კობტა

ვირის მოტანილია! . აბა, აქეთ კიტრი, კიტრი!..

— აი, შენი...— აღარ დაათავა მეჯავგ, სიტყვა, შოლტის ტარი მოაბრუნა და ბრაჟ მორეულმა ისე მაგრად დაარტყა ცხენს, რი შოლტის ტარი შუაზედ გადატყდა.

ცხენმა უეცრივ გაიწია, მაგრამ ჯაგვა მხილოდ ააქრიქინა და ადგილიდგან კი ვედასძრა. ცხენს დაჭიმული კუნთები მოუდუნდთრთოლამ აიტანა და უეცრივ მუხლენ მოეკეცა.

— წკრრრ!— ააწკრიალეს ტრამვაის ზარ და მხარ-თეძოზედ წამოწოლილ ცხენს ვგონი გვერდით აუსლიქინდა...

— აი შე....— ყვირილით გადმოვარდვაგონიდგან ერთი ჩასუქებული კაცი და მეჯავგეს ყელში სწვდა.

— გოროდოვოი!...— ყვიროდა ჩასუქებული კაცი და თან მეჯავგეს ანჯღრევდა.

იმის ყვირილზედ ასასიც მოვიდა და წამამოეჭიმა.

— ოქმი, ოქმი!... ეხლავე ოქმი უნდა შევდვინოთ ამ საზიზღარზედ, რომ ასე სტაჯავს ცხოველს! იმოდენა ტვირთს უდებრომ....!

— შევადგინოთ, თქვენო კეთილშობილებო, შევადგინოთ!.. გულწრფელად ეუბნება ასი.

— შენ იცი, მე ვინა ვარ?!.

— ვიცი, თქვენო კეთილშობილებავ!.. შენ ცხოველთა მფარველ საზოგადოების ვრი ბრძანდებით!..

— ჰო და... ოქმი!...

მეჯაგვეს გამოაშვებინეს ცხენი, ტვირთი უნახევრეს და შემდეგ გამგზავრების ნება ეცეს.

— რა კეთილი კაცი ყოფილა!.. — გულის ზრმიდგან ამოსკდა გიგლას, რომელიც რ კედელს აჭყუდებია და ამ სურათს წიღგანვე თვალ-ყურს ადევნებს.

ეს სამი დღეა ტფილისში ჩამოვიდა გიგლა უშაოდ, მაგრამ ჯერაც ცის ქვეშ ათენებს და მშებს. რამდენიმე პური ჩამოჰყვა თან, ის მინ დილითვე შემოელია. მას შემდეგ აღ არა უნახავს-რა. ნაცნობი არავინა, მიჰმართოს?.. არ იცის. საცა სამუშაო ნახა, ყველგან უარი უთხრეს. შინ დაბრუნდეს?.. მერე რა გააკეთოს? ხომ იმის-ნამოვიდა, რომ სახლში საქმე არა

ჰქონდა?!. ყანები მოუცდა, იქ ახლო-მახლო
 სოფლებშიაც მოსცდა მოსავალი. ორმ
 ცალიერი, და ფქვილის გოდორი ხომ დიდ
 ხანია გამოებერტყა. რამ უნდა დაიოკო
 ამოდენა ჯალაბობაო?!.“ — იფიქრა შინ
 ქალაქში წამოსვლა არჩია ერთი ორი გრ
 შის საშოვრად. — „ესაც ქალაქი!..“ — წამ
 იძახა გიგლამ ორი დღის სიარულის შე
 დეგ ტფილისს რომ მოადგა და უეცრ
 მძივე სუნმა სუნთქვა შეუხუთა. „ეს
 ქალაქიო!..“ — იმეორებს ამ სიტყვებს ეს ს
 დღეა, და კუჭი უკაკანებს. ეს ოხერი, მშ
 ლი რაღას გადაეკიდა?!.. რიგიანად ველ
 უსუნთქავს, გვერდში ისე მაგრად ჰჩხვდ
 ტავს. თითქოს სიცხეც თან-და-თან უე
 ტებს, მაგრამ რა სიცხე, „მზე მახურებსო!..“
 ინუგეშებს თავს გიგლა. წყალი კი უხ
 აქვს. იქავე ახლოს მილის წყალს იღებენ
 დებში. ისიც ყოველ ხუთი წუთის გან
 ლობაში წყალს ეწაფება....

— შენი ჰირიმე, ბატონო!.. — ნაბდის
 დი მოიხადა და ძალ-დატანებით მიჰმა
 ჩასუქებულ „ცხოველთა მფარველ საზ
 დობის“ წევრს, როდესაც ის გიგლა
 მოტრიალდა.

— რა გინდა?... — მკვახედ დაეკითხა ჩასუ-
ბული წვერი და ცოტა ხანს შესდგა გი-
ლას წინ.

გიგლას ენა დაება. რა უნდოდა?.. ეხლა
გლამ აღარ იცოდა. აგერ მეორე დღეა
ე წვალობს, უნდა ითხოვოს, მოწყალება
ინც სთხოვოს ვისმეს, მაგრამ ყოველ ხე-
ის გაწვდაზედ უცბად ედუნება მკლავები,
ა უდამბლავდება, და მისი განზრახვა ისევ
ნზრახვად რჩება. ვერა ჰბედავს. „სირცხვი-
იაო“ — ამბობს და ადამიანისადმი მისამართ
ბოვნას ზეცისკენ ჰგზავნის. იმისი არა
ცხვენიან.

ეხლაც მხოლოდ ჩასუქებულს მიჰმართა
ისტვის, რომ მისმა საქციელმა აღტაცებაში
აიყვანა, მაგრამ ჩასუქებულის მკვახე კი-
ვამ დაამუნჯა.

— რა გინდა?.. — გაუმეორა ჩასუქებულმა
ვე კილოთი კითხვა და თავით-ფეხამდის
რვალიერ-ჩაათვალიერა.

მიწა რომ გახეთქილიყო, ის ერჩინა გი-
ლას, ვიდრე ამ კაცის წინ ქუდ-მოხდილი
ომა.

— მე.... სამუშაოდ ჩამოვედი. ვერა ვი
შოვე-რა.... არაფერი მაქვს... მქვალიც...

— ჰოოო!.. ჩიარე!..—ზიზლით უთხრა ჩ
სუქებულმა და ბურტყუნით მხარი აუქცია.

— ჰმ!..—ჩაიცინა და მწარე ღიმი ტ
ჩებზედ აუთამაშდა.

ტყვიასავით მოჰხვდა ჩასუქებულის სი
ყვა გიგლას, და მუხლები დაუდამბლავდ
მუხლების თახთახით იქავე ჩაჯდა და შუ
ლიდგან ქირის ოფლი მოიწმინდა...

— რადა ვთხოვე, რადა?!—თავის ქნ
ვით და მწარის ღიმილით ეკითხებოდა თ
ვის თავს და ჰკიცხავდა თავის საქციელს.

— ეა, რა გზაში ჩაჰგდებულხარ?!..—თ
ხის წამოკვრით ზედ გადაალაჯა ერთმა კო
ტომ და დაიყვირა: მწვანილი, მწვანილი!

ხმის ამოუღებლივ წამოდგა გიგლა. ქალს
ქის იმედი გადაუწყდა. არჩია ისევ სოფლი
წასვლა. „იქნება აქეთ სოფლებში ვიშო
რაიმე სამუშაოო“, - გაიფიქრა და ვერის გ
ლასლასით გაუდგა.

მზე კი უხვად უგზავნიდა სხივებს, თ
დასტრიალებდა ქალაქს და სულდგმუდს
ტვინს უღუღებდა.

II

– ღმერთო ან მომკალი და ან კიდევ
ი ცვარი წყალი ჩამაყლაპე!..—პირ-გა-
პრალმა წამოიძანა და ანთებული თვა-
ლი ზეცას მიაპყრო.

იგლას უნდა წამოდგომა, მაგრამ სხეუ-
ლარ ემორჩილება. იცის, რომ სულ
ვერსი არ იქნება მტკვრამდის; იცის,
ად იცის და აგერ პირდაპირ მტკვარსაც
ავს, ბუნდად ჰხედავს, და წყურვილიც
კეცდება. სწყევლის თავის თავს, რომ
ქარს დაჰშორდა და ხელ-მარცხნივ სო-
ს თვალი მოჰკრა და იქით გაეშურა.
ება იქ მაინც ჩქარა მივიდე და ცოტა-
აული მოვიბრუნოვო,“ გაიფიქრა, მაგ-
იქამდის ველარ მიაღწია და ამ ხესთა-
დღივს მოვიდა. მზის სხივებს ველარ გაუ-
და აქ ჩრდილში წამოწვა....

ქვალი?!..

ქვალს ვინდა ნაღვლობს, თუმცა სუნ-
ს უხუთავს, რომ წყალი, ერთი ცვარი
ი ჰქონდეს!..

— ღმერთო!.. — წამოიძახა სასოწარკვე
ლებით და უნდოდა თავისი თხოვნა გაემდ
რებინა, მაგრამ მოაგონდა, რომ რ
დენჯერმე მიჰმართა და მისი სიტყვები უ
სუხოდ რჩებოდნენ. ღმობიერებით აღვის
თვალეები მოუკრიალდნენ და სწრაფ უნუ
უობით აღივსნენ. გიგლამ არე-მარესლა
დააავლო თვალი და, დახე მის განცვიფრ
ბას, მზის სხივები ველარ დაინახა. საჩქარ
კას შეჰხედა. ნუ თუ შეისმინა ამის ვედ
ბა?!. ცა წაფერფლილა! მის სიხარულს
აქვს საზღვარი. „ღმერთო, ღმერთო!..“
ხის სიხარულით გიგლა და პატიებას
თხოვს ეხლა ღმერთს, თავის უნუგეშო
თუ აწყენინა....

ცა იქუშება, ცა ინაბდება. ჩამოზნელ
სუნთქვა გაძნელდა. განრისხებული ცა ბრ
ლის სამზადისშია და თითქოს ფიქრობს
თი რამე ჩაიდინოს, რომ უეცარის თე
მოქმედებით ქვეყანას თავ-ზარი დასცეს.

თუმცა ძნელი იყო გიგლასთვის წამოწრ
მაგრამ მაინც წამოიჩოქა, გვერდით ხის ბ
მიეყრდნო. ტკბილმა, ტკბილმა უფლისა
სასოებად შეიპყრო, და, მთლად სასო

ვედაქმნილი, მადლობის ჰიმნის წარმოსათ-
მოდ მოემზადა მისი არსება....

ერთი კიდიდან მეორემდის ცაზე ცეცხ-
ლს ხაზი გადიკლაკნა და ამ გარემოებამ
ანება მისი თან გაიყოლა. ველარ მოასწ-
ულ სიტყვის წარმოთქმა.

ელვას თან მოჰყვა საშინელი ცის ხმაუ-
რება. ყველა შედრწუნდა, ვისაც კი ოდ-
ეს შეუძლიან შედრწუნება, და თვით დედა-
ცაც შეფიქრიანდა....

III

— გული გამისივდა!.. — წამოილაპარაკა
ვისთვის ტფილისისკენ მიმავალმა ბაყალმა
ჩოხის კალთები შემოინაოჭა, შეათამაშა
მარცხენა მხარეზედ გადაიფინა. „მეგო-
—განაგრძო, —წარლენა იქნება მეთქი,
თურმე კი... ამ ცასაც როგორ მასხარა-
ბა სცოდნია, პუსტოი ტრევიგა ჰქონია!..
ელა მიწა არც კი დაასველა. ერთიბეწოდ
ამონამა, აბა ერთი ე ცას შეჰხედე, რა უე-
რივ მოკრიალდა.... ჰმ!...“—ჩაიცინა ბა-
ყალმა და, თითქოს ვერა გაუგიარო, და
ან კიდევაც არ უნდა ამაში გამოტყდესო,
ე გადააქნივ-გადმოაქნია თავი. ამავე დროს
ესდგა და მიიხედ-მოიხედა...

—ვააა!... დიდება შენთვის ღმერთო! —
 ცვიფრებით ხუთი თითით პირჯვარი გად
 წერა და ჟრჟოლით განაგრძო: —რაზე მე —
 მეცემოდააა!... ამოდენა ხე შუაზე გაუბა
 თქია და მე რაღას მიზამდა?!... მგონი... —
 მართლა, მეხის ნატეხი კარგიაო, ამბობ
 მოდი მოენახამ, იქნება, ვიპოვო... —სთ
 ბაყალმა და ხესთან მივიდა.

— ე, შე ცინგლიანო, შენ კიდევაც —
 პოვია მეხის ნატეხი, — წამოიძახა, როდეს
 ხის ქვეშ მიმჯდარ გლეხს თვალი მოჰკრა

— ძმობილო! — წამოუარა წინ და დაუძა
 შავრამ უეცრივ ბაყალს ფერი ეცვალა.

ხის ძირში მიმჯდარი გლეხი ქანდაკება
 ვით გაშეშებულყო.

ბაყალმა ერთი კიდევ შეჰხედა, შიშმა
 ტანა, და გლეხის სახის გამომეტყველო
 ველარ გაუძლო.

მხოლოდ, ზიზლი, ზიზლი და ზიზლი
 გედლოთ ამოგეკითხათ გლეხის ოდნავ გა
 ლილ თვალებში და მოლიმარ ტუჩებში!...

— ვა, რა ზიზლით მიცქერის?! — წამო
 ძახა ბაყალმა კანკალით და რაც ძალი და ღო
 ჰქონდა ტფილისისკენ გაჰკურცხლა...

...!—მწარის ღიმილით დაეკითხა ახალ-
ადა.

— თითქმის!— შუბლის შექმუხვებით უპა-
ხა მკურნალმა.

— მაშ ერთისა ან ორი წლის სიცოცხლე
მაქვს, არაა?!..

— აკი გითხარით!.. ისიც იმ პირობით, თუ
უდროდ, ძალიან მყუდროდ იცხოვრებთ.

— ახ, რა ბედნიერი ვიქნები!..— დაცინ-
ით წამოიძახა და კიდევ ყრუდ ჩაახველა.

— რაო?! ვერ გავიგე თქვენი „ახ!“

— არა, ისე!... მაშ მყუდროდ, ძალიან
უდროდ რომ ვიცხოვრო, ორ წელიწადს
სიცოცხლებ?

— დიად!

— ეს მყუდროება რაში მდგომარეობს?..

— ხომ გითხარით: სასმელს ერიდეთ, ნუ-
ა გვარ გრძნობათა ღელვას ნუ მიიკარებთ,
უნდ სიყვარულსაც; ნამეტანვად ამ უკანას-
კელს ერიდეთ. — ცოტა წყენით უპასუხა
მკურნალმა და სახის მოძრაობით ანიშნა,
რომ დროა მოჭშორებიყო.

— უკაცრავად, მკურნალო, ეხლავე წა-
აღ. — უთხრა ზიზღით და განაგრძო: — იმ ორ
წელიწადს ჩემი სიცოცხლე რას ემგზავსება?..

— ვერ გამიგია თქვენი კითხვა!

— რისთვის უნდა ვიცოცხლო, თუ უბრალოდ ცოცხალი მკვდარს დავემგზავსები?..

— როგორ თუ მკვდარს?.. განა თქვენ ღიჯით, რომ თითო წამშიაც კი მთლად თავი მოსაწყობებელს მისცემენ, თუ კი მომაკვდავნი სიცოცხლეს განუგრძელებენ!...

მხოლოდ იმ პირობით, თუ იმ წუთს სინამდვილეში მოვინებაში, მოქმედებაში გაატარებს და არა ჩემსავით ცოცხალი უკანასკნელ წუთებში მკვდარს დავემგზავს.

— განა თვით სიცოცხლე სიამოვნება არ არის?

— რომ უმზიროს, სხვები როგორ სიამოვნებენ და ის კი... მშვიდობით!.. გმადლობთ!..

— მო, მარო, — ხელი მომეცი. ჰო, ეგრევე ვხედავ რომ სული ამომძვრეს, ბედნიერად ვიქნები! ეს გრძნობა წამყვება თან, ეს!.. — იძახდა ახალგაზდა და თან მაგრად, მაგრად ეკონებოდა მაროს ხელს, რომელიც ჩუმად ცრემლს აფრქვევდა.

— ეფრემ, გენაცვა, რატომ... — ვეღარ დაათავა სიტყვები. გული ყელში მოეჭინა.

ბ, რომ თვისი ქვითინი დაემალა, ~~ფერემის~~ უბლს დააკვდა.

— ოხ, ნეტარებაე!.. ათი წლის სიცოცხეც რომ მქონდეს, ამ ერთ წუთში მივქმდი! ჰა! ჰა!.. შედეგ, გულო, ჯერ აღრეა! ერ... ოხ!... გინდა ბუდიდგან გადმოვარე?.. ჰაახ..—ხელი გულზედ იტაცა და სანლად გაფითრდა.

— წყალი!...—წამოიძახა მარომ და იქ აღომ ფერემის მეგობრებს თვალები მიაყდო, რომლებიც ნერწყვ-გამშრალნი შესქროდნენ ფერემს და მაროს.

მაროს სიტყვებზედ ერთი მათგანი წამორდა და საჩქაროდ წყალით ხელში თავს აადგა.

— მარო, მომეცა, მე მოვუვლი, შენ მოიდე.—ჩუმად წასჩურჩულა ფერემის ამნაგამა და წინ წადგა.

— არას დროს, თუნდაც ეხლავ სული ამომიეს. უკანასკნელ წამებს ვერ გავუმწარებ.—იასუხა მარომ და თან შუბლი უპკურა.

ცივი წყლის ზედ გავლენით გონება მოარუნდა ფერემს. გაცრიაგებული თვალეგადაატრიალ-გადმოატრიალა, და სიამოვნების ცრემლები გადმოსკდა.

— ბედნიერი ვარ!.. ჩემ საყვარელთ ვს
დავ!.. მარო, თითქოს გიტირნია?!.. რა იყო
მე ხომ კარგად ვარ?. მაშ რა გატირებს?!..
დაეკითხი ეფრემი და მაროს ხელი ტუჩე
თან მიიტანა.

— ბუნებავ, გინდოდა ცოცხალი მკვდა
დაგემგზავსებინე, მაგრამ ვერ მოახერხე!
მე.. ჰა, კიდევ?! ბარემ გადმოვარდი ბუღ
დგან და... ღვინო შემასვით!..

— ეფრემ, ხომ თავს იწამლავ მაგ საქც
ელით და სიცოცხლეს ისწრაფებ?!— უთხრ
ერთმა ამხანაგთაგანმა მზრუნველობით დ
წითელი ღვინით სავსე ჭიქა მიაწოდა.

— მწარე შხამს ტკბილით ვათავებ. მიწ
და... კიდევ დამისხი!—ოჰო!.. ჩემი გულ
ფერხულში კიდევ ებმის, ხტუნაობა მოჰსუ
რვებია. ჰა, დაიწყე!.. ჩემო მარო, ნუ შეს
წუხდები!.. მე... მომეცი ღვინო.

— ეფრემ, გეყოფა!..—ჩასძახა მარომ დ
ხელი მუბღზედ გადაუსვა.

— ეგრე... ეგრე!.. მსურს ამაღამ გრძნო
ბით დავითრო, ჯერ არ მეყოფა... მომეცი
ღვინო!.. ჯერ ხომ ადრეა?.. იქმნება გეძი
ნებათ კიდევაც?!.. ძილს მოესწრობით, ვი
სიამოვნოთ!.. ახ, რა გრძელდება ეს ლამე?!

— რა დაემართა, რომ მაგრე ლაპარაკობს? —
 უმად წასჩურჩულა ამხანაგმა მეორეს და წი-
 ელი ღვინით სავსე ჭიქა მიაწოდა.

— რა მეჯავრება წყვდიადი ლამე!... ნეტა-
 ჩქარა მაინც გათენდეს!.. არა თენდება?!..
 აშგაუმარჯოს დღის სინათლესა!.. აჰა, ჩამო-
 ბრთვი! კარგი ღვინო... რატომ თქვენ კი არა
 ვამთ!.. მარო, ნუ მოშორდები!..

— არ მოგშორდები, გენაცვა, არა!..

— გეყურებათ?!. მამალი ყივის... ოხ, ნე-
 ტარებავ!.. დღის სინათლეს კიდევ ვიხილავ...
 აგრამ... — უეცრივ აჩქარებული სუნთქვა
 დაიწყო, საშინელი დაბალი ღმუილი მორ-
 იო, და ტანმა მთლად თრთოლა დაუწყო.

— ეფრემ, ეფრემ!.. — ჩასძახოდნენ მარო-
 თან ყოლად ეფრემის ამხანაგები, მაგრამ
 ეფრემს არა ეყურებოდა-რა.

— გენაცვა, ეფრემ, შენს მაროს აღარ გინდა
 შეჭხედო?!. ეფრემ!.. ვაი, მე ბედშავს!..

— უუ!.. უუ!.. უუ!.. ღმუოდა ეფრემი
 და თან კანკალებდა.

— რამ შეგაშინა?! ნუ გეშინიან, ჩემო
 ეფრემ, ჩვენ აქ არა ვართ?!. — ტირილით
 ეუბნებოდა მარო და აღარ იცოდა, როგორ
 მოეწოდებოდა...

— მარო... მარო... ნუ მომშორდები!..—
ლიმილით წამოიძახა ეფრემმა და უეცრი
ხველა აუვარდა.

— არ მოგშორდები გენაცვალე, არა და
არა! აი, შენი ამხანაგებიც აქ არიან!.. რა
თა ჰკანკალებ?! შემომხედე, გენაცვალე
შენს მაროს ველარა სცნობ?!.

ეფრემი უაზროდ ატრიალებდა ბინდ გა
დაკრულ თვალის კაკლებს და მაროს ხვეწ
ნას ყურადღებას არ აქცევდა.

— ნუ ჰკანკალებ, ეფრემ!..— ჩასძახა ერ
თმა ამხანაგმა და ხელი დაუჭირა.

-- უუუ!.. უუ!..— ეფრემმა ისევ წაიღმუვ
ლა, და ტანის თრთოლამ მოუმატა.

— ოხ, რა საშინელი წამებია!..— წამოიძახ
ისევ იმ ამხანაგმა და გარედ გავარდა.

უმთვარო ცაზედ ვარსკვლავები ცელქობდნენ
და მიძინებულ დედა-მიწას თითქოს დასცი
ნოდნენ, რომ სიცოცხლით არ სარგებლობსო

ეფრემის ამხანაგმა გამოსვლის უმაღლეს
გადაავლო სავალი და, თავისდა უნებურად
წამოიძახა:

— ცავ, შენზედ ადამიანის მწუხარება ან
მოქმედობს?!.

— ხა, ხა, ხა, რა სულელი ხარ!..— ჩამოჰ
კისკისეს ზეცით ვარსკვლავებმა.

ბედნიერი ღელა

— ღმერთო ჩემო!—წამოიძახა მზე-ქალაქი, და ტანში ჟრუანტელმა დაურბინა. — ნუ იუ...—სიტყვა ველარ დაათავა შიშით, თავი გაიბერტყა და ორივე ხელებით შუბლი სიწურა, რომ არა სასიამოვნო აზრები გალოედევნა იქიდან. მართლადაც, თითქო დამშვიდდა, საშიშო აზრები მოჰშორდა, და, კოტა არ იყოს, სასიამოვნო გრძნობამ შეპყრო მისი არსება: ჰხედავს თავის პირს, ერთად ერთ ბიჭუკას, პატარა ოთარს და სიხარულით გულში იკრავს.

— რას შვრები, რას?!—მწარის ღიმილით წამოიძახა მზე-ქალამ და ისევ იმავე კილონი განაგრძო:—ვინ მალირსებს იმ ბედნიერებას, რომ ჩემ ოთარს, ჩემ ბიჭუკას, გასარჯვებულს ვნახავდე!

მზე-ქალა გადაესვენა სავარძელში და თვალები დახუჭა.

ერთად-ერთი ძე, ათი წლის ოთარი, გაისტუმრა სასწავლებელში დღეს უნდა გადაწყდეს მისი ბედი. დღეს უკანასკნელად გამოსთქვამენ მის ოთარზე უკანასკნელ სიტყვას მის უვარგისობაზე, და, აი, მზე-ქალამ ვერც კი გაბედა თავის ოთარის გვერდით ყოფნა. რატომ არ გაჰყვა თავის ოთარს სასწავლებელში, როდესაც იგი უნდა გამოსცადონ?.. მზე-ქალა ამტყუნებს თავის თავს, ჰკიცხავს და თან ამასაც ჰფიქრობს:—ვაი, თუ ოთარმა ვერ გაიმარჯვოს და იქ მას ყველას წინ სისუსტე დაემართოს, ვერ აიტანოს თავის საყვარელი ოთარის დამცირობა და ისედაც დამცირობული ოთარი თავის სისუსტის გამომჟღავნებით უფრო დაამციროს?.. ეს ხომ...

— ეჰ!—ტანის შერბ ვით ამოიკვნესა მზე-ქალამ, და სხეული უფრო მოუდუნდა, მოელეშა... „ოთარი!.. ოთარი!..“ გაუხტა მზე-ქალას მისი ძის სახელი გონებაში, და მთლად მისი წარსული თვალ-წინ გადაეფურცლა... „...ოთარი, ოთარი...“—უეცრივ მოაგონდა მზე-ქალას მისი დაბადების დღე. რა იყო მაშინ ოთარი?!.. ღმერთო, ღმერთო!—კარ-

გად ახსოვს მზე-ქალას, გული რა ნაირად გაუხეთქეს. შეუბრალებლივ პირში მიახალა მშობელ დედას მოწვეულმა მკურნალმა, რომ ოთარი დღე ნაკლულია, მალეც სულს განუტევებს, მალე აღიგვება მისი ხსენება...

ამისი თქმა ადვილია, მაგრამ დედის გული განა ადვილად აიტანდა ამას? როგორ დაიჯერებდა ამას მზე-ქალა?! მან გაათქეცა შვილის მოვლა... დღე ნაკლული ფეხზე წამოაყენა, თუმცა ეს დღე-ნაკლულობა კიდევაც ეტყობოდა. მზე-ქალას უნდოდა, თუმცა მკურნალების არა სჯეროდა რა, გასამხნევებელი რამ გაეგონა. ამისთვის კიდევ მოიწვია იგინი. კიდევ ჩააბარა თავისი პირმშო და რამოდენსამე დროის შემდეგ, აი, რა გაიგონა: „ტყუილად უვლი ოთარს... მისი სიცოცხლის წუთები დათვლილიაო“... კიდევ იგივე არა სანუგეშო სიტყვები... კიდევ... ოხ, ღმერთო, ღმერთო!.. მთლად ცრემლებად დაიღვარა მზე-ქალა, მაგრამ ოთარის მოვლას უფრო გულ-მოდგინედ შეუდგა. რაც გამოცდილთ, დახელოვნებულთ თანთან წამლებით ვერ შესძლეს, ის დედის მხურვალედ მოსიყვარულე გულმა გამოაცოცხლა. დათვლილი წუთები უთვალავად გა-

ხადა და აი უკვე ათი წლისა. გახდა ოთარი და საშუალო სასწავლებლისათვისაც მოემზადა...

გულ-გატეხილმა მზე-ქალამ შეილის გამოცდაზე დასწრება ველარ გაბედა და ამისათვის არის, რომ აგრე მოუთმენლად მოელოს ოთარის სასწავლებლიდან დაბრუნებას.

ჩუ!.. ვილასიც ფეხის ხმა მოისმის! მზე-ქალა სმენად გარდაიქცა. უნებურად ზეზე წამოიქრა... „ფეხის ხმაა, ფეხისა!“ — ბუტბუტებს მზე-ქალა.

მართლაც, ფეხის ხმა უფრო მკაფიოდ ისმის...

არ ჰგავს დაღონებულის, დამარცხებულის ფეხის ხმას... ოთახის კარიც გაჭრიალდა და კარებში მოცინარი, სახე-გაბრწყინებული ფუნჩულა ბავშვი გამოჩნდა.

— ოთარ!...

— დედი!...

თითქმის ერთად წამოიძახა დედაშვილმა და უსიტყვოდ გაიგო ერთი-მეორის პასუხი... სწრაფ გამარჯვებულთ გული გულს შეუერთეს და...

მომლოცველნი რომ არ მოსულიყვნენ, იქნება დედაშვილნი ერთმანეთს არ გასცლოდნენ...

„სისულელია!“

(ეტიუდი)

...გუგუნებს ბუხარი, გუგუნებს და მალხაზას მოუთხრობს წარსულს—ბავშვობის ამბავს:

„გახსოვს მალხაზ?!—ეკითხება ბუხარი: რა აღტაცებით მოელოდი ამ ღამეს; რა მოუსვენრად, უდარდელად ჰკისკისებდი, როდესაც დედაშენი გოზინაყს კეთებას დაუწყებდა?.. შენც ჰშველოდი; გინდოდა, ჩქარა გაეკეთებინა, საკვლეო ხონჩა დაემზადებინა, რომ დილით, ძალიან დილით, სავსე ხონჩით შემოჰსულიყავ და მოგელოცნა შენი ჰერისათვის, მშობლებისათვის. ცოტათი რაკი მოიზარდე, მეკვლეობას აღარავის ანებებდი. მეკვლეობა დიდ ბედნიერებად მიგაჩნდა...

...ხა, ხა, ხა!.. ისიც ხომ გახსოვს, ხონჩიდგან ერთხელ მოხარული ღედალი გადა-

გივარდა და ძაღლმა მოგტაცა?!.. დაგავიწყდა მეკვლობა. ხონჩა ძირს დასდგი და ღრიალით ძაღლს გამოეკიდე. ხა, ხა, ხა!.. გეგონა დიდი უბედურება რამ დაგატყდა თავზედ...“

ამ მოგონებაზედ პირზედ ღიმილი მოუვიდა, სიამოვნებით შეიშმუშნა, და კვლავ ბუხრის გუგუნს ყური დაუგდო!

— ოო... მაშინ, ჩემო კარგო,—გუგუნებს ისევ ბუხარი—გწამდა ყველაფერი: გეგონა ახალი წელიწადი მართლა ახალი იყო; შენც ყოველ ახალ წელიწადის დღეს გაახლებულად ჰგონობდი; გეგონა, სულ ჰხალისდებოდი და ამისთვის შენს სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა... ეხლა?!

„წ წ... ფუუუ!“ უეცრივ ერთი ღერო წინ წამოვარდა; ჯერ მოუწვაფი თავიდგან წამოცრემლა და შიშინი დაიწყო... .

— ეხლა?!. ეხლა?!.—წინ წამოვარდნილ ღეროს ფეხი გაჯავრებით წაჰკრა და აჩქარებით ოთახში გაიარ-გამოიარა.

— შენ თუ არ ჩამეკითხე, მე კი არ ვიცი,—ლაპარაკობს სიარულის დროს მალ-

ხაზა:—რანაირად გულს მიწამლავს ყოველ-
გვარი სიმხიარულიე...

— ჰო!.. ჰო! ჰო!—ამწვიდებს ბუხარი და
ისევ მხიარულად გუგუნებს.

— რანაირად მქენჯნის, გულს მისერავს
ჩემი არსებობა, ურწმუნოება და...

— ჰო!.. ჰო!.. ჰო!..—ძალა-უნებურად
იზიდავს ბუხარი თავისკენ, ეალერსება მალ-
ხაზას და აშლილ ფიქრებს უქარწყლებს.

ისიც აჩქარებულ სიარულს თან და თან
უკლებს, თავის-და უნებურად, ბუხარს უა-
ხლოვდება და ჩქარა ისევ სავარძელში გადა-
წოლილი სიამოვნებით ყურს უგდებს ბუხარის
გუგუნს.

—

„ღმერთო, ეს სადა ვარ?!. სიზმარია თუ
ცხადი?!. არა მჯერა, გენაცვა, არა!.. ნუ
თუ ჩემი ნატვრა, ჩემი ოცნება გამართლდა?!.
ხშირად მითქვამს, ჩემო კარგო: „ოღონდ
დამარწმუნეთ, რომ გულ-წრფელად გიყვა-
რვარ და მაშინ... მაშინ სააქაოს ტანჯვას
თუნდ საიქიოს, თუ კი არსებობს, ჯო-
ჯოხეთის ტანჯვაც ზედ დაურთეთ, მა-
შინ მე მაინც ბედნიერი ვიქმნები; მაშინ

თუნდ ყოველ-გვარ საზიზღრობას, ცას, ხმეფ-
ლეთს, ზღვას შევებრძოლები; მაშინ ჭირი
და ლხინი გაერთებული მექნება, სიკვდილიც
კი ლხინად მიმაჩნდება მეთქი.“ და, აი, თი-
თქო მართლდება ჩემი ოცნება!.. მე მჯერა,
გულწრფელია შენი სიყვარული!.. არ ვიცი
კი, და მჯერა...

— ტყუილად გჯერა, ტყუილად!.. მე არ
მიყვარხარ!.. — პასუხს აძლევს ჯერ ისევ
შეუბღალავი, უმანკო არსება და თან თავის
პასუხისავე ჰრცხვენიან, მის მკრთალ სახეს
აღმული ასდის.

— ჩაუკვირდეს შენს გულს, ჩაუკვირდი
და ისე მიპასუხე! აბა, რადა სტყუი, რადა?
ხომ ეგ არ უნდა გეთქვა?!

— მართალს გეუბნები, მალხაზ, მართალს!

— რად ჰცბიერობ, ჩემო ელგონორა,
რად?! მე მჯერა, შენ გიყვარვარ; გიყვარვარ
გულ-წრფელად და ამას შენ ვერ უარჰყოფ!..
ელგონორა, სარკე მაინც გედგას წინ; ის-
დაგარწმუნებდა შენი სიტყვების უშინაარ-
სობას!..

— რა ვქნა, არ მიყვარხარ!..

— შეუძლებელია!.. შენ ხომ ქალი ხარ,
იღამიანის შთამომავალი!.. მაშ ნუ თუ შენ-

ედ გრძნობა გულწრფელი არ მოქმედებს?!.
კლდეს ააცრემლებს, ლითონს დაადნობს
და...

— არა, სტყუი, გიყვარვარ!.. გიყვარვარ,
ჩემო ელგონორა!..

— შენ არ მიყვარხარ, სხვა მიყვარს!..
წაილულულა ელგონორამ და თავი ძირს
ჩაჰკიდა.

— ვინ სხვა?!

— მასაც ვუყვარვარ!..

— სიცრუევა!..—მე გეუბნები, შენ მე
გიყვარვარ... გიყვარვარ მისთვის, მე რომ
გულ-წრფელად მიყვარხარ. ს. მარისია, მგო-
ნი, ამის თქმა, რომ ყოველი ექვი გავაქარ-
წყლოთ.

— მისი სიყვარულიც გულ-წრფელია!..

— მაშ უპირატესობას მის სიყვარულს რად
აძლევ?!

... — მე ეგ არ ვიცი!

მალხაზა ჩაფიქრიანდა. სახე მოედრებლა,
ძნელი იყო იმისთვის, დაეთმო ვისთვისმე ეს
განხორციელებული სინაზე, მაგრამ...

— ელგონორა!.. — სასოწარკვეთილებით
წამოიძახა. — მე არ მჯეროდა, ვითომ შენ

სხვა გიყვარდა. ეხლაც მრწამს: ჩემი გულ-წრფელი სიყვარული შენში თანაგრძნობას იწვევს... მაგრამ... რა მეთქმის, როდესაც შენ პირდაპირ ამბობ... იქნება, გგონია, მე ის გავკიცხო?! ის!.. ჩემი მეტოქე! არა და არა!.. მე შემეძლო მეთქვა: მას მოვკლავ, შევმუსრავე, მაგრამ არ ვამბობ, რადგანაც გულ-წრფელად მიყვარხარ, ვამბობ კი არა, არც მართლა მოვკლავ... იცოცხლოს...

ნუ კი იფიქრებ, ვითომ მე არ შემეძლოს იმასთან ბრძოლა?!. შენის გულისთვის ჩემ ძარღვებში ერთი წვეთი სისხლის მეტიც რომ არ ნაკადულობდეს, იმასაც გავწირავ; მაგრამ მხოლოდ შენის სიყვარულით უკუ-ვსდგები, მე არ მინდა პირუტყვთ დაგადარო. . \

— რას მეუბნები?!.

— ყური დამიგდე: ხომ გინახავს ყოჩთა ბრძოლა დედალი ცხვრისათვის?! მე ყოველთვის ყოჩთა ბრძოლას მაგონებს მამა-კაცთა სიტყვით, თუ საქმით შეებრძოლება ქალის წინაშე. ორი მებრძოლი მამაკაცი სცდილობს ერთი მეორის გამასხარავებას, რომ ქალის ყურადღება დაიმსახუროს. ყოჩთა შეჭ-

— დე: მაგასვე არ სცდილობენ?! თავ-პირს
 ტვრევენ, ილახვენ, რომ ერთმა მეორე
 არს გააძევოს და თითონ ხელთ იგდოს
 ედალი. დედალი ცხვარიც გულის ფანც-
 ლით, ტუჩთა ცმაცუნით და ენის სავსავით
 მარჯვენებულ ყოჩს ქვეშ ეფინება. ქალი?!
 — ანა ქალოც მაგავე გრძნობით არ ეგებება
 მაკაცსა?!

— გაჩუმდი, მალხაზ!..

— მე არ მინდა ცხოველს შეგადარო და
 მისთვის ჩემს მეტოქეს არ ვებრძვი...

მშვიდობით იყავ და გისურვებ ყოველ
 გვარ ბედნიერებას... ამ სიტყვის წარმოთ-
 ქმის შემდეგ მალხაზა გატრიალდა და გული
 კი ელგონორასთან ჰრჩებოდა.

— მალხაზ, მიყვარხარ!..

— ელგონორა, შენ ამბობ მაგას?! ჩემო,
 ჩემო, გამაგონე კიდევ ეგ სიტყვა!..

— მიყვარხარ, მალხაზ!..

— ელგონორა, მრწამდა, შენ ადამიანი
 იყავ და...

— არ გეყურება, რამდენი ხანია ვაბრა-
 გუნებ, მალხაზ!.. — შემოესმა ხმაურობა და
 კედლის ბრაგუნნი მეორე ოთახიდგან...

— ჰა!..— დაბნევით წამოიძახა, აქეთ-იქ
მიიხედა და...

სანთლის მკრთალი ნათელი, თავის ოთხ
ხის კედლები თვალთ წაეჩხირა, ბუხარიც
ალარ გუგუნებდა, ჩანელეებუღიყო. ელგონ
ნორა?!.

ელგონორას სიტყვები ისევ ყურში ეს
მოდა...

ამის მნახველს გული მოელათუნა და მწა
რის ღიმილით წამოიძახა: „სისულელეა!..
წრფელ გრძნობას მხოლოდ ოცნება აჯილ
დოვებსო“...

— არ გეყურება, მალხაზ! .

— ეხლავე!.. განა დრო არის?!

— საცაა ახალი წელი ჩემსავით კარებს
შტეინძრევს... შენს მეტი ყველა აქ არის.

— მეც ეხლავე მოვალ და ვიყოჩაოთ!..—
უკანასკნელი სიტყვა თითონაც არ იცოდა
რად წარმოსთქვა, თუმცა კი თავისდა უნე-
ბურად საყოჩაოდ მზადებას შეუდგა...